

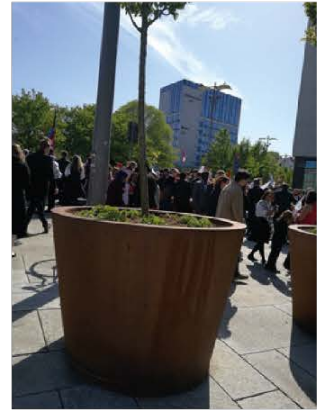
Universitetet
i Stavanger

DET TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE FAKULTET

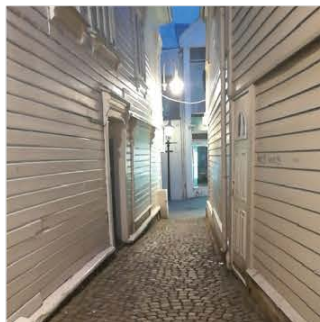
MASTEROPPGAVE

Studieprogram/spesialisering: Byplanlegging	Vårsemesteret, 2018 Åpen
Forfatter: Hiba Saeed Idris	<i>Hiba S. Idris</i> (signatur forfatter)
Fagansvarlig: Veileder(e): Harald N. Røstvik (UiS)	Ekstern veileder: Erik Cockbain (Fylkesmannen i Rogaland)
Tittel på masteroppgaven: Kriminalitetsforebygging gjennom arealplanlegging Engelsk tittel: Crime prevention through area planning	
Studiepoeng: 30	
Emneord: Fysisk utforming/design Offentlig byrom Fysisk planlegging Kriminalitet Kriminalitetsforebygging Arealplanlegging	Sidetall: 103 + vedlegg/annet: 37 Stavanger, 15. 06. 2018

Tom side

Kriminalitetsforebygging gjennom arealplanlegging

MASTEROPPGAVE

UNIVERSITETET I STAVANGER

HIBA SAEED IDRIS

15.06.2018

«We need stronger local communities and an improved quality of life. Streets where parents feel safe to let their children walk to school. Where people want to use the parks. Where graffiti, vandalism, litter and dereliction is not tolerated. Where the environment in which we live fosters rather than alienates a sense of local community and mutual responsibility.»

(Tony Blair, UK Prime Minister, Croydon, 2001)

(Blair, sitert i Colquhoun, 2004, s. xviii)

Forord

Denne masteroppgaven er mitt avsluttende arbeid i studiet Byplanlegging ved Tekniske-naturvitenskapelig fakultet- Institutt for sikkerhet, økonomi og planlegging ved Universitetet i Stavanger. Det har vært interessante, spennende og lærerikt år.

Interessen for teamet utviklet seg i gruppevalgt prosjektoppgave i faget SAM 500 Infrastruktur og sårbarhet og der prosjektet gikk ut på trygghet i offentlig byrom. I denne masteroppgaven vinklet jeg dette temaet mot arealplanlegging. Derfor er valgt tema for denne oppgaven kriminalitetsforebygging gjennom arealplanlegging, med fokus på fysisk utforming.

Jeg vil først takke mine veiledere Professor og Sivilarkitekt Harald N. Røstvik og Førsteamanuensis Tegg Westbrook for en god veiledning, dialog og inspirerende innspill.

Jeg vil rette stor takk til min eksterne veileder Seniorrådgiver Erik Cockbain ved Fylkesmannen, for rettleidende veiledning, ideer samt konstruktiv kritikk til oppgaven. Jeg vil også rette en takk til Fylkesmiljøvernsjef May Brit Jensen ved Fylkesmannen, som har engasjert seg i denne oppgaven og satt meg i kontakt med ulike personer bl.a. Cockbain. Også vil jeg takke Forsker Sunniva F. Meyer ved Transportøkonomisk institutt Stiftelsen Norsk senter for samferdselsforskning (TØI), for god råd og mye nyttig informasjon.

Videre vil jeg takke informantene som velvillig stilte opp til intervju og svarte på mine spørsmål. Dette var sivilarkitekt og kommuneplanlegger Kaj Lea og arkitekt på Byplan Marthe Schjelderup ved Stavanger kommune, SLT- koordinator Elliot K. Jørpeland ved Stavanger kommune og Politioverbetjent (navnet fjernet etter politiets ønske) ved Stavanger politistasjon. Vil også takke alle i Stavanger kommune, som ga meg råd og tips til hvem jeg kunne kontakte for veiledning. Ønske også å takke Fylkeskommune for god dialog og råd.

Jeg vil også rette takk til alle som svarte på spørreskjemaundersøkelsen.

Tilslutt vil jeg takke familie og venner, for all støtte og oppmuntrende ord gjennom både studie og denne oppgaven. Spesielt vil takke mamma for utrolig mye støtte gjennom utdanningen, samt mye hjelp og engasjement. Jeg vil også takke min venninne Riham H. Gaadi for at hun tok seg tid til å lese gjennom oppgaven og gi meg konstruktiv tilbakemelding.

Sammendrag

Internasjonalt har konseptet kriminalitetsforebygging gjennom fysisk planlegging lenge hatt stor oppmerksomhet. Det som finnes av forskning og kunnskap om kriminalitetsforebygging er utviklet i USA, Nederland, Canada, England og Danmark. I Norge er sammenhengen mellom kriminalitet og fysisk omgivelser lite forsket på, men interessen for temaet har vært økende også her i landet (Christophersen, 1998). Bl.a. har kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk) utarbeidet en brosjyre om forebygging av kriminalitet gjennom fysisk planlegging (KRÅD, 2012).

Dette mastergradsarbeidet omhandler hvordan man kan forebygge kriminalitet gjennom arealplanlegging. Ut ifra avgrensninger og valgte fokusområder er det formulert følgende forskningsspørsmål: (1) Hva innebærer planlegging etter plan -og bygningsloven? (2) Hva er kriminalitetsforebyggende design, og hvordan kan fysisk utforming av byer og tettsteder spille en rolle i å forebygge kriminalitet? (3) I hvilken grad har Stavanger kommune tatt hensyn til kriminalitetsforebygging i planprosesser?

Først forklares det generelt om hva loven sier om kriminalitetsforebygging gjennom fysisk planlegging, deretter betydningen av begrepet kriminalitetsforebygging og tilslutt studere om det er sammenheng mellom fysisk utforming og kriminalitet. Masteroppgaven fokuserer på betydning av fysisk utforming som kriminalitetsreducerende og trygghetsøkende tiltak samt, prøve å se det i sammenheng med arealplanlegging, og se om dette temaet er integrert i planprosessen slik loven har pålagt. Rollen i denne oppgaven er å identifisere urbane forhold knyttet til kriminalitet, og ut ifra observasjonene vurdere trygghetsgraden i offentlige byrom. Basert på intervjuene og spørreskjemaundersøkelse finne ut i hvor stor grad det har blitt tatt hensyn til i de overordnede planene.

Gjennom dette arbeidet har jeg kommet frem til at det er en sammenheng mellom fysisk utforming og kriminalitet. Når det gjelder fysisk planlegging som kriminalitetsforebyggende aspekt i de offentlige etatene, er det lite fokus. Fokuset er mer rettet mot de faktorene som gjør mennesker til kriminelle, som vil si sosiale forhold, årsak og konsekvenser for kriminalitet. Kriminalitetsforebygging innen fysisk utforming er i liten grad inkludert i de overordnede planene. Dette viser at det er en mangel på bevisst planlegging innen kriminalitetsforebygging, i forhold til fysisk utforming.

Summary

The concept of crime prevention through physical planning has long been internationally a great deal of attention. Currently, the research and knowledge that is found has been developed in the United States, Netherlands, Canada, England and Denmark. While in Norway, the connection between crime and physical environment is little studied, fortunately the interest has been increasing (Christophersen, 1998). As an example, Competence Center for Crime Prevention (Kfk) has prepared a brochure on crime prevention through physical planning (KRÅD, 2012).

This master's thesis is about how to prevent crime through area planning. Based on the definitions and selected focus areas, the following research questions have been formulated: (1) what does planning mean according to the *plan- og bygningsloven*? (2) What is crime prevention design, and how can physical design of cities and urban areas play a role in preventing crime? (3) To what extent has Stavanger municipality considered crime prevention within planning process/urban planning?

Initially the thesis explains what the law says about crime prevention according to physical planning, further the meaning of the concept of crime prevention and finally if there is a correlation between physical design and crime.

Master's thesis focuses on the importance of physical design in reducing crime and enhancing safety. It also investigates if the municipalities have included crime reducing as a theme in municipal planning, and see if this subject is integrated into the planning process as the law has imposed. The meaning of this thesis is to identify the link between urban environments to crime and to conclude safety degree in urban areas.

The thesis concluded that there is a connection between physical design and crime. However, the government agencies has not directly considered physical planning as a crime prevention aspect. They have focused more on the social factors that make people to be criminals such as social condition, causes and consequences for crime. Crime prevention in physical design is included limited extent in the plans. This shows that there is a lack of conscious planning in the field of crime prevention, in relation to physical design.

Tom side

Innholdsfortegnelse

Forord	I
Sammendrag	II
Summary	III
1 Innledning	1
1.1 Bakgrunn / mål for oppgaven	1
1.2 Problemstilling	4
1.3 Forskningsspørsmål	4
1.4 Forankring	5
1.5 Oppgavens oppbygning og innhold	5
2 Teori	7
2.1 Arealplanlegging etter plan- og bygningsloven	7
2.1.1 Hvorfor trenger vi en plan- og bygningslov?	7
2.1.2 Hva inngår i plan- og bygningsloven?	10
2.1.3 Planmyndigheter og planoppgaver	11
2.1.4 Medvirkning	14
2.1.5 Kommuneadministrasjonens rolle i planleggingen	17
2.1.6 Hensyn til kriminalitetsforebygging i plan- og bygningsloven	18
2.2 Hva er kriminalitetsforebyggende design?	22
2.2.1 Hva er kriminalitet og hvordan forebygges det?	22
2.2.2 Hvilken type kriminalitet kan reduseres gjennom fysisk utforming?	34
3 Metode	43
3.1 Kontekst	43
3.2 Datatype	43
3.3 Kvalitativ metode	43
3.4 Innsamling av data	44
3.4.1 Observasjoner i forbindelse med tidligere og nylig arbeid	44
3.4.2 Intervju	45
3.4.3 Spørreskjema	45
3.4.4 Offentlig statistikk og dokumenter	46
3.5 Forskningsetiske retningslinjer	46
3.6 Metodiske styrker og svakheter	47
4 Resultatet: oppsummering av intervjuene	49
4.1 Dybdeintervjuene	49
4.1.1 Dybdeintervju med planleggere i Stavanger kommune (to arkitekter)	49
4.1.2 Dybdeintervju med SLT-koordinator	56
4.1.3 Dybdeintervju med Politi	59
4.1.4 Dialog med Fylkeskommune	66
5 Stedsanalyse: Trygghet i offentlig byrom	69
5.1 Tidligere arbeid (2015)	69
5.1.1 Observasjoner:	71

5.2	<i>Nytt arbeid (2018)</i>	78
5.3	<i>Del konklusjon av observasjonene:</i>	83
6	Diskusjon og konklusjon	85
6.1	<i>Oppsummering</i>	100
Kilder	105
Figurliste	108
Tabell	109
Vedlegg	111
	<i>Vedlegg A</i>	111
	<i>Vedlegg B</i>	113
	<i>Vedlegg C</i>	114
	<i>Vedlegg D</i>	117
	<i>Vedlegg E</i>	119
	<i>Vedlegg F</i>	122
	<i>Vedlegg G</i>	126
	<i>Vedlegg H</i>	128
	<i>Vedlegg I</i>	129
	<i>Vedlegg J</i>	135
	<i>Vedlegg K</i>	140

INNLEDNING 1

1 Innledning

Dette kapittelet presenterer innledningsvis bakgrunnen og mål for masteroppgaven og valget for problemstillingen. Deretter følges det med formulering av forskningsspørsmålene, og oppgavens oppbygning.

1.1 Bakgrunn / mål for oppgaven

Ifølge Global Peace Index (GPI) 2017 ligger Norge på 14. plass med en indeksverdi på 1.49, og anses blant de mest fredelige land i verden. Global Peace Index (GPI) rangerer 163 uavhengige stater og territorier i henhold til deres fredsnivå. GPI måler tilstanden til fred ved hjelp av: graden av samfunnssikkerheten, graden av pågående internasjonale og nasjonale konflikter og graden av militarisering. Det innenlandske indikatoren fokuserer på både mengden av kriminalitet og vold (IEP, 2017). I denne oppgaven handler tryggheten om forholdet til samfunnssikkerhet, med fokus på kriminalitet. Til tross for at Norge regnes som et av verdens tryggeste land å leve i, opplever vi likevel alvorlig hendelser som kan ha store konsekvenser for samfunnet og katastrofale følge for den enkelte. Blant annet kan være noen som har et ønske om å påføre andre skader og skape frykt blant folk. En tragisk påminnelse om dette er terrorhandlingene 22. juli 2011.

Mennesker har alltid hatt behov for å leve trygt og godt i et sivilisert samfunn. Derfor er mennesker trygghetssøkende, og som samfunn ønsker man tryggest mulig hverdag og lokalmiljø for innbyggerne, samtidig som sikkerhetstiltak og akseptabelt sikkerhetsnivå som må balanseres mot andre samfunnshensyn. Eksempel på dette er personvern, allmenn tilgang til offentlige steder, estetisk kvaliteter, innbyggernes rett på informasjon og lik rett til politisk og sosial deltagelse. Innbyggernes opplevelse av trygghet endrer seg over tid, og dette henger sammen med økt informasjonsflyt gjennom sosiale medier, internett, TV og radio, hvor man får "all verdens elendighet" inn i stua. Lokale nyhetsoppslag, om vold- og voldtektsbølger, overfallsbølger, innbruddsraid og terror kan i stor grad påvirke den generelle trygghetsfølelsen.

Vi ser at den trygge byen eksisterer ikke, vi kan ikke kvitte oss med all type kriminalitet og vold. Vi kan ikke forvente å løse utfordringene/problemene ved bare bruk av enkle arkitektoniske grep. Allikevel har det vist seg at bevisst planlegging av de fysiske omgivelsene kan være med på å forebygge kriminalitet og vold i tettsteder og byer.

Forebygging av kriminalitet gjennom fysisk planlegging er ikke et nytt fenomen, blant annet var boulevarder i Paris (sosial urolighet), middelalderens bymurer (ytre fiender) og gatebelysning (kriminalitetsreducerende) eksempler på sikkerhetstiltak gjennom fysisk utforming/design.

Kriminalitetsforebygging er et bredt felt innen samfunnsplanlegging. Det dreier seg om både å legge til rette for trygge sosiale miljøer, og gjennom den fysiske utformingen av omgivelsene (Klima- og miljødepartement, 2008, s.180). Ved bruk av de fysiske rammene bestemmer man om de blir arenaer for utrygghet og kriminalitet, eller arenaer for trivsel og sosialt fellesskap, men det er ofte sosiale problemer som ligger til grunn for handlingene, og disse kan man ikke løse med fysisk utforming (Christophersen, 1998).

Grunnlaget for et godt kriminalitetsforebyggende arbeid legges gjennom en helhetlig satsing; Når det gjelder *den sosiale forebyggingsmodellen*, som vil si bakgrunnen for kriminalitet som årsaken av sosial marginalisering, vanskelige oppvekstvilkår, dårlige leveforhold, og uheldig påvirkning av negative miljøer. Og når det gjelder *den situasjonelle forebyggingsmodellen* som har fokus på situasjoner hvor kriminelle handlinger oppstår, og redusere det gjennom fysisk planlegging, der man fokuserer på de konkrete forholdene som muliggjør bestemte kriminelle handlinger (Bjørge, 2015). I denne masteroppgaven vil fokuset være på kriminalitetsforebygging gjennom fysisk utforming. Altså hvordan man kan forebygge kriminalitet ved bruk av fysisk utforming.

Målet med den formen for byplanlegging jeg representerer i denne oppgaven, er å kunne bruke fysisk utforming/design som kan være både attraktiv og tiltrekkende for folk flest til å bruke byrommet, og samtidig ha kriminalitetsforebyggende effekt ved seg. Derfor er det veldig viktig å planlegge bevisst med tanke på forebygging av kriminalitet og økning av trygghet.

Mange av dagens ideer og praksis for fysisk planlegging og utforming av byer stammer fra USA. Bøker som hadde stor innflytelse om dette emnet var bl. a. «The Death and Life of Great American Cities» (1961) av Jane Jacobs og «Defensible space» (1972) av Oscar Newman. Den danske arkitekten Jan Gehl videreførte teoriene til Jacobs og hevdet at levende, trygge og bæredyktige byrom har avgjørende betydning for kvalitetene i en by (Gehl, 2010). Prinsipper for Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) og Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk), som i stor grad baseres på de overnevnte teoretikerne.

Masteroppgaven innebærer videre å forstå relasjonen mellom kriminalitet og fysisk utforming i offentlige områder og se det i sammenheng med planarbeidet i offentlig sektor. Denne oppgaven er primært opptatt av fysisk utforming relatert til sikkerhet og trygghet for folk i det offentlige rommet. Det vil ikke handle så mye om kriminalitet knyttet til sosiale forhold, årsaker og konsekvenser av kriminalitet. Sagt med andre, hvorfor kriminalitet oppstår blir ikke diskutert i like stor grad. Oppgaven hovedfokus vil primært være torg, gater, parker, smug, parkering og transitt-område som til sammen utgjør det offentlige rom.

Generelt føler folk seg tryggere på dagtid enn på kvelds- og nattestid, det skyldes nok at på dagtid er det normale aktiviteter som jobb, skole, shopping, fritid og uformelle møter. Og ifølge Gehl vil aktivitet og liv med mye folk vanligvis medfører at byene oppleves tryggere og mer attraktiv å bevege seg i (Gehl, 2010). Mens på kvelds- nattestid er det en annen situasjon pga. det er større sjans for kriminelle hendelser, som hærverk, tyveri, alkohol og narkotikarelaterte hendelser, i tillegg til at det antageligvis er mindre folk ute. Dette har ført til en betydelig økning i frykt for å bli et offer, spesielt blant eldre og kvinner, til tross for at de fleste tilfeller av kriminalitet er mot unge menn. Det er frykt som truer mennesker mest, for kriminalitet og frykt for kriminalitet er et omfattende og sammensatt tema, spesielt der kriminalitet er tett koblet til steder og fysiske omgivelser.

1.2 Problemstilling

" Hvordan forebygge kriminalitet gjennom arealplanlegging?"

1.3 Forskningsspørsmål

Gjennom forskningsspørsmål begrenses og konkretiseres oppgavens problemstilling. Forskningsspørsmålene gir oppgaven retning, definerer forskningens omfang, og er avgjørende for hvilke forskningsmetoder man bruker i oppgaven.

Ut ifra avgrensninger og valgte fokusområder er det formulert følgende forskningsspørsmål:

1. Hva innebærer planlegging etter plan -og bygningsloven → prosessen?
2. Hva er kriminalitetsforebyggende design, og hvordan kan fysisk utforming av byer og tettsteder spille en rolle i å forebygge kriminalitet?
3. I hvilken grad har Stavanger kommune tatt hensyn til kriminalitetsforebygging i planprosesser?

1.4 Forankring

Oppgaven skal fokusere på betydning av fysisk utforming/design som kriminalitetsreducerende og trygghetsøkende tiltak. I tillegg skal dette forskes om temaet er integrert i kommunal planlegging og planprosessen slik loven har pålagt.

Fra 1. Juli 2009 fikk plan- og bygningsloven kriminalitetsforebygging som et selvstendig hensyn. Dette stiller tydelig krav til hvilke vurderinger norske kommuner må ta stilling til i sine planprosesser. I følge plan- og bygningsloven har det blitt pålagt av fylker og kommuner å inkludere kriminalitetsforebygging i planarbeidet:

§ 3-1. Oppgaver og hensyn i planlegging etter loven. Innenfor rammen av § 1-1 skal planer etter denne lov:

(...) f) fremme befolkningens helse og motvirke sosiale helseforskjeller, samt bidra til å forebygge kriminalitet. (plan- og bygningsloven, 2008, § 3-1)

1.5 Oppgavens oppbygning og innhold

DEL 1: INNLEDNING: Introduksjon av masteroppgavens bakgrunn, tema, problemstilling, forskningsspørsmål og oppgavens oppbygning.

DEL 2: TEORI: Presentasjon av faglitteratur og forskningsresultater knyttet til kriminalitetsforebyggende arealplanlegging.

DEL 3: METODE: Presenterer metoden som er brukt for å besvare forskningsspørsmålene i oppgaven.

DEL 4: RESULTATET: Her gjøres det rede for de ulike tilbakemeldingene jeg fikk fra intervjuene.

DEL 5: STEDSANALYSE: Sammenligning av to ulike observasjoner av samme offentlige sted. Se på positiv/negativ forbedringer av det som har skjedd i de offentlige stedene fra tidligere observasjoner. Fokuset her er fysisk utforming og observasjon av menneskelig aktivitet i 2 ulike tidsperioder.

DEL 6: DISKUSJON & KONKLUSJON: Diskusjon av de ulike funnene fra intervjuene, observasjonene og spørreskjemaundersøkelsene diskuteres opp imot teori, og tilslutt evalueres resultatet av funnene.

TEORI 2

2 Teori

I teorikapittelet vil jeg først presentere arealplanlegging etter plan- og bygningsloven (pbl), som sier litt om oppbygningen av pbl, planmyndigheter og planoppgaver, medvirkningen, kommuneadministrasjons rolle i planleggingen og hensynet til kriminalitetsforebygging i pbl. Deretter presentere jeg teorier om kriminalitetsforebyggende design, hva er kriminalitet og hvordan forebygges det samt, hvilken type kriminalitet som kan reduseres gjennom fysisk utforming. Noen av teoriene har eksistert i mange år, andre er kommet i nyere tid, men de er fortsatt like aktuelle i dag som den dagen de ble fremsatt. Meningen med teorikapittelet er å få en bedre forståelse om plan- og bygningsloven, hva innebærer den og hva sier den om kriminalitetsforebygging, samt se på den kriminalitetsforebyggende design og sammenhengen mellom kriminalitet og design.

2.1 Arealplanlegging etter plan- og bygningsloven

2.1.1 Hvorfor trenger vi en plan- og bygningslov?

«Planlegging skal gi felles rammer for bruk av vern av arealressurser regionalt og kommunalt, og sikre at privat planlegging og utbygging skjer innenfor disse rammene. Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen, og kravene til det enkelte tiltak» (Klima- og miljødepartement, 2008, s. 6).

For at samfunnet skal utvikle seg slik vi ønsker, er det viktig med planlegging. Hvor vi skal bosette oss, arbeide, handle og bruke fritiden. Hvor kan veier, jernbane og sykkelstier bygges. Hvordan skal vi ta vare på naturmangfoldet og kulturmiljøet, samtidig som vi skal legge til rette for framtidig næringsutvikling og se på nye muligheter. Hvordan kan vi ta vare på natur og friluftsområder og jordbruksarealer for neste generasjoner. Hvordan kan vi sikre en bærekraftig utvikling. Planlegging etter plan- og bygningsloven er kanskje et av de viktigste redskapene som kommunene har ved siden av budsjettet for å kunne bestemme hvordan lokalsamfunnene skal utvikles og se ut i framtida (Miljøverndepartementet, 2009).

Ifølge §1-1 Lovens formål

Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.

Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser.

Byggesaksbehandling etter loven skal sikre at tiltak blir i samsvar med lov, forskrift og planvedtak. Det enkelte tiltak skal utføres forsvarlig.

Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.

Prinsippet om universell utformings kal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivelsene. (Plan- og bygningsloven, 2008, §1-1)

Begrepet bærekraftig utvikling har blitt en del av formålsparagrafen i planloven av 2008, (§1-1, ledd 1). Omtalen av begrepet ble mer populært etter at Brundtlandrapporten «Our Common Future» ble offentliggjort i 1987. Verdenskommisjonen for miljø og utvikling (Brundtlandkommisjon), ble oppnevnt i 1984 av FNs generalforsamling, for å utrede sammenhenger mellom miljø og utvikling. Og dette er Verdenskommisjonen for miljø og utvikling sin definisjon av bærekraftig utvikling:

«Bærekraftig utvikling er en utvikling der behovene for dagens mennesker blir tilfredsstilt uten at det ødelegger muligheten for at framtidige generasjoner får tilfredsstilt sine behov» (FN, 1987).

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utjevne sosiale ulikheter, utrydde ekstrem fattigdom og bremse klimaendringene innen 2030. Bærekraftsmålene ble vedtatt av FNs Generalforsamling i 2015 og målet er å veilede verdenspolitikken i en mer helhetlig og bærekraftig retning fram til 2030. FNs bærekraftsmål består av 17 mål og 169 delmål, der målene skal fungerer som en felles global retning for land, sivilsamfunn og næringsliv.

Bærekraftmålene kombinerer de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling: sosiale forhold, økonomi og klima og miljø. Sammenhengen mellom disse tre dimensjonene er det som avgjør om noe er bærekraftig. I motsetning til tusenårsmålene (2000-2015) er FNs bærekraftsmål universell, noe som vil si at de gjelder for alle land i verden, også de rike (FN- sambandet, 2018). Dette tyder på at bærekraftmålene vil ha innvirkning på norsk politikk. Slik vi ser det i dag er mange av målene allerede oppfylt i Norge, men ikke alle.

Et av de 17 globale bærekraftsmålene som utgjør 2030-agendaen for bærekraftig utvikling er; Mål 11) *Bærekraftig byer og samfunn*.

Bærekraftig byer og samfunn: «*Gjøre byer og samfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige*» (FN- sambandet, 2018).

Målet påpeker på utfordringer og muligheter i byer og samfunn. Vi ser at stadig flere av verdens befolkning bor i byer, det skjer urbanisering. I dag bor mer enn halvparten av verdens befolkning i byer og andelen fortsetter å øke. Og innen 2030 forventes det at enda 3 milliarder mennesker flytter til byene. Dette vil skape utfordringer med hensyn til boliger, energi, infrastruktur, offentlig transport, miljø, levekår og på andre områder. Mange av disse byene utvikler seg raskere enn tilbudet på boliger og arbeidsplasser, og dette fører til utviklingen av slumområder med dårlige boforhold og manglende tjenester til innbyggerne. Og denne formen for konsentrert fattigdom kan danne grobunn for kriminalitet. Urbanisering på sitt beste kan også sørger for at mennesker kan leve gode liv, og utvikle seg både økonomisk og sosialt (FN-sambandet, 2018).

Norge fikk ny plan- og bygningslov 27. juni 2008 som erstattet den tidligere plan- og bygningsloven fra 1985. I forbindelse med utarbeidelse av den nye loven drøftet, planlovutvalget formålet med, og behovet for planlegging etter plan- og bygningslov:

(NOU 2003:14).

«Utvalget vil framheve at offentlig planlegging etter plan- og bygningsloven skal være et redskap for folkevalgte organer til å stimulere, påvirke og styre viktige utviklingstrekk i lokalsamfunnet og storsamfunnet. Planleggingen skal legge til rette for at Norge kan ha et dynamisk og konkurransedyktig næringsliv i ulike deler av landet. Den skal bidra til at behovene for boliger og andre viktige sosiale oppgaver kan dekkes. Planleggingen er ikke minst viktig for å legge til rette for utbygging. Den skal bidra til at interessekonfliktene som knytter seg til arealbruk og arealknapphet kan løses ut fra brede og langsiktige avveininger. En særlig oppgave er å verne viktige miljøverdier i et samfunn med fortsatt økonomisk vekst, befolkningsvekst og en stadig høyere levestandard. Planleggingen skal sikre at disse avveiningene skjer i åpenhet og offentlighet, med mulighet for de berørte til å påvirke utviklingen av sitt lokalsamfunn og nærmiljø. En god offentlig planlegging er ikke minst viktig for å ivareta interesser som ellers står svakt. I vis forstand skal planlegging bidra, direkte og indirekte, til en bedre fordeling av goder mellom ulike grupper» (NOU 2003:14, s. 58)

Utvalget konkluderte med at det vil være minst like sterkt behov for planlegging i de kommende tiårene som det er i dag og plansystemet må være fleksibelt og robust, så uforutsigbar og dynamisk som utviklingen kan bli.

For å kunne se de ulike sektorene og interessene i sammenheng, trenges det gode mekanismer, der man avveier dem mot hverandre og foreta beslutninger ut fra langsiktige og allsidige vurderinger. Dette så utvalget som en hovedoppgave etter sitt mandat å bidra til å utvikle plansystemet i plan- og bygningsloven (pbl). Innenfor lovens system er det av stor betydning at de forskjellige sektorer og interesser kan varetas på en balansert og likeverdig måte.

Den politiske styringen er et viktig formål med plansystemet og utvalget konstaterte at den politiske interessen for planlegging etter pbl er variabel. Utvalget påpeker at det må vurderes endringer som kan øke de folkevalgtes kunnskap om de mulighetene de får fra loven til å utforme og iverksette politikk, og i tillegg å ha vilje til å drive en aktiv og god planlegging (NOU 2003:14, s. 58-59).

2.1.2 Hva inngår i plan- og bygningsloven?

Plan- og bygningsloven er et verktøy for å ivareta et vidt spekter av hensyn og oppgaver, blant annet samfunnsinteresser og forvaltning av arealer. Loven har hele tiden vært i endring eller under påvirkning av endringer, som en refleks av samfunnsutviklingen (Klima- og miljødepartement, 2008).

27. juni 2008 ble plan- og bygningsloven vedtatt og iverksatt 1. juli 2009. Forrige plan- og bygningsloven var fra 1985 og som bygget på tidligere bygningsloven fra 1965, og som igjen bygget på bygningslovgivning fra 1924. Loven om bygningsvesenet av 1924 hadde røtter tilbake til de første bygningslovene for de største byene. Disse lovene kom på første halvdel av 1800-taller (Klima- og miljødepartement, 2008, s 16).

Prinsippene bak forslaget til den gjeldende plan- og bygningsloven som ble iverksatt i 2009, var at forrige plan- og bygningslov har foretatt en rekke endringer i loven etter hvert som behovene har oppstått, og dette gjord at loven ble fragmentarisk. Planpraksis i fylkeskommuner og kommuner har gitt erfaringer om mangler og styrker ved loven (Klima- og

miljødepartement, 2008, s. 6). Dette har gjort at det var viktig å lage ny lov som styrke det offentliges evne til å finne gode helhetsløsninger (Miljøverndepartementet, 2009). Dette forslaget har tatt utgangspunkt i at loven fortsatt skal bestå av en plandel og en bygningsdel.

Plan- og bygningsloven består av fem hoveddeler:

- Første del *alminnelige delen* er felles for både plan- og bygningsdelen av loven: Den omfatter blant annet virkeområde, formål, byggeforbudsbestemmelsene langs sjø og vassdrag, krav til kartgrunnlag og stedfestet informasjon.
- Andre del *plandelen*: De første kapitlene er inndelt slik at de gir grunnleggende bestemmelser om myndigheter, oppgaver, redskap, og medvirkning i planlegging. Og videre gis det mer nær bestemmelser om planer og planbehandlinger på de ulike plannivåene. Det er også innarbeidet kravet til konsekvensutredninger (KU) av planer i bestemmelsene om den enkelte plantype, mens KU for tiltak etter annet lovverk og verneplaner framgår av et eget kapittel.
- Fjerde del *bygningdelen*: Bestemmelser om byggesaksbehandling
- Tredje del og femte del *gjennomføring og ulovlighetsoppfølging*: Har bestemmelser som er viktig for både plan- og bygningsdelen (Klima- og miljødepartement, 2008, s. 8).

2.1.3 Planmyndigheter og planoppgaver

I Norge er planleggingssystemet bygd opp som et hierarki fra et høyere nivå som skal være rammer og retningslinjer for planer på et lavere nivå i systemet (Foreningen Næringseiendom. (2011). Ifølge planlovutvalget var det viktig at ny plan og bygningslov la til rette former for forpliktende samarbeid mellom statlig nivå, fylkeskommunen og kommuner, for å kunne oppnå en mer effektiv og samfunnsmessig ønsket løsning på kommuneoverskridende utfordringer. Dette har man forsøkt å rette opp i ny plan- og bygningslov, ved å tydeliggjøre oppgavefordelingen og ansvar (Klima- og miljødepartement, 2008).

Statlige retningslinjer skal gi føringer for utarbeidelse av regionale planer og kommunale planer. Regionale planer skal gi grunnlag for utarbeidning av kommunale planer, som videre vil gi ramme for reguleringsplaner. Reguleringsplaner skal gi ramme for utforming av byggeplaner og prosjekter. Regjeringen kan også utarbeide og vedta egne statlige planer etter plan- og bygningsloven dersom man har behov for dette. (Fiskaa, 2012).

Ansvar er fordelt slik at Regjeringen skal utvikle og formidle nasjonale mål gjennom bl.a. dokumentet Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging og egne statlige planretningslinjer som planleggingen både i fylke og kommunene skal følge.

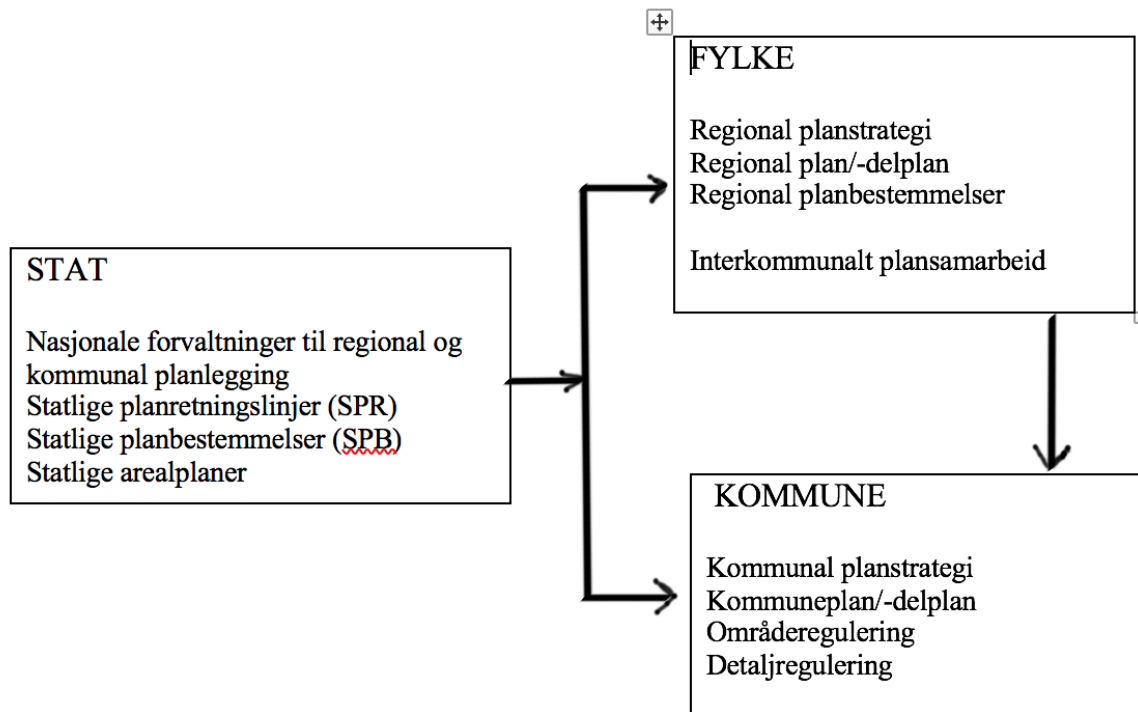
Kommunal og moderniseringsdepartementet skal også avgjøre konfliktsaker (innsigelser) og sikre rett bruk av loven gjennom tolkningsuttalelser og veiledning (Miljøverndepartementet, 2009, s. 5).

Fylkestingene skal ta seg av utarbeidelse og vedta regional planstrategi og regional planer, som igjen gir føringer for kommunens planarbeid.

- Selv om overordna føringer fra staten eller regionale planer setter rammer for det som skjer i kommunen er det gjennom den lokale planleggingen de fleste konkrete tiltak og planer blir fastsettes: Sette i verk kommuneplanarbeid, utarbeide og behandle reguleringsplaner. Kommunen vedta planer selv.
- Kommunen kan gi uttalelse til planforslag der planvedtak blir gjort på fylkes- og riksnivå. Eks. regional plan, statlige arealplaner og byggeforbud.
- Behandling og vedtak av byggetillatelse, det å vedta enkeltsaker der kommunale organ skal avgjøre.
- Gi uttalelse til enkeltsaker som avgjøres på fylkes- og riksnivå. Eksempel på dette kan være kommunens ønske om ekspropriasjon uten gjeldene reguleringsplan eller klage på bygningsrådsvedtak.
- Gi veiledning og råd til folk/publikum om planleggingen og saksbehandlingen.
- Kontrollere og sørge at lover og forskrifter blir overholdt (Fiskaa, 2012).

Fylkesmannen er statens representant i fylket og skal ha overordna oppsyn med den planleggingen som skjer etter plan- og bygningsloven i fylket og kommunene og påse at Regjeringens overordnede føringer følges og kan ha innsigelser til planer som er i vesentlig strid med disse (Fiskaa, 2012).

Andre statlige fagetater for bl.a. vei, bane, fiskeri og politi. har også rett til å fremme innsigelse på sitt fagområde i forhold til kommunale og regionale planer (Kommunal- og moderniseringsdepartementet).

Figur 1: Planformene etter plan- og bygningsloven (Fiskaa, 2012 s. 41)

Tabell 1: Viser plan- og utredningskrav, hvilke planer skal utarbeides ved behov og de ulike myndigheters sentrale ansvar i planleggingen. (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015, s.9)

Plantype eller planstrategi	Fylkeskommunen	Kommunen	Statlige myndigheter	Krav til utredning
Regional planstrategi hvert 4.år	Utarbeide og vedta	Delta i planprosessen	Veilede og gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser	
Regionale planer etter behov	Utarbeide og vedta	Delta i planprosessen	Veilede og gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser	Eventuell konsekvensutredning. Vurdering etter naturmangfoldloven §§ 8-12 der naturmangfold berøres
Kommunal planstrategi hvert 4. år	Veilede og delta i prosessen. Gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale	Utarbeide og vedta	Veilede og gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser	

	interesser innenfor eget ansvarsområde.			
Kommuneplanens samfunnsdel rulleres etter behov	Veilede og delta i planprosessen. Gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser innenfor eget ansvarsområde.	Utarbeide og vedta	Veilede og gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser	
Kommuneplanens arealdel rulleres etter behov	Veilede og delta i planprosessen, herunder organisere planforum. Gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser innenfor eget ansvarsområde.	Utarbeide og vedta Føre planregister	Veilede og gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser	ROS-analyse etter pbl. § 4-3. Konsekvensutredning . Vurdering etter naturmangfoldloven §§ 8-12 der naturmangfold berøres. Eventuelle undersøkelser etter kulturminneloven § 9
Kommunedelplan for bestemte områder, temaer eller virksomhetsområder etter behov	Veilede og delta i planprosessen, herunder organisere planforum. Gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser innenfor eget ansvarsområde.	Utarbeide og vedta Føre planregister	Veilede og gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser	ROS-analyse etter pbl. § 4-3. Eventuell konsekvensutredning. Vurdering etter naturmangfoldloven §§ 8-12 der naturmangfold berøres. Eventuelle undersøkelser etter kulturminneloven § 9
Reguleringsplan for større bygge- og anleggstiltak, og andre tiltak som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn	Veilede og delta i planprosessen, herunder organisere planforum. Gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser innenfor eget ansvarsområde.	Utarbeide og vedta Føre planregister	Veilede og gi tidlige innspill om nasjonale og viktige regionale interesser	ROS-analyse etter pbl. § 4-3. Eventuell konsekvensutredning. Vurdering etter naturmangfoldloven §§ 8-12 der naturmangfold berøres. Eventuelle undersøkelser etter kulturminneloven § 9

2.1.4 Medvirkning

§ 5-1. Medvirkning

Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private.

Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte (plan- og bygningsloven, 2008, § 5-1)

I samfunnsplanleggingen er medvirkning og bred deltakelse et viktig virkemiddel for å sikre nasjonale og lokale fellesverdier, samt de grunnleggende levekårene. Medvirkning i planleggingen representerer den sosiale dimensjonen i utviklingsmålet bærekraftig utvikling og i samfunnsutviklingen bidrar den til demokratisk innflytelse.

Medvirkning defineres ifølge plan- og bygningsloven som enkeltpersoners og gruppers rett til å kunne delta i og ikke minst påvirker offentlige utrednings- og beslutningsprosesser. Med andre ord betyr dette at befolkningen i et samfunn er med å planlegge framtiden sin. Ifølge veilederen til Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) har medvirkning i planprosessen et perspektiv om «best mulig plan», og slik beskrives mål om å (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014):

- Sikre gode løsninger som tar hensyn til alles behov
- Legge til rette for at alle berørte og interesserte aktører kan komme til orde
- Fremme kreativitet og engasjement, og være en arena for demokratisk deltakelse i lokalsamfunn
- Fremskaffe et godt beslutningsgrunnlag (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014, s. 8)

Medvirkning er viktig, fordi det er en grunnleggende forutsetning i et lokaldemokrati, og vil gi befolkning muligheten til å være en del av og delta og medvirke til bedre planløsninger. For å sikre velfungerende og effektive planprosesser er det viktig hvordan medvirkningen i planleggingen tilrettelegges. En rask oppstart av planene uten nok involvering fra berørte interessegrupper, vil antageligvis ikke gi mer effektive planprosesser.

Det er fire prinsipper som skal fremme en meningsfull involvering av berørte grupper og interesser. Disse prinsippene skal bidra til å sikre en fleksibilitet og forutsigbarhet i planprosessen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). De fire prinsippene er:

Åpenhet: Her skal det være åpenhet i planarbeidet, det vil si at alle, om man er direkte berørt eller interessert, skal ha lik tilgang til de informasjonene som er nødvendige for å ivareta sine interesser eller for å få mulighet til å komme med sine meninger. Målet med *åpenhet* er for at berørte parter skal ha tillitt til plansystemet.

Styringseffektivitet: Det legges føringer for en aktiv ledet medvirkningsprosess, i en tid som er preget av kort utviklingshorisont, og med mange aktive interesser og strenge krav til økonomisk resultater. Det er også viktig i planleggingen å sikre tilstrekkelig involvering av

allmenheten i tidlig fase. Og de skjulte konflikter i plansaker kan tilstrekkelig tilrettelegging og belysning av utfordringene bidra til å forbedre samordning, og som vil påvirke beslutningsprosessen slik at den blir mer forutsigbar og smidig.

Universell utforming: Planprosess som har lav terskel for innspill og deltakelse fra berørte parter, kan være med å bidra til å sikre et helhetlig bilde av hvilke muligheter og utfordringer det er i den nåværende plansituasjonen. For å styrke muligheten til å utvikle lokalsamfunn som er inkluderende for alle er det viktig med en prosess som tilrettelegges for universell utforming på alle nivåer.

Likeverd: Et viktig prinsipp i planprosess er deltakelse på likeverdige vilkår, som vil si at berørte interessegrupper, f.eks. næringsinteresser og uorganiserte, stilles likt med hverandre. Dersom det er større kompleksitet og interesse mangfold i plansituasjonen, er det viktig å holde det ryddig og være inkluderende fra starten av planprosesser (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014, s. 17)

Medvirkning angår alle planprosessen, men gå ut fra tilpasset den aktuelle plantype og forutsetninger. I planer der det er store virkninger for miljø og samfunn, er det nødvendig med aktiv medvirkning som er fremhevet som et tiltak, jf. bl.a. pbl §§ 1-1 og 4-1. Det gis oversikt i planleggingen over hvilke interesser og hensyn som er eller kan bli berørt og sikres tilpasset medvirkning, slik at de berørte forstå rammene for å påvirke planen.

Uavhengig av om planforslagsstiller er offentlig eller privat gjelder medvirkning og åpen deltakelse i planprosessen, men ansvaret ligger hos planmyndigheten som skal sikre at medvirkning i planleggingen er utført.

Kommunen skal forsikre seg om at aktivitetsplikten er tilfredsstillende gjennomført og dokumentert, i godkjenningen av medvirkningsopplegget fra den private forslagsstiller. Det skal kunne vises til gjennomførte medvirkningstiltak, hvilke metoder som ble brukt og hvordan de ulike deltakerne ble valgt. I framstillingen av planforslaget skal planmyndigheten formidle hvordan innspillene fra de ulike interessene/aktører er reflektert (Kommunal- og moderniseringsdepartementet)

Ifølge § 3-2 har «alle offentlige organer rett og plikt til å delta i planleggingen når den berører deres sakfelt eller deres egne planer og vedtak og skal gi planleggingsmyndighetene informasjon som kan ha betydning for planleggingen» (plan- og bygningsloven, 2008, § 3-2).

Det er viktig at alle statlige, regionale og lokale føringer som har betydning for prosess og resultat blir synlig på et tidligst tidspunkt, slik at planprosessen i størst grad fremstår som forutsigbar og effektiv (Kommunal- og moderniseringsdepartementet).

2.1.5 Kommuneadministrasjonens rolle i planleggingen

Rådmannen er lederen av kommunens administrasjon og selv om andre etater gjør arbeidet, har rådmannen det formelle administrative ansvaret for planleggingsoppgaver. For det praktiske arbeidet med ulike redegjørelser innen fysisk planlegging, saksframstillinger og utarbeiding av reguleringsplaner og andre fysiske planer eller byggesaksbehandling, står saksbehandlere i plan- og byggesaksavdeling, teknisk etat eller lignende ansvarlige. De fleste reguleringsplanene blir i dag utarbeidet av private, og administrasjonens oppgave blir å gi veiledning og råd og følge med på at planene ikke motstrider med overordna planer og kommunens interesser. Dermed må administrasjonen ha solid fagkompetanse og nok kapasitet til arbeidet sitt (Fiskaa, 2012).

Forarbeidet til de administrativt ansatte planleggerne er svært viktig for at de folkevalgte skal ha et best mulig grunnlag for å ta gode avgjørelser om utformingen av byen eller kommunen de styrer. I boka «Byplanlægning» definerer byplanleggeren en som jobber med de fysiske forhold, dvs. bygninger, vei etc. Videre presiseres det at byplanlegging handler om funksjoner, sosiale og menneskelige forhold samt de økonomiske og administrative forhold. Beskrivelse av en god byplanlegger er ifølge boken en som kan veie disse hensynene opp mot hverandre, slik at politikere får et godt grunnlag for å ta avgjørelsen. Planleggeren skal ikke bare forholde seg til hvor veier, bygninger og rekreasjon arealer skal være i et nytt område. Men de skal også vurdere om det er service i nærheten, om utvikling vil påvirke naboene og tilslutt om det er bolig- og næringsmarked i området i det tidspunktet. Den siste vil være umulig spesielt i krisetider, mens den første er den letteste (Jørgensen, Hvidt, Jensen & Partoft, 2010).

I boka av Roar Amdam «Planlegging og prosessleining», beskriver kravet til planleggerne. Han påpeker viktigheten i opplæring av blant annet kommuneplanleggere, folkehelsearbeidere og næringskonsulenter og andre med plan- og utviklingsoppgaver i kommunene som er nødvendig tiltak for å gjøre kommunene mindre avhengig av de eksterne personer. Amdam referer til Forester (1980:282) sin liste av 11 strategier for å utfylle planleggerne sitt tekniske arbeid.

Videre sier Amdam at listen kan være en rettesnor for hva opplæring planleggere har behov av for å kunne fungerer som prosessledere.

- Kultivere nettverk
- Lytte forsiktig til deltakarene
- Legge merke til lite organiserte interesser
- Gi opplæring om prosessar og prosessarbeid
- Gi informasjon for å gjere deltakarane effektive
- Sjå til at deltakarane har nødvendig/påkravd informasjon
- Oppmuntre deltakarane til å krevje informasjon
- Utvikle dyktigeheit til å arbeide med konfliktsituasjonar
- Legge vekt på oppmuntring til å delta i uformelle prosessar
- Oppmuntre til uavhengige, lokalsamfunnsstyrte prosjekt
- Oppmuntre til å bruke «eksterne» pressteknikkar framfor å minimalisere påverkinga (sitert av Amdam, 2011, s. 80).

Videre diskuterer Amdam om viktigheten med samarbeid mellom ulike aktører. Han sier at gjennomføringsansvaret ligger hos offentlige, private og frivillige organisasjoner, men på tverrsektorielle politikkområde er det sterkt ønske med partnerskapsordninger mellom offentlige, private og frivillige organisasjoner. Det vil være avgjørende for samfunnsutviklingen og den videre utviklingen at en får til organisert samarbeid på tvers av etablerte organisasjonsgrenser. Derfor mener Amdam at det er viktig å få til arbeidsdeling og samarbeid med styringsnivå som kommuner, regioner, fylke og stat og med frivillige lag og organisasjoner, offentlige og private virksomhet (Amdam, 2011).

2.1.6 Hensyn til kriminalitetsforebygging i plan- og bygningsloven

Fra 1. Juli 2009 fikk plan- og bygningsloven kriminalitetsforebygging som et selvstendig hensyn og stiller dermed tydelig krav til hvilke vurderinger norske kommuner må ta stilling til i sine planprosesser. Dette hensynet står sammen med en rekke andre oppgaver og hensyn i lovens § 3-1 som samlet viser hvilke samfunnsoppgaver Regjering og Stortinget mener at planleggingen etter plan- og bygningsloven skal ta hensyn til for å bidra til bærekraftig utvikling av samfunnet, jamfør lovens formålsparagraf om dette, i pbl § 1-1.

§ 3-1. Oppgaver og hensyn i planlegging etter loven. Innenfor rammen av § 1-1 skal planer etter denne lov:

- a) *sette mål for den fysiske, miljømessige, økonomiske, sosiale og kulturelle utviklingen i kommuner og regioner, avklare samfunnsmessige behov og oppgaver, og angi hvordan oppgavene kan løses*
- b) *sikre jordressursene, kvaliteter i landskapet og vern av verdifulle landskap og kulturmiljøer*
- c) *sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv*
- d) *legge til rette for verdiskaping og næringsutvikling*
- e) *legge til rette for god forming av bygde omgivelser, gode bomiljøer og gode oppvekst- og levekår i alle deler av landet*
- f) *fremme befolkningens helse og motvirke sosiale helseforskjeller, samt bidra til å forebygge kriminalitet*
- g) *ta klimahensyn gjennom løsninger for energiforsyning og transport*
- h) *fremme samfunnssikkerhet ved å forebygge risiko for tap av liv, skade på helse, miljø og viktig infrastruktur, materielle verdier mv (plan- og bygningsloven, 2008, § 3-1).*

I punkt e) «*planleggingen skal legge til rette for god forming av bygde omgivelser, gode bomiljøer og gode oppvekst- og levekår*» (plan- og bygningsloven, 2008, § 3-1). Dette punktet påpeker at ved utarbeiding av planer, er den estetiske og funksjonelle utformingen av omgivelsene viktig. Gode bomiljøer rettes det både til en god kvalitet i boligene og i nærmiljøet og en god boligdekning. Boligene skal også ha en god beliggenhet i forhold til grønnstruktur i byggesonen, tilgjengelighet, utemiljø etc. i tillegg til at den skal være god i seg selv. For å ivareta disse målene, kan det sikres nødvendige og hensiktsmessige arealer for boligformål gjennom arealplanleggingen.

Det er nevnt tydelig i gjeldende lov om «å sikre barn gode oppvekstvilkår». Det er viktig å ta hensynet til barnas interesser i planlegging og utbygging (Klima- og miljødepartement, 2008, s. 180).

Punkt f) loven skal «*fremme befolkningens helse og motvirke sosiale helseforskjeller, samt bidra til å forebygge kriminalitet*» (plan- og bygningsloven, 2008, § 3-1). Dette punktet legger vilkår for helsetilstanden i ulike grupper i befolkningen. Folkehelsen styrkes av en god samfunnsplanlegging, ved at den bidrar til å fremme faktorer som virker positivt på helse og beskytte mot risikofaktorer, i tillegg til at planlegging kan bidra til en mer jevnere og rettferdig sosial fordeling av faktorer som påvirker helsen.

Gjennom god arealplanlegging kan befolkningen sikres et godt bomiljø og lettere tilgang til urørt natur og friluftsområder, og samtidig kan ulempene ved forurensning og støy begrenses. Ved bruk av reglene om konsekvensutredning (KU) skal det sikres til at også de helsemessige

konsekvensene av tiltak og planer blir tydeliggjort og tatt hensyn til i planleggingen (Klima- og miljødepartement, 2008, s. 180).

Siste del av punktet f) «... *samt bidra til å forebygge kriminalitet*» (plan- og bygningsloven, 2008, § 3-1). I planleggingen skal hensynet til kriminalitetsforebygging vurderes og ivaretas. Det har blitt stadig større utfordring for samfunnet å bekjempe ulike former for kriminalitet, innen kriminalitetsforebyggende arbeid. For kriminalitet utgjør risiko og usikkerhet i samfunnet. Kriminalitetsforebygging er vidt og kan skje gjennom mange ulike tiltak, og et av dem er samfunnsplanlegging. Dermed må det være et mål for samfunnsplanlegging å sette tydelig grenser mot kriminalitet. Kriminalitetsforebygging dreie seg om både å legge til rette for trygge sosiale miljøer, og gjennom den fysiske utformingen av omgivelsene. Ved bruk av de fysiske rammene bestemmer man om de blir arenaer for utrygghet og kriminalitet eller arenaer for trivsel og sosialt fellesskap.

Med arealplanlegging skal man skape fysiske rammer som gjør det vanskeligere å begå forbrytelser eller kriminelle handling, særlig hvor det er fare for at ofrene kan bli utsatt for kriminelle hendelser som fører til fare for liv og helse. Hensynet til kriminalitetsforebygging må legges vekt ved utarbeidelse av sentrum og boligområder og ved tilrettelegging for aktiv bruk og tilhørighet til områder. Men det er ofte sosiale problemer som ligger til grunn for handlingene, og disse kan man ikke løse med fysisk utforming (Klima- og miljødepartement, 2008, s. 180).

Punkt h) «*fremme samfunnssikkerhet ved å forebygge risiko for tap av liv, skade på helse, miljø og viktig infrastruktur, materielle verdier mv*» (plan- og bygningsloven, 2008, § 3-1). Samfunnssikkerhet innebærer å redusere risiko og sårbarhet i samfunnet. I økende grad er samfunnet preget av risiko og sårbarhet for trusler, særlig miljøtrusler. Vi kan i større grad forebygge mot uheldige konsekvenser, men noen av disse må vi leve med. Det som avslører at samfunnet ikke er godt nok forberedt på å håndtere vanskelig situasjoner er blant annet alvorlige ulykker, katastrofer og svikt i samfunnsviktige systemer. Man kan ofte unngå store tap for enkeltpersoner, miljø eller virksomhet med enkle midler. Ut ifra utviklingen viser det seg at det er behov for at det offentlige i større grad integrere beredskapsmessige hensyn i planleggingen i henhold til plan- og bygningsloven, som et sårbarhetsreducerende tiltak, og ikke minst at sårbarhetsvurderinger bør inngås i planleggingen som et sentralt element.

Kravet til sikkerhet er ikke like viktig når det gjelder overordnet planlegging etter plan- og bygningsloven, som i andre områder i samfunnet. Derfor er det viktig med sterkere deltakelse for forebygging i den kommunale planlegging.

Oppgaven i planleggingen er sammensatt av både forebygging av risiko for skade og tap av liv, helse, forebygge rusproblemer og kriminalitet, miljø og viktig infrastruktur, samt beredskap for ulykkessituasjoner mv. Det handler også om en god fysisk planlegging, for å unngå å bygge i områder som er utsatt for flom, skred, ras, akutt forurensning, radonstråling osv. Og i forhold til sårbare og utsatte grupper, er det viktig med forebyggende sosialt arbeid og hjelpetiltak. I § 4-3 er det tatt opp arbeidet som også inngår i denne oppgaven, og som er innenfor helse, miljø og sikkerhet (HMS), og med risiko- og sårbarhetsanalyser. Etter loven skal planleggingen og utbyggingen bidra til den enkeltes trygghet for liv, helse og eiendom. Det å sikre samfunnets evne til å fungere økonomisk, teknisk og institusjonelt, og samtidig å hindre en utvikling som truer viktige forutsetninger for dette, er en utfordring (Klima- og miljødepartement, 2008, s. 180).

Ifølge § 3-1, andre ledd, *«planene skal fremme helhet ved at sektorer, oppgaver og interesser i et område ses i sammenheng gjennom samordning og samarbeid om oppgaveløsning mellom sektormyndigheter og mellom statlige, regionale og kommunale organer, private organisasjoner og institusjoner, og allmennheten»* (plan- og bygningsloven, 2008, § 3-1, andre ledd), er hovedformålet med planleggingen etter loven.

Deltakere i planleggingen er alle sektorer og interesser. Planleggingen skal lede til en samordning av offentlig virksomhet, beslutninger og samarbeid, både vertikalt mellom forvaltningsnivåene og horisontalt mellom de forskjellige myndigheter og sektorer. Samordningen skjer både ved at planene blir et felles fundament for senere vedtak om gjennomføring, og ved at de forskjellige interesser og hensyn kommer fram og avveies i planprosessen (Klima- og miljødepartement, 2008, s. 181).

2.2 Hva er kriminalitetsforebyggende design?

2.2.1 Hva er kriminalitet og hvordan forebygges det?

«Det går ikke an å forstå norsk kriminalitet hvis man ikke forstår det norske samfunnet» - (Christie, 1989)

Hva er kriminalitet?

«Det finnes ingen atferd som i seg selv er kriminell – kriminell blir atferden først når det gis en lov som stempler atferden som straffbar» (Hauge, 1996, s. 22).

Men hvilke handlinger som betraktes som kriminelle, er vanskelig å si. For hva som defineres som kriminelt, varierer sterkt mellom ulike land og over tid.

Hvis man tar historisk tilbakeblikk vil man se at en lang rekke forhold som i dag er straffrie ble straffet som alvorlige forbrytelser, eksempel på dette kan være trolldom og hor. Helt frem til 1972 var homoseksuelle forhold mellom menn straffbart i Norge. Og en rekke forhold som tidligere var straffrie har blitt kriminalisert, som miljøkriminalitet, narkotikaforbrytelser og ulike former for økonomisk kriminalitet (Hauge, 1996, s.22).

Mange straffbar handlinger i Norge etter dagens norske lovgivning, er fortsatt tillat i mange andre land. Eksempler på handlinger som er kriminalisert i Norge, men er straffrie i andre land er, kjøp av seksuelle tjenester eller fysisk avstraffelse av barn (Bjørge, 2015, s.16).

I artikkelen «Do people comply with the law because they fear getting caught?» hevder det at de fleste mennesker overholder loven og avstår fra å begå kriminelle handlinger – ikke fordi de frykter konsekvensene, men fordi de oppfatter kriminalitet som galt og det ikke fremstår som et «handlingsalternativ» (Wikström, Tseloni & Karlis, 2011). Bjørge sier å begå kriminelle handling kan være uaktuell, på grunn av samvittigheten, selvkontroll og evne til å kjenne medfølelse med andre som eventuelt kan bli ofre for skadelige handlinger. Videre tilføye Bjørge at gjennom positiv sosialisering i oppveksten, integrering av moralsystemer i vår personlighet og samhandling i sosiale fellesskap, vil man bidra til å bygge og internalisere disse normative barrierene mot å begå kriminalitet (Bjørge, 2015, s. 27). De fleste av oss har sterke normative barrierer mot å begå de ulike kriminelle handlinger, men samtidig har vi svakere barrierer mot noen typer lovbrudd (Tyler, sitert i Bjørge, 2015, s. 27). Eksempel på dette kan være å bryte fartsgrensene, tollbestemmelser eller skatteregler. Det varierer mellom de ulike

sosiale miljøer i hvor sterke de normative barrierene er overfor hvilke typer lovbrudd. For i noen miljøer eller subkulturer er det akseptabel å bryte noen lovregler som i andre miljøer kan oppfatter som alvorlige normbrudd. For eksempel å bruke ulovlig rusmidler eller å bruke vold som konfliktløser (Bjørgero, 2015).

Type kriminalitet:

«Hverdagslig» kriminalitet:

Det er mange former for kriminalitet: vandalisme, dvs. forsettlig ødeleggelse av materialer og gjenstander, innbrudd som vil si tyveri utført ved å brytes inn i en eiendom, rasekriminalitet, tyverier av/fra biler, stoffmisbruk, plage og antisosial atferd mot andre mennesker i semi-offentlig og offentlige, vold, seksuell vold (voldtekt og uanstendig overfall) i semi-offentlig og offentlig byrom. Mønsteret av kriminalitet i mange boligområder viser at problemene ofte skyldes at det er en liten gruppe av lovovertridere som bor i nærheten. Det gjør at i mange tilfeller så har beboere gitt opp alt håp om at noe kan gjøres, derfor rapporterer ikke de engang forbrytelsene (Colquhoun, 2004, s. 1).

De fleste kriminelle handlinger eller forbrytelser er begått fordi lovbrøyteren kunne se muligheten. Dette kan være muligheter som for eksempel skjulesteder, dårlig belysning, lett tilgang, uoversiktlig at det ikke er tydelig skille mellom offentlig og privat områder og landskapsplantering som kan skjule andres nærvær. Jo mer lovbrøytere føler seg sårbare og usikre, desto mindre sannsynlig er at de begår kriminelle handlinger (Colquhoun, 2004, s. 5).

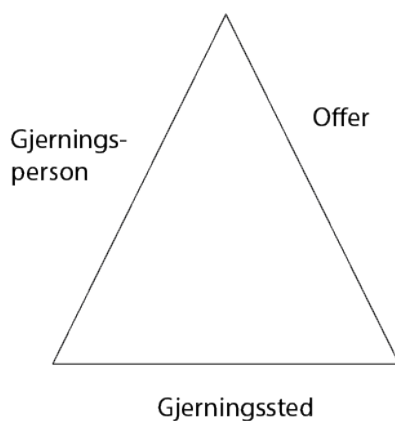
De tre grunnleggende kriminologiske teorier knyttet til forbrytelsesmuligheter er:

1. Rasjonelt valg: går ut fra at potensielle lovovertridere vil foreta egen risikovurdering før de avgjøre om de skal begå en forbrytelse. De vil blant annet vurdere sjansene for å bli sett, enkel oppføring og sjansene for å slippe unna uten gjenkjenning.
2. Rutinevirksomhetsteori: for at en lovbrudd skal skje, må det være tre faktorer til stede: en motivert lovbrøyter, et offer eller et egnet mål og mangel på dyktige foresatte. Hvis man vil forhindre forbrytelser er det nødvendig å endre innflytelsen av disse faktorene. For eksempel ved å øke overvåkingsnivået og ved å gjør tilgangen vanskeligere, kan

man demotiveres en forbryter. Et mål kan også gjøres mindre attraktiv for forbryteren, ved å øke sikkerheten eller fjerne rømningsruter. Å skape blande sosioøkonomiske grupper, en følelse av nærhet og skape et livlig gateoppsett kan være avskrekkende for kriminelle folk.

3. The Defensible Space Theory: sier om de ulike aksept som eksisterer for at folk skal være i forskjellige typer områder. Normalt har forbrytere ingen grunn til å være i semi-privat eller privat områder, så ved å skille område mellom offentlig og privat, er det mulig å utøve et mål for sosial kontroll, for å kunne minske potensialet for antisosial atferd og kriminalitet (Colquhoun, 2004, s. 5).

Kriminalitetstriangelet:

Figur 2: Kriminalitetstriangel (kilde: Balchen, 2004, s. 8). Kilder:
https://www.politilederen.no/dokumenter/Avtaleverket/Innforing_i_POP.pdf

Slik det er vist på figuren ovenfor, er det tre kritiske faktorer for forebyggende arbeid. Dersom det skal skje en forbrytelse eller kriminell handling, må det være tilstede en motivert gjerningsperson, et offer eller innbydende mål og bestemte forhold som muliggjør en kriminell handling. Det er nødvendig å iverksette skreddersydde tiltak mot minst to av faktorene i triangelen, for at politiet eller andre skal oppnå forebyggende effekt (Scott, 2000).

Det er tre spørsmål som bør avklares:

1. Hva kan gjøres sosialt og/eller fysisk for å redusere at det skjer kriminalitet på de aktuelle stedene og på tidspunktet dette oppstår.

2. Hva kan ofrene selv bidra med for å kunne minske/reducere faren for å bli utsatt for kriminelle handling?
3. Hvilke konkrete aktører kan politiet og offeret samarbeide med, for å endre situasjonen?
(Olaussen, 1995)

Kriminalitet av type terror

Terror er en form for alvorlig kriminalitet, og vi har sett at det har vært angrep mot velbeskyttende mål rundt om i verden, inkludert Norge. Erfaringen viser at overfylte steder forblir et attraktivt mål for terrorister og som har vist at de sannsynligvis vil målrette seg mot steder som er regelmessig tilgjengelig, lett tilgjengelige og som gir oversikt til en innvirkning utover tap av liv alene (f.eks. økonomisk/politisk innvirkning eller alvorlig forstyrrelser) (Home Office, 2014). Terrorangrepet 22. juli 2011 er godt eksempel på dette.

Men hva er overfylt sted (Crowded place)? Ifølge the UK's counter-terrorism strategy (CONTEST), defineres begrepet som sted med mange butikker, barer, puber, klubber og idrettsstadier som er lett tilgjengelige for publikum og som er attraktiv for terrorister. Mål som er angitt i CONTEST er å forbedre beskyttelsessikkerhet i overfylte steder, blant annet har regjeringen sørget for at operatører og eiere har tilgang til veiledning av høy kvalitet, som er gitt av politiet, og på den måten vet de hvilke skritt som skal tas for å redusere sårbarheten og forberede seg på terrorangrep.

Angrep av internasjonale terrorister er mer sannsynlig å ha som følge bruk av improviserte eksplosive innretninger. De tre hovedtypene er, person baren (selvmords enheter på person eller pose båret utstyr), kjøretøy-båret (som kan både være selvmord eller ikke selvmordsinnretninger), plassert enhet (ikke selvmordsinnretninger som kan justeres ved hjelp av timer eller fjernkontroll).

Men slik vi ser det er terrorister nyskapende og deres metodikk kan forventes å endres over tid. Det er også andre former for terrorangrep (som kjemiske, biologiske, skytevåpen og radiologiske). Beskyttende sikkerhetstiltak kan bidra til å gjøre en forskjell (Home Office, 2014, s. 5-6).

Det er en utfordring for planleggere og designere å bruke prinsippene for urban design og samtidig å ta hensyn til beskyttende sikkerhetstiltak mot terrorisme, i vurdering av

hensiktsmessig beskyttelse mot terrorangrep. For å kunne møte denne utfordring vil det innebære å ta hensyn til følgende:

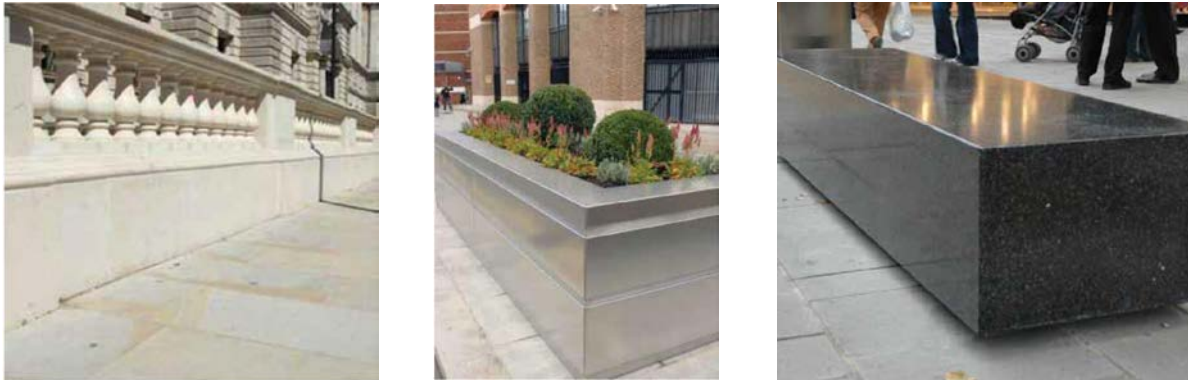
- Passe på for å unngå overfølsomhet for risiko, det er viktig å beholde eller sette inn positive funksjoner i byrommet som kan være tiltrekkende for folk.
- Tiltrekke folk til steder, som er trygge og sikret mot noen typer terrortrusselen, vil innebære en kombinasjon av tilnærminger, som tilpasset lokale forhold og spesielle funksjoner. Formålet til design er en respekt for lokale karakteristiske steder som innebærer ressurser til å identifisere disse egenskapene, samt sensitive reaksjoner. Resultatet kan være en kombinasjon av noen standardiserte komponenter, noe usynlig integrerte komponenter basert på konvensjonelle trafikkstyring og gateutforming (slik som strukturelt forbedret leskur, søyler, benker, lampe eller sykkelstativene) og kan ofte være noen elementer av spesial utformet løsninger f.eks. som omfatter offentlig kunst.
- Integrert fysiske tiltak i offentlige gater, som er med å hindre fiendtlige kjøretøy tilgang eller komme i nærheten til området. Dette trenger ikke være til hinder for atkomst eller redusere av utseendet av et åpent og tilgjengelig område; og
- Det å integrere beskyttende sikkerhetstiltak i et offentlig område/byrom som er utformet for å være tilgjengelig for alle og er inkluderende (Home Office, 2014, s. 10).

God urban design er med å skape steder som bevarer attraktive og bærekraftige miljøer som folk ønsker å bruke. Godt utformede steder og mellomrom kan karakteriseres som følgende:

- Karakter: steder med egen identitet
- Kontinuitet og innhegning: steder hvor tilgang for allmennheten er tydelig identifisert
- Kvaliteten på det offentlige byrom: attraktive og vellykket steder, samtidig som de er tilgjengelige for allmenheten.
- Bevegelsesfrihet: steder som er lett å komme gjennom, men hvor rutene ikke svekke sikkerheten.
- Tydelig og lesbar: steder som har klart bilde og som er lett å forstå
- Tilpasningsevne: lett foranderlig steder; og
- Mangfold: steder med valg og variasjon (Home Office, 2014, s. 13).

Gateutforming som kan begrense uskjermet kjøretøytilgang til sårbare målområder, skal ikke nødvendigvis forhindre normal gatebruk. En godt utformet barriere som brukes som hindring

av kjøretøy angrep, ønskes å være diskret og godt blanda inn i det naturlige gatebilder, samt godt tilpasset til det eksisterende landskapet. Sikring av gjennomtrengelighet for fotgjengere kan f.eks. bety at den beste løsningen er en gangvei som en del av den integrerte løsningen, omfattende ordning og en inkluderte trafikkstyring.

Figur 3: Integrert design i offentlig rom (kilde: Home Office, 2014, s. 27-36). Kilder: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/302016/DesignTechnicalIssues2014.pdf

Beskyttelse mot terrorisme, antiterror-beskyttende sikkerhetstiltak som overvåker offentlig sikkerhet og som gir synlig sikkerhet, trenger ikke være vesentlig forskjellig fra tiltak som er rettet mot kriminalitetsforebygging (Home Office, 2014).

Forebygging av kriminalitet:

Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk) har som samfunnsoppdrag å bidra til kunnskapsbasert kriminalitetsforebygging, både når det gjelder lokalt og nasjonalt gjennom innhenting og formidling av forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap. Kfks innsats skal gjennom rådgivning og kompetanseformidling bidra til større bevissthet om sektorovergrepene utfordringer og løsning på det kriminalitetsforebyggende området.

Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk) sin definisjon av kriminalitetsforebygging:

«Kriminalitetsforebygging handler om å satse systematisk på å unngå kriminalitet i stedet for å reparere. Det handler om å analysere hvor og hvordan problematisk atferd og kriminalitet oppstår, for deretter å sett inn konkrete tiltak rettet mot årsakene til problemene.» (Kfk, 2015)

Forebygging av kriminalitet handler om å forhindre lovbrudd før de finner sted, sagt på en annen måte kan vi si at å forebygge er å hindre at noe uønsket skjer.

Kriminalitetsforebygging er et godt grunnlag for å bygge gode samfunn der menneskene tar ansvar for seg selv og fellesskapet. Generelt har alle mennesker behov for å føle seg trygg, verdsatt, sett og inkludert. Derfor har det vært en helt sentral forebyggende oppgave å hindre at grupper og individ opplever seg marginalisert og ekskludert.

Samtidig, kan kriminalitetsforebygging også være tiltak som er til hensikt å forhindre konkrete lovbrudd. Eksempler på forebyggende tiltak kan være overvåkningskameraer, sykkellåser og boligalarmer.

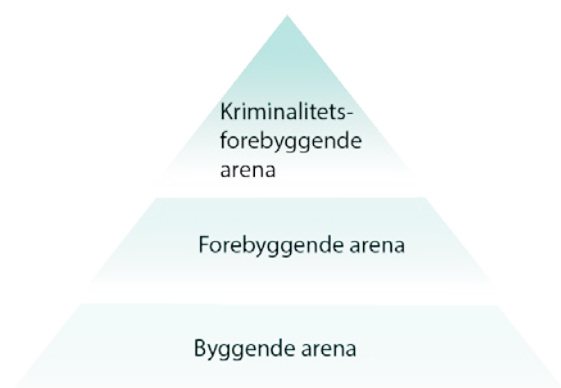
Felles utgangspunkt for all kriminalitetsforebygging er at man forsøker å påvirke en eller flere faktorer som antas å ha forbindelse med den kriminelle handlingen. Det er nesten ubegrenset på antall faktorer som direkte eller indirekte kan bidra til at et lovbrudd oppstår, på grunn av kompleksiteten i det sosiale liv. Derfor kan det være vanskelig å sette en tydelig grense for hva som er og ikke er kriminalitetsforebygging. Man kan avgrense begrepet ved å se på hvorvidt tiltakene handler om å forebygge kriminalitet eller er det andre mål som er i sentral (Kfk, 2015).

Kfk har delt begrepet i tre arenaer; bygging, forebygging og kriminalitetsforebygging.

Den *byggende arena*, handler om gode oppvekstvilkår for barn og unge, der barnehager, skoler og fritidstilbud handler om mer enn å forebygge kriminalitet.

I den *forebyggende arena* er motivet å styrke de byggende strukturene, slik at man hindrer at problemer oppstår. Eksempel på dette kan være PP-tjeneste i barnehagen, barneverntiltak, spesialundervisning på skolen etc. Målet er å forebygge problemer som kan ha sammenheng med risiko for kriminalitet.

I den *kriminalitetsforebygging arena* er tiltak for å hindre at kriminelle handlinger oppstår eller skjer igjen. Og dette retter seg mot miljøer eller situasjoner som er utsatt for høy risiko for kriminalitet (Kfk, 2015).

Figur 4: 3 arenaer (Kfk, 2015). Kilder: <http://kriminalitetsforebygging.no/veiviser-til-kriminalitetsforebygging/hva-er-kriminalitetsforebygging/>

Kfk deler inn forebyggende tiltak etter hvilken målgruppe tiltakene retter seg mot. Slik ser inndelingen:

Universell forebygging: Tiltak rettet mot hele befolkningsgrupper.

Selektiv forebygging: Tiltak rettet mot situasjoner eller grupper i risikozonen.

Indikativ/indisert forebygging: Tiltak rettet mot individer som har høy risiko for å begå kriminalitet

Tabell 2: Målgruppe (Kfk, 2015). Kilder: <http://kriminalitetsforebygging.no/veiviser-til-kriminalitetsforebygging/hva-er-kriminalitetsforebygging/>

Formål	Primærforebygging Hindre at problemer oppstår	Sekundærforebygging Begrense omfang og alvorlighet	Tertiærforebygging Hindre tilbakefall og forverring
Målgruppe			
Universell forebygging Hele befolkningen	Informasjonskampanje på TV mot bruk av svart arbeid	Samarbeid mellom politi og skole	Kampanjer for å hindre stigmatisering av tidligere domfelte i arbeidslivet
Selektiv forebygging Identifiserte risikogrupper	Sosiale tjenester til husholdninger med enslig forsørger	Forsterket politipatroljering i et utsatt nabolag	Sosiale nettverk for løslatte fra fengsel
Indikativ forebygging Enkeltpersoner med risiko eller konkret problem	Sosial tjenester til vordende foreldre med rusproblemer	Forsterkede ressurser i skole/barnehage rettet mot barn med atferdsproblemer	Bruk av vilkår ved prøveløslatelse fra fengsel

Veilederen/brosjyre til Kfk

Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk) har også utarbeidet en guide for design av offentlige byrom og hvilke faktorer man bør være spesielt oppmerksomme på i de ulike type byområder. Guiden eller veilederen er i stor grad i overenstemmelse med teoriene fra Jacobs og Gehl og prinsippene for CPETD. Veilederen omhandler faktorer som kan ha betydning for opplevelse av trygghet og kriminalitet på et sted. Og dette er bl.a. om belysning, mulighet for å jobbe uforstyrret, om det er enkel, direkte atkomst til et sted, uklare eierforhold og folketomme områder (KRÅD, 2012). Kfk vektlegger også god belysning som trygghetsskapende virkemiddel:

«Riktig belysning med god ledeeffekt gjør det lettere for folk å lese omgivelsene. Det gjør at det blir sikrere og tryggere å ferdes i våre byer og tettsteder. [...]. Å se folks ansikter forsterker trygghetsfølelsen. [...]. Er lysnivået høyt og lyskvaliteten dårlig, kan møtende mennesker virker truende. Mye lye er altså ikke nødvendigvis det samme som god sikkerhet og trygghet. Trygghet kan også føles ved et forholdsvis lavt lysnivå og riktig plassert lys.» (Kråkevik, Lillelien & Haug, 2012)

I vedlegg A er det presentert Kfk sine 10 kjennetegn for fysisk planlegging, og er i tillegg gitt en oversikt over de vanligste kriminalitetstypene som forekommer i sentrumsområder.

Kriminalitetsforebygging og kriminalitetsbekjempelse er to sider av samme sak, den ene er å hindre at kriminelle handlinger skjer, som ble nevnt tidligere, og den andre er at de skjer igjen. Forebygging primært handler om «myke» tiltak rettet i hovedsak mot barn og unge, mens den «virkelige» kriminalitetsbekjempelsen finner sted etter at kriminelle handlinger er begått, og bekjempelsen skjer gjennom etterretning, pågrepelse, etterforskning og straff (Bjørgo, 2015).

Tore Bjørgo utviklet en helhetlig generell modell for kriminalitetsforebygging. Denne modellen integrerer både den tradisjonelle sosial og personrettede kriminalitetsforebyggingen, den situasjonelle forebyggingsstrategien som dreier seg om å gjør det vanskeligere for kriminelle til å begå kriminalitet, den strafferettslige kriminalitetsbekjempelsen og perspektiver på risikohåndtering og samfunnssikkerhet. I følge Bjørgo kan denne modellen forebygge alle former for kriminalitet, fra terrorisme til familievold, fyllekjøring, boliginnbrudd og ungdomskriminalitet (Bjørgo, 2015).

Begrepet *kriminalitetsforebyggende mekanisme* er sentralt i denne modellen, og den er en enkel forklaringsmodell for hvordan et virkemiddel kan resultere i en reduksjon av et kriminalitetsproblem.

Bjørgo identifiserer ni ulike generelle forebyggende mekanismer i studiet sitt, og som i prinsippet kan brukes på alle former for kriminalitet (Bjørgo, 2015).

- **bygge og vedlikeholde normative barrierer** mot å begå kriminelle handlinger
- **redusere rekruttering** til kriminelle miljøer og aktiviteter gjennom å fjerne eller redusere samfunnsmessige og individuelle årsaker og prosesser som fører til kriminalitet
- **avskrekking**: få potensielle gjerningspersoner til å avstå fra kriminelle handlinger gjennom trussel om straff eller andre negative konsekvenser
- **avverging** av kriminelle handlinger ved å stanse dem før de gjennomføres
- **inkapasitering** (eller uskadeliggjøring) ved å foreta gjerningspersoner evnen (kapasiteten) til å gjennomføre nye kriminelle handlinger
- **vanskeliggjøre gjennomføring av kriminelle handlinger** og beskytte sårbare mål
- **redusere skadevirkninger** av kriminelle handlinger.
- **redusere gevinster** av kriminelle handlinger
- **rehabilitering**: hjelpe personer som har vært involvert i eller straffet for kriminalitet til å slutte, og komme tilbake til et liv uten involvering i kriminalitet (Bjørgo, 2015, s.14).

Videre sier Bjørgo at de ni forebyggingsmekanismene har ikke fast rekkefølge og går delvis parallelt, men at det er mulig å sette dem opp etter rekkefølge:

- mekanismer som skal forebygge *at* en kriminell handling skjer
 - bygge moralske barrierer
 - redusere rekruttering
 - avskrekking
 - avverging
 - beskytte sårbare mål
- mekanismer når en kriminell handling *har skjedd*
 - inkapasitering
 - redusere skade
- mekanismer for å hindre at en kriminell handling *skjer igjen*
 - redusere gevinster
 - rehabilitering (Bjørgo, 2015, s.26)

Bjørgo snakker også om de ulike modellene for kriminalitetsforebygging som er; Den strafferettslige forebyggingsmodellen, den sosiale forebyggingsmodellen, den situasjonelle forebyggingsmodellen og den risikobaserte forebyggingsmodellen..

Den strafferettslige forebyggingsmodellen: Straffens primære formål er å hindre fremtidige lovbrudd og ikke belønne urett. Det skilles mellom «allmennprevensjon» og «individualprevensjon». Allmennprevensjon i strafferetten består av at loven etablerer norm om at noen handlinger er uakseptable og at det kan føre til straff å bryte denne normen. Det er virkningen trusselen om straff antas å ha med hensyn til å skremme potensielle gjerningspersoner fra å begå forbrytelser. Mens individualprevensjon i strafferett kan ha minst to virkninger: Den ene er ved å påføre gjerningspersonen noe negativ i form av fengsel eller annen straff skal vedkommende ta lærdom og avstår fra fremtidige handlinger. For det andre å avholde gjerningspersonen fra nye straffbare handling ved å holde vedkommende bak lås, for en fengselsdømt vil fratras muligheten til å begå nye kriminelle handlinger og dette er det som kan kalles inkapsiterende funksjon (Andenæs & Myhrer, sitert i Bjørgo, 2015, s. 21). Hvor stor grad kan straff avskrekke individer fra å begå nye kriminelle handlinger, er avhengig både av selve handlingen og karakteristika ved individer (Bjørgo, 2015, s. 21).

Den sosiale forebyggingsmodellen: Fokuserer på de faktorene som gjør mennesker til forbrytere/kriminelle, eller de som innblander seg i kriminalitet. Bakgrunnen for kriminalitet forstås ofte som årsaken av sosial marginalisering, vanskelige oppvekstvilkår og dårlige leveforhold, men også de som blir utsatt for uheldig påvirkning fra negative miljøer, rusmidler, vennegrupper eller medier. Eller individuelle forhold som er knyttet til problematiske familierelasjoner, negativ hendelser fra barndom etc. De forebyggende tiltak kan settes inn på samfunns-, gruppe- eller individnivå. Derfor skiller man mellom primær (universell), sekundær (selektiv) og tertiær (indikativ), se s. 28-29. Det er av stor betydning å ha innsikt i sårbarhets- og beskyttelsesfaktorer, når det gjelder forebyggende innsats mot risikogrupper. Reduksjon eller minskning av flest mulig sårbarhetsfaktorer, og heller forsterke beskyttelsesfaktorene, vil redusere risikoen for at unge personer får en kriminell karriere. Målet er at de fleste skal være oppegående, gode, produktive og ikke minst velintegreerte samfunnsborgere, og dette vil resultere til få blir kriminelle. Men når individer og grupper faller utenfor (utenforskap) øker også risikoen for kriminalitet, dårlig helse, trygdeavhengighet og andre uønskede situasjoner. Å satse inn mot slike risikogrupper kreves samarbeid mellom ulike aktører bl.a. kommunale og statlige sosiale etater (NAV, barnevern, skole, helsetjeneste, etc.), foresatte, frivillige krefter og politiet for også rolle her (Bjørgo, 2015, s. 22).

Den situasjonelle forebyggingsmodellen: Her er fokuset på situasjoner hvor kriminelle handlinger skjer, og minske muligheten til å begå kriminalitet. I denne modellen er man ikke

opptatt av å påvirke de bakenforliggende årsakene til at individer blir kriminelle eller at kriminalitet oppstår, men heller fokusere på de konkrete forholdene som muliggjør bestemte kriminelle handlinger. Dette er det som kalles «beskytte sårbare mål» som er en av de ni forebyggingsmekanismene og en sentral kriminalitetsforebyggende mekanisme som identifiserer og fjerner anledninger, og muligheter for å begå bestemte typer kriminelle handlinger gjennom å beskytte slike sårbare mål.

Prinsippene utviklet av Ronald V. Clarke (1980, 1997); virkemidler som skal bidra til å:

- øke anstrengelsene som skal til for å gjennomføre en bestemt kriminell handling (sikre låser, adgangskontroll, bagasjekontroll på flyplasser og annen «target hardening», våpenrestriksjoner, etc.)
- øke risikoen for å bli oppdaget og stanset (innbruddsalarm, gatebelysning, vakthold, at naboer følger med, generell oppmerksomhet mot uvanlige personer, kjøretøy, gjenstander eller atferd)
- redusere gevinstene av en spesifikk kriminell handling (gjemme verdigjenstander, merking og registrering av sykler, fargeampuller i minibanker, kontrollere bruktmarkeder for omsetning av tyvegods, rask fjerning av graffiti, ikke gi etter for krav om løsepenger)
- redusere provokasjonene som kan utløse en bestemt kriminell handling (ordne køer ved utesteder og taxiholdeplasser, skille rivaliserende fotballsupportere, høflige ordensvakter, unngå brutal eller arrogant opptreden fra politiets side)
- fjerne unnskyldningene for å begå den kriminelle handlingen (tydelige avtaler, regler og merking av hva som ikke er tillatt, gjøre det enkelt å følge normer og regler) (sitert av Bjørge, 2015, s. 23).

Disse overnevnte mekanismene skal hver for seg eller til sammen ha positiv effekt, slik at potensielle gjerningspersoner avstår fra å begå en bestemt kriminell handling mot et bestemt mål. Ulempen med denne modellen er dersom man beskytter noen spesifikke mål for kriminalitet, kan utfordringen eller kriminaliteten forskyves til mindre beskyttede mål. En annen ulempe ved denne modellen er at det ikke er noe begrensning for hvor mange steder som kan beskyttes mot mulig kriminalitet, og at det kan være ressurskrevende og store kostnader (Bjørge, 2015, s. 23).

Den risikobaserte forebyggingsmodellen: I denne modellen blir kriminalitet sett på som risiko som må håndteres på en slik måte at risikoen blir redusert til et akseptabelt nivå. Her blir risikoen oppfattet som en kombinasjon av sannsynligheten for, og konsekvensen av en uønsket hendelse. Med uønsket hendelse menes her hendelser som kan medføre tap av liv, helse, eiendom eller andre verdier. Denne modellen sier noe om i hvilken grad det er sannsynlig at en hendelse vil kunne inntreffe. Og konsekvensen sier noe om uønsket hendelse, som f.eks. tap av

liv og helse eller materiell skade. Risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS-analyser) skal forebygge uønskede hendelser og forberede håndtering av disse hendelsene. Den type analyse brukes i økende grad i offentlig og privat organisasjon som et beslutningsverktøy.

ROS-analyse tradisjonelt anvendes opp mot ulykker og andre uintenderte hendelser («safety»), men ROS-analyse anvendes også mot ulike former for kriminalitet («security»). Da blir begrepet trussel innført og kan forstås som produktet av gjerningspersonenes hensikt (intensjon) og evne (kapasitet) til å gjennomføre intensjonene sine. Trusselen vil gå mot null, dersom intensjonen eller kapasiteten går mot null. Hvis det er høye kapasiteter og sterke intensjoner kan det føre til økning av sannsynlighet for at handlingen blir iverksatt. Og da vil risikoen øker dersom hendelsen skjer, fordi risiko er produktet av sannsynligheten for en hendelse og konsekvensen. Kapasitet henger godt sammen med et bestemt måls sårbarhet, fordi jo lettere det er å ramme, desto mindre kapasitet kreves det å angripe det. Redusere man sårbarheten kan målet blir mindre attraktivt. Ved å redusere intensjoner, kapasiteter, sårbarheter eller konsekvenser, kan man redusere risikoen for tilsiktede uønskede hendelser som kriminelle handlinger (Bjørgero, 2015, s. 24).

2.2.2 Hvilken type kriminalitet kan reduseres gjennom fysisk utforming?

Arkitektjournalist Jane Jacobs var spesielt opptatt av sammenheng mellom fysisk byutforming og det sosiale livet i byene. Hun startet en diskusjon om forebygging av kriminalitet gjennom fysisk utforming og hvordan det er mulig å skape områder som var i lite grad utsatt for kriminalitet. Boka «The Death and Life of Great American Cities» av Jane Jacobs var det første innflytelsesrike arbeidet som foreslo at det aktive gatelivet kunne være med å redusere mulighetene for kriminalitet. Jacobs diskuterte i boka, hvordan datidens byer fungerte, utviklet seg og mislyktes, på grunnlag av observasjoner. Hun påstod at aktivitet i gatene, funksjonsblanding (mix-use) og innbyggernes omsorg for fellesområdene fungerer som kriminalitetsforebyggende. Videre sier Jacobs at velfungerende byrom oppleves trygge, og skapes av folkemengde og forsterkes av fysisk utforming som oversiktighet og belysning. Hva er grunnen til at gatelivet fungerer noen steder, mens andre steder er folketomme? Med dette mente Jacobs at det er et spørsmål om balanse mellom uforpliktende møter, variasjon i tilbud (mix-use), privatliv og tilstrekkelig kundegrunnlag. Larice og Macdonald hevdet at offentlige rom som fungerer er de som tiltrekke folk sammen på en måte som gjør at man kan velge grad av kontakt, hjelp og underholdning (2013).

«Cities have the capability of providing something for everybody, only because, and only when, they are created by everybody» - Jane Jacobs, The Death and life of Great American Cities

Begrepet «Eyes on the street» ble innført av Jane Jacobs, som et tiltak for å skape sosial kontroll. Hun hevdet at sosial kontroll oppstår der det er mennesker og fører til at folk som ikke tilhører til et område eller er ute i uærlige hensikter kan lettere bli identifisert og dette kan være med å bidra til redusert kriminalitet, i henhold til Jacobs. Derfor oppfordret hun folk til å gjøre seg kjent med de stedene der de bor og arbeid (Walk, 2015).

Dansk arkitekt og professor Jan Gehl, hevdet at levende, trygge og bæredyktige byrom har avgjørende betydning for kvalitetene i en by.

Gehl argumenterer i boken «Byer for mennesker» styrking av bylivet gjennom tilrettelegging av møtesteder. Ifølge Jan Gehl handler trygghet i byen om et inkluderende og åpent samfunn, hvor alle har mulighet til å delta uavhengig av kjønn, alder, religion og etnisitet. Dette krever etablering av gode møtesteder i det offentlige byrom, i denne sammenhengen vektlegger Gehl viktigheten av sitteplasser som innbyr til opphold. Han mener at aktivitet og liv med mye folk i gatene vanligvis medfører at byene blir mer trygge og attraktivt å bevege seg i. Et sted med aktivitet oppleves tryggere, for aktivitet generer mer aktivitet, ved at folk senker farten eller stoppe opp der det skjer ting. Det som gjør et sted mer attraktivt er menneskelig aktivitet. Jan Gehl understreker imidlertid at kriminalitetsforebyggende byplanlegging ikke vil påvirke sosiale forhold og derfor har redusert effekt der kriminalitet skyldes dype røtter i samfunnsstrukturene (Gehl, 2010). Gehl påpeker videre at klart skille mellom private og offentlige områder er en viktig faktor for å minske kriminalitet. Et virkemiddel er bruk av harde og myke kanter. Bygater som har harde kanter blir ensformige og kan gi livløse gater, mens eksempel på myke kanter kan være forhager. Sosiale strukturer er med å presisere og styrke den enkeltes opplevelse av tilhørighet, og dette bidrar til økt trygghet (Gehl, 2007).

I et område vil nærhet til boliger og beboere ha en betydelig rolle for trygghetsfølelsen, mener Gehl. En strategi for kriminalitetsforebygging bør vektlegge også funksjonsblanding (mix-use), som bolig, kontorbygninger, restaurant, kafe og handel, for å sikre aktiviteter mesteparten av døgnet. Monofunksjonelle bygninger fører ofte til folketomme gater med mørke, lukkede og livløse fasader, på grunn av mangel av aktiviteter store deler av døgnet. Andre faktorer som kan skape utrygghetsfølelse er utilstrekkelig belysning, uoversiktlige hjørner, øde stier,

fotgjengertunneler og buskas. En levende og attraktiv by er en verdsatt by og dermed er også en tryggere by.

Ut fra dette kan man regne med at områder med, god oversiktighet, god belysning, variert bruk og klart skiller mellom offentlige og private områder oppleves tryggere, og det blir interessant å se om dette er i overenstemmelse med mine observasjoner.

Crime Prevention Through Enviromental Design (CPTED)

Hovedideen med CPTED er å forhindre kriminalitet gjennom design. CPTED- konseptet bruker design med integrerte sikkerhetsløsninger, såkalt myke virkemidler. Eksempler på dette kan være belysning, utforming av benker og blomsterkasser slik at de kan brukes som skjerming og/eller sperring. Kontrasten til dette er såkalt harde virkemidler, som overvåkningskamera, adgangskontroll, fysisk avskjerming i form av gjerder og vindusgitter.

Crime Prevention Through Enviromental Design (CPTED) omhandler fire prinsipper for redusert kriminalitet: naturlig overvåkning, naturlig bevegelse, forsterket territorium og vedlikehold.

1. Naturlig overvåkning: «see and be seen» er det overordnede målet når det kommer til CPTED og naturlig overvåkning. Sannsynligheten for at en person vil begå en kriminell handling reduseres, dersom faren for å bli tatt er stor. Landskap og belysning spiller en stor rolle i Crime Prevention Through Enviromental Design.
2. Naturlig kontroll tilgang: CPTED bruker belysning, skilting, gjerder, landskap og gangveier til å tydelig veilede folk og kjøretøy til/fra de riktige inngangene. Målet med CPTED-prinsippet er ikke nødvendigvis å stenge inntrengerne ute, men å styre strømmen av menneskemengden og dermed redusere eller minske muligheten for kriminalitet.
3. Forsterke territoriet: Ved forsterking av territoriet brukes fysisk design som gjør at brukerne danner en følelse av eierskap til stedet. Eksempel på design er landskapsutforming, steinlegging, fortau og skilting. Offentligområder/fellesområdene er tydelig skilt fra de private områder.
4. Vedlikehold: «Broken Window Theory» og CPTED antyder at dersom en «broken window» tillates til å eksistere, vil det lede til andre «broken windows» og over tid vil

det føre til at et helt nabolag forfalle. Dårlig vedlikeholdte og neglisjerte eiendommer er yngleplasser for kriminell aktivitet (Security).

«Can a window save a life? How about a window with no one behind it? No question, say environmental architects and security experts. A window can stop crime simply by where it is placed, even if no one is looking through it. It can and does still function as a set of «eyes», sending the message to would-be criminals that someone might see them. It's the most basic kind of deterrence.» - Newman (Ladd, 2011)

Oscar Newman var professor i arkitekt og byplanlegger, han var kjent internasjonalt for sitt arkitektoniske arbeid, forskning og skrifter innen samfunnsplanlegging, kriminalitetsforebygging, raseintegrasjon og assistert boliger. I 1971 publiserte han «Architectural Design for Crime Prevention» (Newman, 1971) og i 1972 utgitt han en bok kalt «Defensible Space» (Newman, 1972). Ifølge Newman oppleves et område som trygg når folk føler en følelse av eierskap og ansvar for den delen av samfunnet (Newman, 1996). Og dette er i overensstemmelse med CPTED -prinsippet og Gehl og Jacobs sine teorier.

Newman studerte kriminaliteten i New York City, med fokus på lavinntekts boligprosjekter. Newman observerte utviklingen av 2740-enhetens (11etasjer) offentlige boligkompleks, kalt «Pruitt-Igoe». Dette prosjektet ble designet av landets mest fremtredende arkitekter. Konseptet fulgte planleggingsprinsippene til Le Corbusier og international Congress og Modern Architects. Det skulle være et boligområde for lavinntektsfamilier. Tanken bak Pruitt-Igoe var å holde grunnen og første etasjer fri for samfunnsaktivitet. Konseptet var «A river of trees» skulle flyte under bygningene. Der hver bygning ble gitt felles korridorer og, i hver tredje etasje et fellesrom, et søppelrom og et vaskeri. Det var også fellesarealer på utsiden av hver bygning. Newman mente på grunn av fellesarealer og grunnen var separert fra enhetene, kunne ikke beboerne identifisere seg med dem og dermed følte ikke ansvarlig mot dem. Det var usikkerhet i området. «A river of trees» ble gradvis om til kloakk av søppel og glass.

Steder som var farlige var blant annet korridorene, lobbyene, heisene og trappene, de ble dekket med graffiti og søppel og menneskelig avfall og postboksene på bakkenivå ble vandalisert. Kvinnene måtte gå sammen i grupper når de skulle følge ungene sine til skolen, eller handle. Prosjektet mislyktes og ble revet ca. 10 år senere (Newman, 1996).

«Carr square village» var et eldre, mindre radhus kompleks, over gaten fra Pruitt- Igoe. Der var det problemfritt og fullt opptatt gjennom konstruksjonen, okkupasjonen og nedgangen til Pruitt-Igoe. Med de variablene som var konstant i de to utviklingene startet Newman å se på hvilke fysiske faktorer som var ulike mellom «Pruitt-Igoe» og «Carr square village» som gjorde at en kompleks trivdes og den andre måtte bli revet. Bygningstype var en av de første tingene Newman så.

- Det som trakk oppmerksomheten hans var i et enkelt familiehus føler alle ansvarlig for deres plass. Beboerne viste hvem som tilhørte området, og de som brukte gater og fortauer var vanligvis naboene og derfor var det mulig å identifisere fremmede.
- «In walk-ups» (bygning uten heis) var antall personer som deler fellesområdene begrenset, kun to familier. Det er lett å indentifisere fremmede på grunn av få antall beboere, og dette gir dem følelse av ansvar for sitt sted.
- Mens i høyhus, der korridorer delt av 20 familier, heiser og trapper delt av 150 familier var det en katastrofe ifølge Newman. Beboere fikk ikke følelse av identitet eller kontroll for stedet, dermed følte de seg heller ikke ansvarlig for stedet. Det var umulig å skille mellom beboere og inntrengerne (Newman, 1996).

Newman påpekte at høyhus ikke alltid er katastrofe, særlig hvis det er okkupert av mellominntektsfolk, her kan det fungere bra. Grunnen er at de hadde midler for dørvakter, portvaktløftoperatører og beboere får overvåking, samt vedlikeholdte fellesarealer. Dette er noe Pruitt-Igoe ikke hadde midler til og var en av grunnene til at stedet mislyktes.

I tillegg til dette har Newman studert de sosiale og fysiske faktorer som skapte høy kriminalitet. Det han fant var at prosentandelen av befolkning som mottok velferd viste seg å være den viktigste faktoren, etterfulgt av byggehøyde med høyt antall leiligheter som delte en inngang til bygningen (Newman, 1996). Dette har ifølge Newman påvirket beboernes evne til å kontrollere sitt miljø. Newman påpekte også at de større lavinntektsprosjektene som var omringet av andre lavinntektsprosjekter hadde høyere kriminalitet enn små eller isolerte prosjekter.

Ut ifra dette fant Newman at det sikreste var at naboene hadde disse egenskapene:

1. Minimalisere fellesarealer: Jo større antall personer som deler fellesarealet, desto vanskeligere er det for beboere å føle at de har rett til å kontrollere eller bestemme hva som foregår innenfor området.

2. Maksimere private eierskap: Med private områder var det betryggende pga, eierne viste hvem som tilhørte området.
3. Minimalisere gjennomtrengelighet (permeabilitet): At det ikke skal være enkel tilgang til og utgang fra boligområdet eller nabolaget (Newman, 1996).

Ifølge Newman er en forsvarlig plass (defensible space) en modell som kan hindre kriminalitet i et boligmiljø og dette kan være bygninger, prosjekter eller hele nabolaget.

Newman hevdet at det var mulig å utforme det fysiske miljøet i disse områdene, slik at kriminalitetsnivået reduseres ved å påvirke atferden til både beboerne og potensielle kriminelle, og dette kan føre til lavere kriminalitetsnivået. Med dette mente han å opprette fysisk planløsning av boligområder som vil gi bedre kontroll for beboere å ha av områdene sine. Og at det er mulig å opprette fysiske planløsning som vil hindre eller avskrekke potensielle lovbrøttere fra å begå kriminelle handlinger i disse områdene (Donnelly, 2010).

De fire sentrale begrepene i Newmans teori og design prinsipper er overvåking, territorialitet, bilde og miljø. Han foreslår at de fysiske plassene kan utformes for å skape områder av territoriell innflytelse. De fysiske elementene kan brukes til å definere semi-private eller private områder som oppfordrer beboerne til å ta mer ansvar for områdene, noe de ikke ville ha gjort hvis det var offentlig rom. Disse elementene kan være blant annet gjerde, porter eller planter og tegn, dette kan bidra til å avskrekke utenforstående fra å trenge inn i områdene for å utføre kriminelle handlinger (Donnelly, 2010).

Newman påpekte viktigheten av evnen innbyggerne har til å observere de offentlige områdene i sitt miljø, og at han mente at det var en viktig faktor for å redusere kriminalitet i disse områdene og ikke minst redusere beboernes frykt for kriminalitet, når de bruker felles områdene sine. Dette konseptet ligner på Jane Jacobs sitt argument på at bygninger skal være orientert for å gi naturlig overvåking av gaten. Eksempel på dette er plassering av interne offentlige områder som gang, heiser og lobbyer på en slik måte at de kan observeres fra utsiden. Mens eksterne offentlige områder, som lekeplasser og parker bør være synlige fra trafikken på omliggende gatene. I tillegg bør det var tilstrekkelig belysning for å muliggjøre overvåkingen om nettene. Ut ifra analysen av offentlige boligprosjekter, hevdet Newman at bildet av høye offentlige boligprosjekter kan bidra til en stigmatisering av prosjektet og dets beboere. De høyhus som skiller seg fra det omkringliggende samfunnet, vil skape et bilde av disse områdene som «enkel treff» for kriminalitet. Dermed foreslo Newman at disse prosjektene ikke bør bygges på

områder som allerede er utsatt for høy kriminalitet, og at de heller burde vært plassert i trygge aktivitetsområder, i nærheten av travle offentlige gater, institusjonsområder, myndigheter. Newman gjør oss oppmerksom på at bildet og miljøet må knyttes til design som oppmuntrer overvåking og territorialitet, for å redusere kriminalitet (Donnelly, 2010).

Slik utvikling Newman beskrevet kunne vi også se i Norge, drabantby Oslo. Frode Rinnan var norsk arkitekt og var kjent for å være drabantbyarkitekt og byutvikler (Sekne, 2015).

I Norge var drabantbyene en praktisk og gjennomførbar måte å løse boligproblemet på, på den tida, ifølge kunsthistoriker og forfatter Anne-Kristine Kronborg (Kjølleberg, 2013). I 1950- og 1960 årene vokste de første drabantbyene i Norge frem, og disse var i Groruddalen og Østensjøbyen i Oslo. I disse områdene bodde det ca. 40 000 mennesker, som tilsvarer under ti prosent av byens befolkning i 1949. Og i 1979 vokste innbyggertallet til 195 000 som tilsvarer over 40 prosent av byens befolkning. Innbyggere i disse områdene hadde betydelig flere innbyggere enn hele Bergen. De andre storbyer i Norge, som Trondheim og Bergen var ikke like begeistra for drabantby-konseptet som hovedstaden (Benum, 2017).

På Lambertseter som er en drabantby i Oslo, fortsatte det med utbyggingen av steder som Manglerud, Oppsal/Skøy og Bøler i Østensjøbyen, og Ammerud, Veitvet, Stovner og Romsås i Groruddalen. Det ble stort sett bygd fireetasjes blokk i 1950-årene.

Drabantbyer ble omtalt som det «nye bysamfunn» av planleggere og politikere. Det å utvikle byen med villaområder ble ansett som ikke bare arealmessige og økonomisk umulig, men pga. at det ikke kunne skape sosiale fellesskap, var det lite ønskelig og. I 1951 påbegynte Lambertseter og skulle fremme slike fellesskap. De flere nivåer institusjoner skulle bidra til fellesskapet. Fra høyere skole, restaurant og sykehus i senteret for hele bydelen til lekeplassen for småbarn like ved leiligheten. Tanken var at det nye bysamfunnet skulle skilles fra den gamle byen, og fra hverandre med naturen (Benum, 2017).

Det ble planlagt små leiligheter for både unge uten barn og eldre, for idealet var at befolkningen skulle gjenspeile bybefolkningen. Planleggerne forventet at søkere kom fra alle sosiale lag, men virkeligheten var annerledes, det kom mest unge barnefamilier. Selv om innslaget av lavere middelklasse var større, så ble sosialt sett denne nye østkanten en forlengelse av den gamle.

Det oppstod utfordringer i områdene, blant annet mangel av butikker, skole, telefonlinjer og gode koblinger til Oslo sentrum. Det ble åpnet kjøpesenter på Oppsal ti år etter at de første innbyggerne flyttet inn. Sent i 1960-årene kom T-banen til Bøler og Grorud og det tok tid før institusjoner kom på plass. Planleggerne begynte å omtale egne bysamfunn og nabolag som

«romantiske ideer de hadde lagt bak seg», mot slutten av 1950-årene. Men for dem som flyttet fra den gamle byen, der de kom fra ett rom og kjøkken leilighet, og flyttet inn til drabantbyen, der normen var tre rom og kjøkken, rennende varmt og kaldt vann, kjeller og loftsbod, og grønne plener mellom blokkene, hadde en annen opplevelse (Benum, 2017).

Drabantbyer går i høyden, og i 1960- og begynnelsen av 1970-årene kom høyhusene for alvor. Blokkene på Ammerud og Tveita ble over 40 meter høye, og hadde ca. 250 leiligheter på hver blokk. Den nye byggestilen ble sterkt kritisert, og helst sosial og radikal. Begrunnelsen var at den nye bebyggelsen ga dårlig vilkår for trygghet og fellesskap (Benum, 2017).

En dokumentar med tittelen «Groruddalen- fra moderne idyll til «drabantbytragedie»», presentert av Kjølleberg, ble det beskrevet utbyggingen av Groruddalen på 50- og 60 -tallet som forvandlet fra strålende framskritt til landets kanskje mest utskjelte dal. Høyblokkene på Groruddalen ble kritisert for å være «et miljø som la forholdene til rette for hærverk, passivitet og nederlag». Arkitekt og forsker ved Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR), Jon Guttu, sier at kritikerne mente at bebyggelsen var stor og befolkningen for ensartet og at det var mangel på variasjon. At det var for lite bymessige og dette beskrevet de som «grønne ørkener» uten naturlige steder hvor menneskene kunne utvikle seg. Men ifølge Guttu mente han at det var overdrevet og at Groruddalen var bedre enn sitt rykte. Og videre sier Guttu at det negative bildet om Groruddalen henger dessverre ennå og etter hvert som Oslo vokser vil den bare bli enda mer sentralt. Ifølge Guttu er det ingen andre som har lyktes like bra som Norge med drabantbyer. Han tilføye med at de aller fleste områder representerte en klar forbedring, men at det var ting i Groruddalen som ikke fungerte (Kjølleberg, 2013).

I det siste har Groruddalen vært omtalt mye i media, det er snakk om ungdomskriminalitet ned til 13-14 årsalderen. Det har vært blant annet omtalt om stein kastning på natteravnpatruljer av ungdomsgjenger i Vestli og Stovner. Selv om det er snakk om mindretall ungdomsgjenger har de lyktes med å skape utrygghet i lokalsamfunnet.

METODE 3

3 Metode

3.1 Kontekst

Blaikie nevner fire ulike kontekster, som er «naturlige sosiale omgivelser», «semi-naturlig omgivelser», «kunstige omgivelser» og «sosiale gjenstander». Blaikie (Blaikie, 2009, p.163-170) opererer de fire kontekster med underkategorier. I denne masteroppgaven er datainnsamling gjort i «naturlige sosiale omgivelser», «semi-naturlig omgivelser» og «sosiale gjenstander». «Naturlige sosiale omgivelser» eksempel på dette er observasjoner av menneskelig aktivitet, hvor offentlige område vil faller inn under undergruppen «meso-sosiale situasjoner» og der offentlig byrom blir oppfattet som et samlingspunkt for innbyggere/publikum. «Semi- naturlig omgivelse» eksempel på dette er intervju, der intervjuobjektene er representanter for en organisasjon gjennom sine jobbstillinger. Mens eksempel på «sosiale gjenstander» er offentlig statistikk og dokumenter.

3.2 Datatype

Det er tre hovedkategorier av datatype, primær-, sekundær-, og tertiærdata ifølge Blaikie. Primærdata er data som er produsert av forskere og den kan komme fra mange kilder i prosjektet, med målet å svare på forskningsspørsmålene. Sekundærdata er data som allerede eksistere og tertiærdata er data som er analysert og tolket av en annen forsker (Blaikie, 2009, p.160-161). I denne masteroppgaven er egne data fra intervjuer, observasjoner og spørreskjemaundersøkelse, primærdata. De offentlige dokumenter og kart er sekundærdata, mens data som statistikk, er hovedsakelig fra politi, og det er tertiærdata.

3.3 Kvalitativ metode

Ifølge Blaikie er grensen mellom kvantitativ og kvalitativ metode nært knyttet til grad av involvering forskeren har til deltakere eller stedet som skal undersøkes (Blaikie, 2009, p.199, 204-207).

Metoden som ble brukt i denne masteroppgaven er i all hovedsak kvalitativ metode. Denne metode er bygd på teorier om menneskelig erfaring (fenomenologi) og fortolkning (hermeneutikk) og omfatter forskjellige former for systematisk innsamling av data, bearbeiding og analyse av material fra intervju, observasjon eller skriftlig tekst. De ulike metoder har forskjellige styrker og svakheter, og derfor kan bruk av flere metoder eller metodetriangulering bli sett som en styrke, og kan utfylle hverandre (Blaikie 2009, p 129). Derfor har det også blitt

brukt kvantitativ metode i form av tall og graf, fra kommunen og politi. For denne oppgaven vil jeg anta at kombinasjon av metoder vil gi gode og relevante svar på forskningsspørsmålene.

3.4 Innsamling av data

I oppgaver der man skal forske på et fenomen må det samles inn data eller dokumentasjon som gjenspeiler den virkeligheten det forskes på. Det er viktig at dataene er relevante og pålitelige i forhold til problemstillingen, uavhengig av hvordan disse dataene er hentet inn.

3.4.1 Observasjoner i forbindelse med tidligere og nylig arbeid

Stedsbeskrivelse er viktige data for denne oppgaven, fordi stedsidentitet og lokale forhold blir sett som viktige momenter innen byplanlegging og urban design. Observasjoner av menneskelig aktivitet i områdene inkluderer intensitet og varighet av ulike type aktiviteter. Disse aktivitetene vil variere ut i fra hvor i sentrum man befinner seg og observasjonstidspunkt. Stedsobservasjoner vil derfor utføres, og her defineres det som menneskelig aktivitet og fysisk utforming. Formålet med registrering av fysisk utforming eller design er å kunne identifisere designelementer som kan ha betydning for kriminalitet og den opplevd tryggheten på stedene.

Det som har blitt fokusert på under befaringen i områdene er elementer som er identifisert fra teorien til Jacobs og Gehl, samt indikatorer for kriminalitetsreduksjon i henhold til Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk). For utvelgelse av stedsobservasjoner i området, er det brukt følgende kriterier; representative områder for bysentrum og ulike områdetypologi. Stavanger sentrum som er prosjektområdet er inndelt etter type byrom: torg, hovedgater, park, smug, parkering og transitt område (stoppesteder for kollektivtransport). Det vil utføres engangsobservasjon, siden fysisk utforming er uavhengige av stedsbefaringstidspunkt. Registreringen utføres ved å bevege seg rundt på området og registrere omfanget, uteområder, møbler (sitteplasser), møteplasser, veier, stier, materialbruk, belysning og parkering (sykkel og bil) og dette suppleres med kart og litteratursøk.

Disse observasjonsområdene muliggjorde registrering av store deler av bevegelsesmønsteret i Stavanger sentrum. Variable faktorer som er relevant til denne oppgaven, er tidspunkt på døgnet, dag i uken, kalenderdager, spesielle arrangementer, værforhold og sesong. Hver av de observasjonene er utført i tidsperiode på 15 minutter på hvert område. Og denne tiden er valgt for å kunne si noe om forskjellen mellom hverdag og helg og mellom dagtid og kveldstid.

3.4.2 Intervju

Problemstillingen tar utgangspunkt i fysisk design, kriminalitet og arealplanlegging samt, relasjonen mellom dem. Nøkkelinformanter er valgt med utgangspunkt at de representerer hver av disse kategoriene. På grunn av begrenset kunnskap om dette teamet og for å få en bred innfallsvinkel er det valgt nøkkelinformantintervju. Informantene ble valgt ut ifra at de representerer ulike aktører innen kriminalitetsforebyggende arbeid og byutvikling, samt lokale kunnskap. Jeg intervjuet SLT-koordinator (Samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak), Politi og 2 representanter for planarbeidet i Stavanger kommune. I tillegg til dybdeintervjuer hadde jeg dialog med fylkeskommune.

Dybdeintervjuene gjennomføres som semi-strukturerte intervju. Denne formen går ut på at det er en samtale mellom forskeren og informanten og som er styrt av forskeren (Andersen). Semi-strukturert intervju bidra til å fremme informantenes erfaring, opplevelse og kunnskap knyttet opp mot temaet. Denne intervjuformen ble valgt for å sikre at informantene ble stilt relevante spørsmål, tilpasset informantens rolle og bakgrunn, samtidig som den gir informanten mulighet til å komme med tilleggsinformasjon og oppfølgingsspørsmål. Og slik kan svaret utdypes og eventuelle spesifiseres og uklarheter avklares.

Intervjuene hadde en tidsramme på ca. 1 time. Og de innledes med at informantene får en kort orientering om oppgaven og målet med intervjuet. Innholdet i intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd. Fordelen med opptak metoden er at man kan fokusere på intervjusituasjonen, uten å tenke på notering av svar. En overordnet intervjuguide har blitt utarbeidet i forkant av intervjuene, en plan for hvordan intervjuene skal struktureres og hvilke tema man ønsker å få belyst. Intervjuguidene er gitt i *vedlegg B*.

3.4.3 Spørreskjema

Gjennomført spørreskjemaundersøkelse for å kartlegge den enkeltes kommunens kunnskap, meninger og bevissthetsgrad rundt kriminalitetsforebygging. Spørreskjemaundersøkelse ble sendt til 7 kommuner i Norge og 3 kommuner i Skandinavia (Danmark, Sverige og Finland). Men fikk kun svar fra 4 kommuner i Norge og Danmark. Fordelen med denne metoden er at det er en rask måte å få tilbakemelding på. Mens utfordringen med denne metoden er å lage gode og presise spørsmål, som gjør at man får svar på det man ønsker å spørre om. Men det

som er ulempen med denne metoden er at noen respondenter ikke svarer på undersøkelsen. Spørreskjemaundersøkelse er gitt sitt helhet i *vedlegg J*.

3.4.4 Offentlig statistikk og dokumenter

For innhenting av offentlig statistikk og dokumenter, er det gjort data- og litteratursøk, og ved direkte kontakt med aktuelle aktører, har jeg fått relevant data. Valg av type dokumenter er begrenset til plan- og bygningsloven, Stavanger kommune (overordnede planer), Kompetanse for kriminalitetsforebygging (Kfk) og Crime Prevention Through Design CPTED.

3.5 Forskningsetiske retningslinjer

Som forsker må en underordne seg juridiske retningslinjer og etiske prinsipper. Forskningsetikk handler om visjonen om den gode kunnskapen og som god forskningspraksis kan det operasjonaliseres (Forskningsetisk komiteet, 2015). Det vil si at forskningsformålet ikke bryter med allmenn moral og etikk og i tillegg til at forskeren respekterer gjeldende forskningsetiske regelverk og prinsipper.

Forskningsetiske retningslinjer oppsummeres i tre typer hensyn som forskeren må ha i tankene, ifølge Johannesen, Tufte & Christoffersen (2010, s. 91-92). Disse retningslinjer inneholder informantenes rett til selvbestemmelse og autonomi, forskerens plikt til å respektere informantenes privatliv og ansvaret til forskeren er å unngå skade.

Det er viktig at det blir tatt hensyn til de forskningsetiske retningslinjene både ved intervjuer og observasjoner. Ved observasjon, hvor informantene ikke har noe anelse at de blir observert, trengs ikke informert samtykke. Mens ved intervjuer er det krav til informert samtykke, informanten skal selv bestemmer over sin deltakelse og informanten skal ikke utsettes for belastning. Informantene vil i denne situasjon ikke være anonyme og det vil bli brukt personlige opplysninger som kan identifisere informantene (Johannesen, et al., 2010). Men dersom informanten ønsker å være anonyme, har de også rett på det.

I denne oppgaven vil det være mulig å identifisere personene, men dataene vil bli behandlet manuelt og disse opplysningene er ikke sensitive og derfor er det unødvendig å melde studiet til personvernombudet.

Informantene må samtykke når opplysninger vil gjør det mulig å identifisere dem og publiseres, i henhold til personvernombudet. Med andre ord at de må godkjenner at opplysninger om seg selv blir behandlet.

3.6 Metodiske styrker og svakheter

Datainnsamling gjennom observasjon, intervju og innhenting av offentlig informasjon, vil gi forskjellige type informasjon, som vil gi flere innfallsvinkler til oppgavens problemstilling. Å ha flere innfallsvinkler er vurdert som styrke for oppgaven.

Når det gjelder observasjoner er både tidligere og nylige arbeid basert på våras/mine subjektive opplevelser og analyse bærer preg av dette. Dette er en svakhet i oppgaven, da vi/jeg ikke frem mulige forskjeller mellom brukergruppers opplevelser av byrommene.

Fravalg av sammenlignende områdetyper, kan også være svakhet, for det blir vanskelig å si noe generelt ut fra begrenset og spesifikk områder.

Gehl og Jacobs vektlegges i sine teorier menneskelig aktivitet som trygghetsskapende og kriminalitetsreducerende faktor. Aktivitetsnivå og aktivitetstype antas å ha sammenheng med variable faktorer, som tidspunkt på døgnet, kalenderdager, dag i uken, spesielle arrangementer, sesong og værforhold. Derfor burde det kanskje vært flere observasjoner og lengere observasjonstid, for å redusere effekten av variable faktorer.

Ellers har jeg fått et grovt bilde av hvordan utviklingen har vært i disse områdene, og de endringene som har skjedd i områdene de siste 3 årene. Og har fått bekreftet at det menneskelig aktivitet er det viktigste faktor for å skape trygghet i et område. Belysning har gjort stor forskjell blant annet på parkeringshuset, den økte tryggheten.

Svakheten med spørreskjemaundersøkelser, er at jeg ikke fikk svar fra alle de kommunene jeg spurte, det gjør at jeg ikke få den brede forståelse, særlig når det gjelder Skandinaviske land, der det var kun Danmark (Københavns kommune) som svarte. Men når det gjelder norske kommuner, der mer enn halvparten svarte på spørreskjemaet har jeg fått nokså bred forståelse. Men såklart det kunne vært mye bedre.

RESULTAT 4

4 Resultatet: oppsummering av intervjuene

I dette kapitlet presenterer jeg tilbakemeldingene fra dybdeintervjuene. Det blir oppsummering av intervjuene, og informasjonen fra nøkkelinformantene blir diskutert opp i kapittel 5 *Stedssanalyse* og 6 *Diskusjon & konklusjon*.

4.1 Dybdeintervjuene

4.1.1 Dybdeintervju med planleggere i Stavanger kommune (to arkitekter)

Informant 1:

Intervju med Kaj Lea (kommuneplanlegger) sivilarkitekt i Stavanger kommune, ble utført onsdag 22.mars. Intervjuet ble holdt i kommunebygget klokken: 10:00 – 11:00. Intervjuet i sin helhet er vedlagt i *Vedlegg C*.

Spørsmålene:

- 1) Hva er ditt syn på sammenhengen mellom kriminalitet og design?
- 2) Hvor bevist har dere vært på kriminalitetsforebyggende perspektiv i planleggingsprosess?
- 3) I hvor stor grad er kriminalitetsforebygging inkludert i kommunens overordnede planarbeid? Hvor står det?
- 4) Har saksbehandlere/ planleggere tilstrekkelig kompetanse innen kriminalitetsforebygging? Er dette i det hele tatt et fokus? Hvem har best oversikt over dette i kommunen?
- 5) Har alle saksbehandlere/planleggere felles målforståelse når det gjelder planlegging etter de overordna planene? i så fall hvordan forsikre dere det?
- 6) Er det tilstrekkelig tidsbruk i tidligfasen av planlegging (kommuneplan)?
- 7) Hvordan er kommunikasjon og rutineene i planleggingsprosessen, både intern (i kommunen) og med utbyggere og innbyggere?
- 8) Har du eksempler på design/fysisk utforming som er valgt med det formål å øke den opplevde tryggheten og redusere kriminaliteten i Stavanger sentrum? Hvilke tiltak er mest benyttet? (eksempler; lyssetting, møblering)
- 9) Har dere foretatt noen sikkerhetsforetak for å hindre ulike typer kriminalitet?
- 10) Har det skjedd at enkelte tiltak ikke har hatt ønsket effekt? Hvilke tiltak og hvor? Planer som har virket mot sin hensikt?
- 11) Har dere samarbeidet med andre aktører, og eventuelt på hvilke type prosjekt og hvilke nivå?
- 12) Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (i rutinen) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer her i Stavanger-regionen? I så fall hvor står det? Og hvordan er dette tatt videre fra evt. overordnede plan- og ROS-dokumenter?
- 13) Kjenner du til Kfk (kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) sine anbefalinger for fysisk utforming og hva synes du eventuelt om dem?
- 14) Benytter kommune Kfk sine anbefalinger i valg av fysisk utforming av byrom? Hvordan brukes de?
- 15) Hva tror dere Stavanger kommune kan gjør får å minske de ulike kriminalitet i området?
- 16) Hva synes du om å aktivere innbyggere/private til å delta i planleggingen? Har dere en ordning for dette? Der kommunen komme med penger/utstyr og private med arbeidskraft? Eks. Vedlikeholde nabolaget, lekeplasser etc. (dugnader). Hvis det finnes slik ordning, hvordan informere dere om det? Hvordan engasjere dere innbyggere/private til å delta?
- 17) Hvilke typer design er å foretrekke og hvorfor ved:
 - (a) Parker?
 - (b) Parkeringsplasser?
 - (c) Kollektivtransport stopp
 - (d) Smug

Kaj Lea med sin bakgrunn i arkitekt mener at gode rom og god forming har veldig betydning på livet som skjer. Videre sier Lea at det handler også om innholdet i programmering i de enkelte byrom og hva som legges i det enkelte bygg og hvordan byggene må integrere med det som skjer i bakken. Lea påpekte at det er sammenheng mellom kriminalitet og design, og det er noe man må være bevisst på i alle ledd, fra overordnede planlegging og ned til et byggeprosjekt.

Ifølge Lea inkluderer kommuneplanen alle tjenester områder, det skal tilrettelegge for en byutvikling, service og tjeneste tilbud som tilsammen gir resultater. Han tilføyet med at det er summen av det hele kommunen består av som gir effekten. På den ene siden er det den fysiske tilretteleggingen, men det henge sammen med de overordna målstrategiene som settes og andre tiltak som kommunen gjør. Dermed kan kommuneplanen være ganske bred i forhold til kriminalitetsforebygging innen fysisk utforming, hevdet han. Videre sier han at det skjer kanskje mer på detaljnivå og ikke i kommuneplan. Lea informerer om at det er egen beredskap sikkerhetsavdeling i kommunen, som jobber nært med planlegging og som er med å diskutere når kommuneplanen utformes og de har tett kontakt med andre offentlig aktører og organisasjoner.

Ifølge han er kriminalitetsforebygging inkludert i kommunens overordnede planarbeid på flere måter. Det går tydelig fram av målstrategiene, og i den ny rullering av kommuneplan er hovedoppgaven blant annet å gå gjennom alle målstrategiene. Der vil man se at kriminalitetsforebygging blir behandlet på mange måter og det blir lagt et planprogram og en planstrategi i forkant av denne kommuneplanen, som peker på mye av utfordringer i samfunnet og kommunen. Det blir også nevnt viktig stikkord som er «hvorfør oppstår kriminalitet» og at det tas i en tidlig fase. Blant annet går fokuset på å forhindre utenforskap, eks. $\frac{3}{4}$ av elevene gjennomfører, mens $\frac{1}{4}$ av elevene faller ut fra videregående skole. Så allerede der er det stor fall på utenforskap, så hvis man følge en del av de personene, så kan man se at de kanskje følge en uheldig utvikling sier Lea.

I forbindelse med dette, blir også levekårsundersøkelse nevnt, som sier at det er gode levekår i Stavanger, men det er noen utsatte områder. Dermed er det satt i verk masse innsats, for å forbedre generelt levekår. F.eks. Storhaug har fått statlige midler innvilget for levekårsløft (Storhaug løfte). Han påpekte også en tilsvarende negativ utvikling i Hillevåg. En sone som

strekker seg fra Hillevåg og inn mot sentrum Paradis og mot Storhaug, som en sone hvor det er en vis utfordring.

Lea hevdet at det er et viktig grunnleggende arbeid i kommunen, som er forebyggende i tidligstadium, som tenker er veldig viktig virkemiddel for å hindre kriminalitet. For kriminalitet er konsekvenser av mange ting.

Det har blitt gjort enkle tiltak som lyssetting i enkle områder som et virkemiddel. Men det viktigste virkemiddel mente Lea er sosialkontroll, sosialtrygghet. En måte å realisere dette på er å skape mer liv og aktiviteter i større del av døgnet.

Videre sier han at krav til byområde, uteområde skal ha mangfold og skal kunne gjøre mange ulike aktiviteter. Spesielt i områder der man må ferdes, der det er mest folk og der hvor man ferdes fra stoppesteder, til/fra byen, bolig, skole. Der hovedstrømningen med flest folk, gående og syklende skal være trygge områder. Alt kan ikke bli opplyst og åpen. Men de områdene man naturlig ferdes i og som er en del av hverdagsreise skal være trygge og tilstrekkelig åpne og tilstrekkelig befolket mente han.

Det ble også nevnt om noen tiltak som kommunen ikke har kommet helt i mål med, blant annet legge til rette at de første etasjene i bygninger nær byområder skal være offentlighet ved seg, at de skal være publikum retta, eks butikker, kafé, etc. (næring). I utkanten av sentrum hvor planen har tilrettelagt at det skal skje noe i de første etasjene, så har det kanskje ikke skjedd sier Lea. Videre sier han at det kan være flere grunner, at folk vil ikke flytte inn eller vil ikke ha kafeen der pga. kanskje det er ikke nok kundegrnlag.

På spørsmålet om planleggere/saksbehandlere har felles målforståelse når det gjelder planlegging etter de overordna planene, var svaret at en organisasjon som Stavanger kommune med nesten 10.000 ansatte, og mange hundre som driver med grunnleggende planlegginger i kommunen, kan det aldri bli nok god på det. Videre sier Lea at i kommuneplan er vi opptatt av å forenkle det og fortelle om de ulike hensynene som vi skal ta i kommuneplanleggingen. Derfor går vi rundt i alle tjenester områdene og prøver å formidle til flest mulig mennesker, men kan ikke forvente at alle skal ha høy kunnskap om det, men vi som legger de viktige grunnlaget bør ha høy kunnskap om det. Dermed er bevissthet graden høy og det er sterk politisk vilje.

På spørsmålet om kommunikasjon og rutiner i planleggingsprosessen var svaret at vi har god kontakt med grupperinger av folk utfor organisasjonen, noen gjennom varsel formaliserte

prosesser, blant annet bolig forum, noen ganger per semester treffes politikere, utbyggere og andre interesse som driver med utvikling av byområder for å diskutere ulike utfordringer. Det går mye på hvor vi skal bygge og hvor mye vi kan bygge og hvordan vi kan bygge. De møtene kan ha forskjellige karakter, men det er fast møtested, ellers så prøver vi å bli bedre på Facebook, hjemmeside, tilstedsværelse og noen ganger så har vi aksjoner. Lea informerte om at kommunen også har et eget prosjekt som heter «beboerlyst». Det ble også nevnt om bydelsutvalg møter, hvor det har vært ansett offentlig åpen møter for innbyggere i bydelene for å komme å høre om planen. Når det gjelder intern i kommunen, sier han at de har tett kontakt med beredskap sikkerhetsavdelingen og andre som jobber med folkehelse. I forbindelse med planer lages det ROS-analyse og i den type analyser er ofte ulike nødetater involvert, men dette er krav til henhold til planprosessen til plan- og bygningsloven sier han.

Informant 2:

Intervjuet med Marthe Schjelderup (sentrumsplanlegger), arkitekt i Stavanger kommune, ble utført tirsdag 17.april. Intervjuet ble holdt i kommunebygget klokken: 12:00 – 13:00. Intervjuet i sin helhet er vedlagt i *Vedlegg D*.

Spørsmålene:

1. Hva er ditt syn på sammenhengen mellom kriminalitet og design?
2. Hvor bevist har dere vært på kriminalitetsforebyggende perspektiv i planleggingsprosessen i sentrumsplanen?
3. Hvordan er kommunikasjon og rutine i planleggingsprosessen, både intern (i kommunen) og med utbyggere og innbyggere?
4. Har alle saksbehandlere/planleggere felles målforståelse når det gjelder planlegging av sentrumsplanen? i så fall hvordan forsikre dere det?
5. Hvilket område i Stavanger sentrum er mest utsatt for kriminalitet? Hvorfor?
6. Har du eksempler på andre tiltak enn design som er brukt for å øke trygghetsfølelsen?
7. Kjenner du til Kfk sine anbefalinger for fysisk utforming og hva synes du eventuelt om dem?
8. Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (i rutinen) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer her i Stavanger-regionen? I så fall hvor står det? Og hvordan er dette tatt videre fra evt. overordnede plan- og ROS-dokumenter? Har kriminalitet av type terror tatt hensyn til i sentrumsplanen?
9. Hvilke typer design er å foretrekke og hvorfor ved:
 - (e) Parker?
 - (f) Parkeringsplasser?
 - (g) Kollektivtransport stopp
 - (h) Smug
10. Har du eksempler på områder/offentlig områder i Stavanger sentrum som er vellykket og som ikke er rammet av kriminalitet? Hva er årsaken til det?
11. Har politi gitt innspill til sentrumsplanen?

Arkitekten Schjelderup som jobber med utforming av sentrumsplan, mente at det er sammenheng mellom kriminalitet og design, spesielt i forhold til hvordan man utforme de offentlige felles byrommene, om det er trygghetsfølelse i dem.

Når det gjelder fysisk utforming mente Schjelderup at det handler om skaler, at man kan ha store og små plasser, men hvis man skal føle seg komfortabel, da må man kanskje skape soner. Videre sier hun at det er nødvendig med mer grønt og vegetasjon inne i byen, det skaper bra og urbane byrom. Og at man har tydelig koblinger, at man kan lese området godt, at man forstår hvordan ting henger sammen. Og påpekte at man kan gjør mye med spennende belysning. Materialitet er viktig, hva slags material vi bruker, at det ikke blir kaldt, stort og upersonlig. Det er viktig å ha skala som menneskene kan forholde seg til, hvis de skal trives i byrommet.

Utarbeiding av sentrumsplanen startet i 2012, men Schjelderup var med fra 2016, og områdene hun har fokusert på er Stavanger stasjon og Holmenområdet. (Grunnen sentrumsplan har tatt langt tid er pga. innsigelsene den har fått fra de ulike aktørene), det ble bekreftet av Schjelderup.

Ifølge Schjelderup har ikke kriminalitetsforebygging vært en faktor i diskusjonene, i forbindelse med sentrumsplanen, men det har ligget som implisitt i og med at det prøves å ha fokus i 3. høringsrunden på byrom. Videre nevnte hun viktigheten av å skape gode byrom, som er veldig viktig i sammenheng med kriminalitetsforebygging, fordi det har mye å si hvem som oppholde seg og om man føler seg trygg der.

Tidligere arbeidet Schjelderup med en reguleringsplan, områderegulering for Stavanger sentrum, den gamle byen i Stavanger sentrum. Der var fokuset lyssetting av små f.eks. at snarveiene har nok lys og at de er innbydende trivelige, slik at det ikke blir gjemme plass.

På spørsmålet om kommunikasjon og rutiner i planleggingsprosessen av kommunedelplan (KDP) for sentrum, var svaret at det har blitt brukt mange forskjellige metoder for å diskutere med andre interessenter, privat aktører eller utbyggere. Videre sier Schjelderup at det ble brukt mange nye verktøy i planleggingen av sentrumsplan, blant annet minecraft, VR-briller og Cityplanner. I tillegg til dette var det mange møter med utbyggerne, som ønsket å diskutere en tomt og alle andre som ønsket å snakke med kommunen

Alle de planforslagene til sentrumsplanen som har vært internt, har gått gjennom mange prosesser sier hun. Det er en stor prosjektgruppe som består av forskjellige fagfelter, landskapsarkitekt, arkitekter, planleggere, transportplanleggere osv. som sitter sammen og diskuterer løsningene.

For å forsikre at det er felles målforståelser, har prosjektgruppen definert mål i planen, Schjelderup påpekte at de målene må bli omforente om i størst mulig grad. Videre sier hun dersom det er uenigheter, har det blitt diskutert og prøvd å finne målformulering som alle kan bli enige i.

Ifølge Schjelderup har det vært utfordringer med badedammen, og tenkte at det henger sammen med boligstørrelse og at folk flytter fort ut og at de mangler sterk tilknytning til stedet. Også har vært levekårutfordringer.

Andre steder som ble nevnt som er utfordrende og mer utsatt for kriminalitet er Stavanger stasjon. Begrunnelsen er at det er veldig mange mennesker, stor trafikk, mange fra/til området og at det er veldig utflytende dårlig område. Videre sier hun at området ikke er strukturert, det er ikke tydelig hvor man skal gå. Kommunebygget har også vært litt utfordrende, pga. for få koblinger til sentrum. Hun mente at det kunne ha vært mer tydeligere og bedre koblinger f.eks. trapper, ramper, fine sykkelveier.

I forbindelse med Stavanger stasjon påpekte Schjelderup at de har hatt fokus på volum og å skape mest mulig grønt i mellom bygningene. Har også vært fokus på byrommene, hvordan man koble det sammen med museumshøyden og at det kobles sammen med teateret, koble sammen ned til Breievannet og inn mot sentrum. At det blir mer tydelig koblinger, hvor du skal gå og om det er trivelig å oppholde seg. Skape et fint byrom som man kan oppholde seg og føle seg trygg på.

Når det gjelder kommunebygget, har park-avdelingen fokusert mye på de koblingene, hvor viktige de er, hvordan man kan enkelt bevege seg, og at det er tydelig kobling, og får ting til å henge sammen på en god måte. Dette vil være med å skape bedre overordna oversiktlig by.

Det blir også nevnt områder i Stavanger sentrum som har hatt positiv utvikling. Det er blant annet; Arneageren: størrelsen gjør at det fungerer, i tillegg til at det er oversiktlig og åpent, men kan oppleves intimt. Det er godt skjerma fra den verste vinden, og det gjør at det blir godt klima i området. Geoparken og Ajaxparken: de er godt programmert, lett å lese også er det gode å være i. Nytorget; har stort potensial, men trenger å strukturere noen ting.

Schjelderup mente at det er viktig hvordan man programmerer et sted f.eks. passe på at man har liv hele døgnet, at man ikke stenger ned et område kl:16:00 fordi da går alle hjem fra jobb, at

det er ingen som bor der, eller andre type aktiviteter. Da vil man få et dødt område og kan bli utfordrende. Derfor er det veldig viktig med å blande funksjonene sier hun.

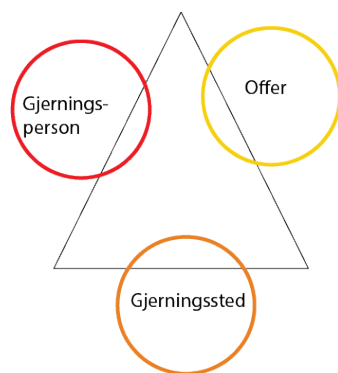
Hun informerte om at det har blitt lagt inn i sentrumsplanen, at det skal være funksjonsblanding og at det skal var publikumsretta fasader i førsteetasje (eks. næring og tjenesteyting).

Kriminalitet av type terror i forhold til folkemengde og arrangementer, er det beredskapsavdelingen og en i parkavdelingen som jobber med, sier Schjelderup. Det er iverksatt tiltak for å forhindre den type kriminalitet. I den forbindelsen er det f.eks. satt barriere, slik at man unngår at noen kjører inn i folkemengde. Det ble også nevnt ISPS-gjerder (terror gjerder) langs havnen i forbindelse med internasjonale fartøy og dette er lagt inn i planen.

Schjelderup mente at det er avveining og en balansegang, mellom hvor mye man kan sikre seg og at det ikke skal skape unødig frykt blant folk. Fordi man kan ikke sikre seg mot alt, derfor må det være en balansegang der.

I forbindelse med høringsrunden til sentrumsplanen, informerte Schjelderup i ettertid at de ikke hadde fått merknader fra politiet.

Kommunens fokusområde: Kriminalitetstriangelen

Fokusområde

○ Mye

○ Middels

○ Lite

Figur 5: Her viser kommunens fokusområde. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (kilde: Balchen, 2004)

4.1.2 Dybdeintervju med SLT-koordinator

Intervju med Elliot Kim Jørpeland, SLT- koordinator (Samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak) i Stavanger kommune, ble utført onsdag 07.mars. Intervjuet ble holdt kommunebygget klokken: 08:30 – 09:30. Intervjuet i sin helhet er vedlagt i

Vedlegg E.

Spørsmålene:

1. Hva type kriminalitet er det? Og hvilken type kriminalitet opplever dere i dag i Stavanger sentrum?
2. Har du sett noen utvikling eller forandring av kriminaliteten i området? Hvis ja, hva tror du denne utviklingen eller forandringen kommer av?
3. Har dere sett et slags mønster av de ulike kriminalitetene?
Hyppighet
Lokalisering
4. Hva tror dere om sammenhengen mellom fysisk planlegging og kriminalitet? Noe dere er bevisst på?
5. Har dere vært i kontakt med politi, kommunen eller andre for utforming av eventuelle tiltak (eksperthjelp til kriminalitetsforebyggende tiltak)?
6. I hvor stor grad er dere i samarbeid med Stavanger kommunen? Er du/dere inkludert i de enkle planene (reguleringsplaner) eller kun i de overordna planer (kommuneplan, folkehelsearbeidet? Og hvor tidlig i planprosessen?
7. Planforslag for sentrumsplan for Stavanger sentrum, har blitt lagt til høring, i hvor stor grad har dere blitt inkludert i den planen? Hvor tidlig i planprosessen? Og har dere kommet med innspill til planforslaget?
8. Hvem tar kontakt med hvem? Er det kommunen som spør etter råd og innspill fra dere, når de har behov for det, eller er dere en del av prosessen og blir jevnlig oppdatert av kommunen og deres planer (både store og små planer)?
9. Hvilke forhold som har vært avgjørende for at visse handlinger har blitt kriminalisert?
10. Hvilket område i Stavanger sentrum er mest utsatt for kriminalitet? Hvorfor?
11. Har plassen/ (ene) hatt noen tidligere historie om å være utsatt for kriminalitet?
12. Ble det gjort noen tiltak for å forebygge disse tiltakene som fortsatt eksisterer på området i dag?
13. Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (rutiner) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer her i Stavanger-regionen?
14. Har du eksempler på områder/offentlig områder i Stavanger sentrum som er vellykket og som ikke er rammet av kriminalitet? Og hva er årsaken til det?
15. Kjenner du til CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) og Kfk (Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) sine anbefalinger for fysisk utforming og hva synes du eventuelt om dem?
16. Benytter dere CPTED og Kfk sine anbefalinger i valg av fysisk utforming av byrom?
17. Hva tror du Stavanger kommune kan gjøre for å minske kriminalitet i området?
18. Hva innebærer trygghetsvandring? Hva effekt har den? Og hvor ofte skjer dette?

Ifølge Jørpeland er det sentrumskjernen; Stavanger sentrum og deler av Storhaug, som er størst utsatt for kriminalitet. Blant disse er det Stavanger sentrum, da mener mm torget, rundt havnen som har utmerket seg mest i nesten all typekriminalitet. Det er mange former for kriminalitet, det som ble bl.a. nevnt er, hærverk som tagging og skadeverk og i tillegg er vinningstyverier og nasking fra butikkene er utbredt. I forbindelsen med natteliv, er det vold, folk som drikke alkohol i gatene og ordensforstyrrelser. I de siste helgene har det vært oppsamling av ungdommer som krangler og skaper utfordringer. I området rundt Domkirken, Breiavannet og Byterminalen er det en del rusmisbrukere, salg og utveksling av varer (narkotika). I motsetning til Stavanger sentrum, har Storhaug blitt bedre pga. kommunen har vært flinke med bosetting av folk og planlegging, sier Jørpeland.

Jørpeland sier at det er vanskelig å si noe om utviklingen av kriminaliteten i Stavanger sentrum, og det kan skyldes for dårlig kriminalitetsanalyse og statistikk. Videre informerte han om at politiet er nå i gang med en analyse om hvordan kriminaliteten har vært siste året, som skal være klar snart og dette vil sannsynligvis være et godt arbeidsverktøy for oss, sier han. For så vidt så har det de siste årene vært mindre vold i sentrum, som har ført til positiv utvikling. Men når det snakk om ungdomskriminalitet har det kanskje blitt mer enn det har vært tidligere, grunnen kan var at de ungdommene som faller ut, klarer ikke å nå opp til resten, dermed blir avstanden stor. Det blir et klaseskille mellom ungdommene. I tillegg har det vært mer bruk av narkotika, påpekte Jørpeland.

Kriminalitet av type terror, sier Jørpeland de ikke har stort fokus på, men det skal komme blomsterkasser som skal sikrer mot terror.

På spørsmålet om bevisstheten om sammenhengen mellom fysisk planlegging og kriminalitet var svaret at vi har forbedringspotensialer, det er potensial for at vi kan være flinkere til å tenke kriminalitetsforebygging når vi planlegger, men det vil være utfordrende, sier han.

Ifølge Jørpeland er de i samarbeide med kommunen, men er i liten grad inkludert i planene (kommuneplan, reguleringsplan, sentrumsplan). Videre sier han at de har gitt innspill til sentrumsplanen, og den ene innspillet handlet om at ungdommene skal kunne ferdes fra/til transitt område, kinoene og de områdene ungdommene ferdes på, uten å måtte gå forbi utsteder, at de skal holdes unna fra områder som foregår skjenking.

SLT-koordinator sitt ansvar er å samordne og koordinere arbeidet som fins. Skape treffpunkt for ulike aktører, få de til å samarbeide og utveksle informasjon og passe på at folk gjør jobbene sine i de ulike arbeidsplasser. Derfor har de trygghetsvandring 1-2 gang i året. Dette går på at ulike aktører (SLT-koordinator, politiet, skjenkekontrollen, kommunen, park og vei-avdelingen, natteravnene og de som representere handelsnæring i sentrum) går sammen rundt i byen, observerer og diskuterer hva som kan forbedres. Deretter tas informasjonen med på de ulike arbeidsplasser og formidle videre den kunnskapen. Ansvar for problemstillingene blir delt ut til de riktige aktører.

Forbedringspunkter som ble nevnt for å redusere kriminalitet, var å få tilgang til gode kriminalitetsanalyser fra politiet, tverrfaglig samarbeid med alle som jobber med

kriminalitetsforebygging, og ikke minst å jobbe med gruppene som begår kriminelle handlinger.

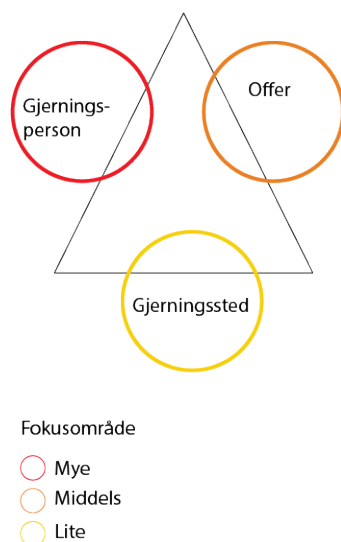
Som forebygging av kriminalitet i sentrum, har det blitt iverksatt en del tiltak. Det er blant annet god belysning, som gir trygghetsfølelse og hvis det skulle skje noe, kan man få god vitnebeskrivelse, sier han.

Tilleggsinformasjon:

Jørpeland nevnte kriminalitetstriangelen, en trekant som består av gjerningsperson, offer og gjerningssted; hvis man gjør noe med et åsted, går gjerningspersonen til et annet åsted. Jørpeland sier at de ikke klarer å gjøre noe med alle åstedene, men de åsteder som gjentar seg ofte, jobber de målrettet med belysning og design. F.eks. på torget, er det sterkt lys, som gir flom belysning og som kan settes på kveldene. Dette vil være med å skape trygghet.

Jørpeland informerte om de forbedringspunktene som ble gjennomført av private folk. Blant annet har det vært stimuleringsordning; f.eks. kommunen dekker malingen hvis de fikse sitt eget hus (kommunal bolig). Et annet eksempel er en kommunal lekeplass på Byhaug, som var i dårlig tilstand, der naboene engasjerte seg og oppgraderte lekeplassen (felles dugnad), med økonomisk hjelp av kommunen.

SLT- koordinator fokusområde: Kriminalitetstriangelen

Figur 6: Her viser fokusområdet til SLT-koordinator. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (kilde: Balchen, 2004)

4.1.3 Dybdeintervju med Politi

Intervju med Politioverbetjent (heretter Politi) i Stavanger, ble utført onsdag 09. april. Intervjuet ble holdt på sør-vest politidistrikt (Stavanger) klokken: 13:00 – 14:00. Intervjuet i sin helhet er vedlagt i *Vedlegg F*.

Spørsmålene:

1. Hvilke typer kriminalitet er mest utbredt i Stavanger sentrum, (hva er det knyttet flest anmeldelser til)
2. Hva vurderer dere i politiet som sammenhengen mellom kriminalitetsforebygging og planlegging, inkl. fysisk utforming av byrom? Er det en sammenheng? I hvilken grad er dere bevisst på det? Har dere eksempler på hvordan påvirker utforming av byrom/fysisk design deres arbeid.
3. Har dere foretatt noen sikkerhetsforetak for å hindre ulike typer kriminalitet?
 - I så fall hvilke?
 - Hvilke type kriminalitet skal de ulike tiltakene forhindre?
 - Har de hatt noen virkning?
4. Har dere sett et slags mønster av de ulike kriminalitetene?
 - Hyppighet
 - Lokalisering
5. Er det spesifikke plasser i Stavanger sentrum som blir utsatt for kriminalitet? Hvor og hva type kriminalitet er det snakk om?
6. Ble det gjort noen tiltak for å forebygge disse tiltakene som eksisterer på området i dag?
7. I hvilken grad benyttes integrert sikkerhetsreducerende tiltak i fysisk utforming?
8. Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (rutiner) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer her i Stavanger-regionen?
9. Har det blitt gjort endring i design for å redusere kriminalitet eller øke trygghet, for eksempel etter overfallvoldtekt og 22. juli?
10. Er dere i kontakt med planleggere i kommunen, private arkitekter eller andre i arbeidet med å utforme overordnede planer, byrom eller mindre tiltak.
11. Er deres organisasjon rigget til å gi innspill til planer som er på høring? Gjør dere det? Eksempel sentrumsplan
12. Hvordan er samarbeidet intern i politiet?
13. Er dere vært i kontakt med planleggere/arkitekter, kommune, SLT-koordinator, fylkesmannen eller andre aktører for utforming av eventuelle større eller mindre planer eller tiltak (ekspert hjelp til kriminalitetsforebyggende tiltak)?
14. Hva er det dere skiller mellom kriminelle handlinger og uønsket adferd? For eksempel forbudt å sove ute (uteliggere).
15. Kjenner du til Kfk (kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) sine anbefalinger for fysisk utforming og hva synes du eventuelt om dem?
16. dere oppdatert analyse av hvordan kriminalitet har vært det siste året?
17. Kan du si litt om kriminalitetstriangelen? Hvor dere har styrken og svakheten i trekanten (gjerningsperson, offer, gjerningssted)? Mitt fokus her er gjerningsstedet, hvordan man kan vanskeliggjøre å begå kriminelle handling i et sted- hvordan kan det gjøres? Har du kommentar til dette?
18. Hvilken innsats gjør politiet for å redusere og/eller vanskeliggjøre kriminalitet i Stavanger sentrum?
19. Hva innebærer trygghetsvandring? Hva effekt har den? Og hvor ofte skjer dette?

Ifølge Politi er vinningskriminalitet den tradisjonelt høyeste når det gjelder enkelte saker; tenker man flest antall saker er tyveri og tyveri fra butikkene. Men politiet gjør oppmerksom på at man ikke kan stole helt på statistikken, pga. at det er mye mørketall og mange ikke registrert saker. F.eks. butikker og kjøpesenter med mye billige og små varer er mer utsatt for tyveri, og det er ikke alltid det blir anmeldt, pga. prosesslengden. Dette er hovedsakelig dagtidsproblematikk, sier Politi. Men snakker vi om kvelds- og nattestid problematikk, så er det lovbrudd som går

mer på offentlig steder, eks. vold, drikke på offentlig sted, urinering, ordensforstyrrelser, brudd på alkoholloven, trafikk osv. Disse forbrytelsene er stort sett knyttet til spisestedene, torget, i knytning til utestedene, der det ferdes mye folk samla og flere berusete mennesker. Her er det tydelig mønster hvor kriminaliteten skjer. Det ble nevnt at politiet prøver å gå inn for å regulere, men politikerne har sine andre mål med næringspolitikk, sysselsetting som muligens gjør det vanskelig å regulere den bransjen, sier Politi.

På spørsmålet om kriminalitet av type terror, var svaret at det er store arrangementer i Stavanger, og politiet prøver til en viss grad å tenke på det verstefall teorier. Man ser at noen byer setter blomsterkasse og sperregater, men hvor mye det skal være og hvor synlig er et vanskelig spørsmål å gi et konkret svar på, sier Politi. Videre sier Politi at de må stole på Politiets sikkerhetstjeneste (PST) sine trusler, om de er høye eller lave. Men dette er vanskelig arbeid, for det kan skje på fotballkamp, 17-mai, gladmat eller på en vanlig lørdag. Eks. slik det skjedde i Tyskland på en vanlig dag, på uteservering, at en lastebil kjørte i folkemengde. Dette kan lett skje her og, sier Politi.

Kort sagt, sier han at det er vanskelig å forebygge alt, men noen enkle grep og noen små justering kan gjøres, men så blir det alltid at man håper at ting går greit og at det ikke skjer i vår by. For man skal ikke drive med skremsel heller, mente Politi.

Ofte er politiet for sent ute, vi ligger et par måneder etter utviklingen. Vi samarbeide med andre politistasjoner, men det tar tid. Ifølge Politi jobber de med å bli flinkere i det. De kriminelle de utvikle seg litt i forkant av politiet, de kommer med nye metoder og vi må hele tiden prøve å ta de igjen, sier Politi.

På spørsmålet om skille mellom kriminelle handlinger og uønsket adferd, var svaret at det er en del som politiet må jobbe med og, som tydelig er et samfunnsproblem. Ifølge Politi prøver de å skille mellom det som er alvorlig kriminalitet, mindre alvorlig kriminalitet og det som er uønska konsekvenser. Men det er en sammenheng, dersom det er mye uønska handlinger, vil det vise på kriminalitet, sier Politi. Vi i politiet prøver å jobbe kunnskapsbasert og prøve å bygge opp retning og se trender og utviklingsmønster for å kunne jobbe målretta forebyggende. Politi informerte med at den nye politireformen vil det bli mer ressurser og mer dedikerte folk som jobber med forebyggende arbeid og dette vil føre til at vi vil bli flinkere.

Ifølge Politi er de til en viss grad bevist på sammenhengen mellom kriminalitetsforebygging og planlegging, inkl. fysisk utforming av byrom, spesielt når det gjelder enkelte og konkrete saker, som er lette å forholde seg til. Eksempel på det kan være belysning, inngangsparti, videoovervåking, logistikk i forhold til trafikk, trafikksikkerhet osv., her er politiet ganske flinke på og vet hvem som skal behandle de sakene. Når det gjelder overordna planer, større prosjekter, større private prosjekter, kunne vi vært flinkere, her er det forbedringspotensialet, sier Politi. Politi begrunne dette med at det er lite kapasitet og kompetanse innen fagfeltet, som gjør at man ikke går i dybde for å få enda mer effekt.

Politi påpekte at noen gang får de politiet syn inn i retningslinjene eller i politivedtektene eller skjenkerettslinjene der politiet kan f.eks. si utesteder skal ikke være i nærheten av barnehage. Det er åpenlyst at alkohol og barn ikke passe sammen, da er vi inne å påvirke det, sier Politi. Ifølge Politi er de flinke til å regulere trafikksikkerhet, det er flinke folk som kan det med trafikksikkerhet, alt fra stengte veier til skilter, enveiskjøring osv. Det mener politiet noe i stort sett i alle saker. Politi påpekte også at de har ulike samarbeidsfora, spesielt det med belysningen, befaringer sammen med kommunen og lyse osv. for å se mørke plasser i forhold til trygghetsfølelse i sentrum på nattestid; dette kan være eksempler på de konkrete sakene politiet er ute å jobbe med. Det ble også nevnt om trygghetsvandring som skjer 1-2 gang i året og ved behov. Enkle og åpenlyse problemstillinger er politiet ganske flink på, men har en del å gå på de kompliserte og større prosjekter, sier Politi.

Stavanger kommune har gjennomgått et belysningsprosjekt i sentrum, som ble ferdig i fjor. Der har politiet vært med i en prosjektgruppe og kommet med innspill og valg av alt fra f.eks. lyskilder til hvor det er naturlig å ha økt belysning, hva klokke på døgnet skal belysningen være kunstnerisk og hva klokke på døgnet skal være hvit og trygghetsbelysning.

Ifølge Politi er utfordringen med Stavanger sentrum, sentrumsutforming. Det er komplisert både i forhold til logistikk, trafikk, tetthet og menneskemengde på lite areal. I tillegg er sentrumsutformingen uoversiktlig, derfor er det vanskelig å ha kameraovervåking i hele sentrum. Det er ikke ren kvartaler, slik det er i en del storbyer, der man kan følge personen gjennom hele byen, pga. at det er rene linjer i byen, sier Politi.

Videre påpekte om problemet med taxi, logistikken med køer og at de står i kollektivfelt, dette skaper farlig trafikksituasjoner. Utfordringen er at politiet ikke klarer å finne gode løsninger,

som kan løse dette problemet pga. sentrumsutformingen, og at sentrum er låst med bygninger og veier.

Stavanger sentrum er utsatt for rusmisbrukere (narkotika), grunnen kan være f.eks. Byterminalen som er knutepunktet, mange stopper, mange bytter og mange treffe hverandre, det er rett og slett blinkskudd for de ulike problemstillingene, sier Politi. Tidligere delte de legemidler, sprøyte via metadol. Sentrum har tiltrukket til seg en del utfordringer. Nå har noe av det blitt flyttet ut fra sentrum, det er en måte å gjøre det på, for å gjøre det mindre synlig i sentrum, mente Politi.

Politi mente at det er vanskelig å gjøre forandring i design, for det handler mer om å øke oppdagelsesrisikoen og at sentrum skal bli brukt av flest vanlige folk, slik at det skal oppleves trygt og at folk har ønsker å bruke sentrum, og dette er i seg selv kriminalitetsforebyggende. Når det gjelder konkrete tiltak som belysning og videoovervåking, kan politiet være med å påvirke og det har vi et bevisst forhold til. Ifølge Politi er de også tilstede spesielt i helgene, men mindre tilstede i ukedagene. Det er fordi politiet har mange oppgaver og da blir kanskje ikke sentrum alltid prioritert, sier Politi.

Ifølge Politi prøver de å ha tett dialog med både SLT- koordinator, kommunen og f.eks. Stavanger sentrum (næringsssenter), bransjen. De aktørene som bruker sentrum prøver politiet å snakke ganske jevnlig med og prøver å opparbeide til felles situasjonsforståelse. Ut ifra det kan vi til en viss grad prøve å sette litt tiltak ofte begrenset tiltak.

På spørsmålet om kriminalitetstriangelen, styrken og svakheten i trekanten (gjerningsperson, offer og gjerningssted) var svaret at de sivile næringsssenter og sivile apparater, de har mer fokus på det fysiske, bygg og barrierer og kjenner kriminalitet mer enn politiet. Ifølge Politi tror de at de er sterkest på det menneskelig individplanen, på oppfølging, forebyggende straff, tiltak ovenfor individer, enn på fysisk sikring, med mindre det er snakk om konkrete tiltak.

Tilleggsinformasjon: Forslag til forbedring fra Politiet:

Det er mange faktorer som spiller rolle her, først har man utbygger interesser, deretter har man kommunen og byggesak har de rette kompetanse til å vurdere, om dette er interessant for andre og den tredje hvis det har kommet til høring til politiet f.eks. er det rette folk som behandle det. Viktig å forsikre det.

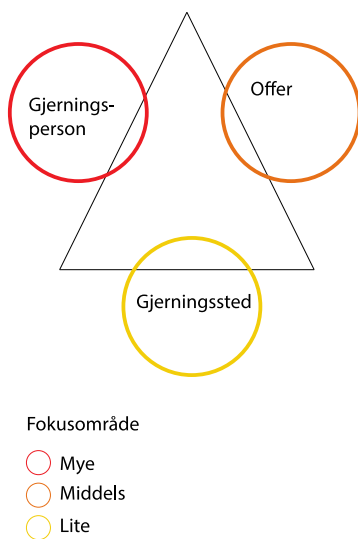
Den «silingsprosessen» i kommunen i forbindelse med planene, kjenner ikke godt til den, sier Politi, men påstår at en del som politiet skulle uttale seg til ikke når politiet. Eller pga. at politiet får så mange at man blir litt «spammet» ned med uttalelser og kanskje saker som politiet burde uttale seg på, klarer ikke å bli fanget opp av politiet. Der tror Politi at det er forbedringspotensialet.

Dermed kan «silingsleddet» hos kommunen forbedres. Der de kompetente personer sitte med sakene, og forsikre at de enkelte sakene går til riktige aktører.

Vi i politiet kunne f.eks. hatt en vurderingsgruppe i 3-4 fagfelt, og de så på planene sammen, både med trafikk, kriminalitet, barn og unge. 4-5 personer som kan mye om de forskjellige fagfeltene sitter sammen og diskuterer sakene, da vil man få mer breiere vurdering, mer kompetent tilbakemelding til kommunene. Fordi det er mange som vet og mange som jobber med det, men de rette folkene snakker ikke sammen eller har rutiner for det, sier Politi.

Ifølge Politi er det mindre kriminalitet i Norge i forhold til andre land, grunnen kan være det tverrfaglig arbeid som ble gjort under oppvekst, de mekanismene som er rundt individer er bra, men såklart kan det være mye bedre. Men tror at det er med på å legge en dempe på kriminalitetsutviklingen. Men det med velstandssamfunn, kan jo også skape stort klasseskille i samfunnet, sier Politi.

Politiets fokusområde: kriminalitetstriangelet

Figur 7: Her viser politiets fokusområde. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (kilde: Balchen, 2004)

Kriminalitetsstatistikk

De registrerte kriminalitet er ofte de kriminalitet som vi kan tallfeste, og som kan brukes i statistikker. I Norge består det faktiske kriminaliteten av både registrert kriminalitet og mørketall. Mørketall vil si kriminalitet som ikke er registrert, gjerningspersoner og ofre. Grunnen til kriminalitet ikke blir registrert henger nok bl.a. sammen med at gjerningspersoner ikke blir oppdaget og med tilbøyeligheten til å anmelde for ofre (Thorsen, Lid & Stene, 2009, s.20). På grunn av mørketall, er det vanskelig å få et eksakt antall på hvor mange kriminelle handlinger som har blitt begått i disse områdene, og derfor er det vanskelig å si noe konkret om dette.

Tabellen under viser de ulike kriminalitetene i Stavanger sentrum og nærliggende områder, tallene er fra 2014-2016. Tallene viser en reduksjon på kriminalitet fra 2014 – 2016. Totalsum av kriminalitet i 2014 var 6345, i 2015 var 5552 og i 2016 var 5397.

Tabell 3:Kriminalitetsstatistikk. Kilder: Uttrekk fra Pal for Strasak 1.1 2014- 31-12 2016 (kilder: Stab for virksomhetsstyring, Sør-Vest politidistrikt). Større versjon vist i Vedlegg K

	Hovedpolitise	Politise	ANNEN	ARBEIDSMILJØ	MILJØ	NARKOTIKA	SEDELIGHET	SKADEVERK	TRAFIKK	UNDERSØKELSESSAKER	VINNING	VOLD
2014	Eiganes/Våland	Eiganes	65			79	7	27	80	16	281	24
		Kampen	51	1	1	82	5	24	39	10	195	21
		Stokka	13			20	2	15	5	8	100	3
		Våland	106	2		193	4	36	87	21	296	48
	Sentrum	Parken	23			105	2	15	7	3	183	24
		Skagen	248			60	1	5	15	5	610	109
		Straen	122			58	7	10	11	3	290	63
		Sølvberget	42			58	4	8	13	1	316	25
	Storhaug	Byøyene			1						5	2
		Storhaug Nord	128	2	1	288	12	57	91	20	579	80
		Varden	59			192	7	31	59	14	275	29
Totalt 2014			857	5	3	1135	51	228	407	101	3130	428
2015	Eiganes/Våland	Eiganes	47	2	1	67	12	25	41	11	260	42
		Kampen	34	2		69	8	23	42	6	130	25
		Stokka	4			7	2	10	4	2	60	3
		Våland	89	4		161	9	31	89	32	261	58
	Sentrum	Parken	27			46	3	11	8	3	201	23
		Skagen	234			63	5	8	7	1	557	113
		Straen	101	1		56	6	23	14	3	309	60
		Sølvberget	36			56	7	12	11		312	49
	Storhaug	Byøyene	3		1		2	1	1		2	4
		Storhaug Nord	109	4		226	18	72	72	11	525	77
		Varden	35	3		64	5	21	30	14	186	27
Totalt 2015			719	16	2	815	77	237	319	83	2803	481
2016	Eiganes/Våland	Eiganes	42			57	10	35	50	15	281	37
		Kampen	48	1		72	9	25	23	10	190	28
		Stokka	6			12	3	10	12	4	87	10
		Våland	69	1		164	2	48	76	19	205	74
	Sentrum	Parken	27			23	3	12	10	1	184	28
		Skagen	201			43	4	16	6	5	469	154
		Straen	79		1	43	6	10	15	1	258	72
		Sølvberget	31			31	2	21	8		274	40
	Storhaug	Byøyene	1			1	2	3		14	6	1
		Storhaug Nord	83	5	1	219	17	68	68	14	492	109
		Varden	54			89	6	46	27	12	209	37
Totalt 2016			641	7	2	754	64	294	295	95	2655	590

(20,2%), Eiganes/Våland (19,4%) og Storhaug (17,9%) er de med mest kriminalitet.

Tabellene under viser de ulike kriminalitet i Stavanger sentrum og nærliggende områder som Eiganes/Våland og Storhaug. Jeg har beregnet prosentandel av totalsummen av kriminalitet, og kriminalitet per innbygger i prosent. Både i Eiganes/Våland og Storhaug er det visst kriminalitet per innbygger i prosent. Mens sentrum var det vanskelig å beregne det pga. av antall beboere i sentrum er så få, i forhold til besøkende av sentrum, og dette gjord det vanskelig å få tall på. Totalsum av all kriminalitet i de tre sonene er visst til 5182 per 2017. Dette viser at det totale kriminalitet har redusert i disse sonene. I 2016 var den totale kriminalitet 5397 og i 2017 gikk den ned til 5182, det er en reduksjon på (- 215).

Tabell 4: Kriminalitetsstatistikk. Kilder: Uttrekk fra Pal Strasak 1.1 2017- 31.12 2017 (kilder: Stab for virksomhetsstyring, Sør-Vest politidistrikt). Større versjon av tabellen er vist i Vedlegg G

Hovedpolitison	Politison	Annen	Arbeidsmiljø	Miljø	Narkotika	Sedelighet	Skadeverk	Trafikk	Undersøkelssaker	Vinning	Vold	Økonomi	Totalsum	Totalsum %	Innbyggertall	kriminalitet per innbygger i %
Eiganes/Våland	Eiganes	54	1		73	23	59	47	7	309	39	37	649	36,8	2105	30,8
	Kampen	41	1		51	3	54	20	4	156	30	27	387	21,9	1810	21,4
	Stokka	4			10	3	9	8	4	70	3	21	132	7,5	689	19,6
	Våland	62	1		137	12	44	74	23	166	54	21	594	33,7	5511	10,8
	sum												1762			
Sentrum	Parken	18	1		19	5	35	7			130	23	5	243	13,4	
	Slagen	163			54	6	12	8	3	373	143	12	774	42,8		
	Strøm	60			26	3	14	3	2	189	78	10	385	21,3		
	Solvberget	33	4		32	3	23	4	3	256	32	16	406	22,5		
	sum												1808			
Storhaug	Byøyene	3			2	2	3		7	1	6	3	27	1,7	1261	2,1
	Storhaug Nord	112		1	176	9	85	61	22	460	87	68	1081	67,1	2042	52,9
	Vården	57	2		53	8	41	30	10	241	32	30	504	31,3	1383	36,4
	sum												1612			
Totalsum		607	10	1	633	77	379	262	85	2351	527	250	5182			

Tabellen under viser de ulike kriminalitetene i de ulike bydelene i Stavanger, samt Stavanger sentrum. Ut ifra statistikken kan vi lese at Stavanger sentrum (20,2%), Eiganes/Våland (19,4%) og Storhaug (17,9%) er de med mest kriminalitet.

Tabell 5: Kriminalitetsstatistikk over alle bydelene i Stavanger (tall fra 2017). (kilder: politiet)

Radetiketter	Annen	Narkotika	Sedelighet	Skadeverk	Trafikk	Vinning	Vold	Økonomi	Totalsum	Totalsum i %
Stavanger sentrum	275	130	18	85	22	957	277	43	1807	20,2
Eiganes/Våland	162	276	41	165	149	709	131	106	1739	19,4
Hillevåg	103	145	20	79	158	532	99	80	1216	13,6
Hinna	64	94	20	69	170	442	72	66	997	11,1
Hundvåg	43	72	13	49	39	157	48	41	462	5,1
Madla	81	65	19	51	90	301	47	45	699	7,8
Storhaug	179	237	20	130	91	716	127	100	1600	17,9
Tasta	41	70	12	33	44	133	56	38	427	4,8
Totalsum	948	1089	163	661	763	3947	857	519	8947	100

4.1.4 Dialog med Fylkeskommune

Et kort møte med ansatte i fylkeskommune, ble utført onsdag 03. mai.

Sted: Rogaland fylkeskommunen klokken: 11:00 – 11:15. Det var omtrent 23 ansatte, der tre var fra analyseavdelingen og resten var knyttet til planavdelingen. Alle spørsmålene ble ikke besvart pga. kort tidsbegrensning.

Spørsmålene:

1. Hva tenker dere på når dere hører begrepet «kriminalitetsforebyggende» arealplanlegging?
2. I hvilken grad vil dere si at man er bevisst på kriminalitetsforebygging i arealplanlegging (regionalplan, kommuneplan, områdeplan, reguleringsplan)?
3. Ifølge plan- og bygningsloven er kriminalitetsforebygging et krav som fylker og kommuner må ta stilling til i sine planprosesser, hvorfor fungerer det ikke i praksis? Har dere tatt hensyn til dette i regional plan?
4. Har dere sjekklister eller andre hjelpemidler til å gjøre dere bevisst på dette? Har dere kjennskap til Kfk (Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) sine anbefalinger for fysiske planlegging?
5. Har dere konkrete eksempler på fysiske tiltak/arealplangrep som har blitt gjort nylig mtp kriminalitetsforebygging?
6. Har dere dialog med politiet eller annen kompetanse på kriminalitetsforebygging ift arealplanlegging?
7. Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (i rutiner i planleggingsprosess) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer her Rogaland?

Gruppen som bestod av ca. 23 ansatte, og som var fra to ulike avdelinger, analyseavdelingen og planavdeling, kom med sine erfaringer og innspill om kriminalitetsforebygging.

På spørsmålet om hvor bevisst fylkeskommune var på kriminalitetsforebygging innen fysisk utforming, var svaret at de på en indirekte måte behandlet kriminalitetsforebygging både på overordnede planer og reguleringsplaner. I forbindelse med dette ble det nevnt de konkrete tiltak som de har vært opptatt av som er bl.a. flerfunksjonalitet det å ha aktivt byrom gjennom hele døgnet, aktive fasader, riktige belysning, kvalitet i byrom, vedlikehold og renhold som ble presisert som noe viktig for å opprettholde kvalitet som gir trygghet. Det med barnetråkk ble også nevnt, at de hadde stort fokus på, å planlegge en sikker skolevei.

Det ble også nevnt andre tiltak enn fysisk utforming, som blant annet forbedring av levekår, som er momenter som indirekte er med på å forebygge kriminalitet.

På spørsmålet om kriminalitet av type terror, var svaret at den type kriminalitet er et ansvar som ligger hos fylkesmannen, det med beredskap og forebygging og at det er kanskje ikke fylkeskommunen som først og fremst har det ansvaret, men som en del av planlegging så er det et aktuelt tema for fylkeskommune også.

På spørsmålet om de hadde kjennskap til Kfk- sine anbefalinger, var det ingen som hadde kunnskap om veilederen. Men hadde sine egne sjekklister, men var usikre hvor tydelige de var om kriminalitetsforebygging.

Det ble informert at fylkeskommune har partnerskap med Trygg Trafikk og mener at Trafikksikker kommune er noe de prøver å støtte opp. Det ble også informert at fylkeskommune har gitt innspill til sentrumsplanen, men de er ikke relatert til kriminalitetsforebygging.

Tillegg informasjon:

Det ble også nevnt om utfordringer, når det gjelder det offentlig og det private, om hvem som legger premissene. Og påstod at kommunen i stor grad overlater til utbyggere å lage svære områder inkludert offentlig byrom. Hevdet at kommunen bør ta en aktiv rolle i bygging av offentlig rom for å beholde kvaliteten i byrommene.

STEDSANALYSE 5

5 Stedsanalyse: Trygghet i offentlig byrom

I dette kapitlet vil jeg presentere stedsbefaringene fra tidligere arbeid og sammenligne det med nye stedsbefaringene av de samme offentlige stedene, for å eventuelt se forbedringer. Deretter vil jeg diskutere de opp mot teori av Jacobs, Gehl, samt Kfk sin sjekkliste og prinsipper for kriminalitetsreducerende tiltak gjennom fysisk design (CPTED), se kapittel 2. Informasjonen fra intervjuene vil bli diskutert opp mot funn fra observasjonene.

Figuren nedenfor viser tre kritiske faktorer for forebyggende arbeid. For at en kriminell handling skal skje, må det være tilstede en motivert gjerningsperson, et offer og egnet mål. I dette kapitlet vil jeg fokusere på *gjerningssted- området*, analysere om fysisk utforming/design har noe å si for tryggheten i offentlig byrom.

Figur 8: Fokusområdet. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (kilde: Balchen, 2004)

5.1 Tidligere arbeid (2015)

Våren 2015 hadde vi prosjektoppgave i faget SAM 500 Infrastruktur og sårbarhet, som en del av masterprogrammet. I prosjektoppgaven var vi fire i gruppen (prosjektgruppen). Vi valgte å skrive om design av offentlig uterom som trygghetsøkende og kriminalitetsreducerende. Og i forbindelse med det valgte vi casestudie av fem utvalgte områder i Stavanger sentrum *vedlegg I* (figurene/bildene er tatt av gruppen ifm. prosjektoppgaven). Vi brukte følgende kriterter for utvelgelse av områder;

1. representativ områder for bysentrum
2. ulike områdetypologi

Vårt prosjektområde var Stavanger sentrum, og den var delt etter type byrom: hovedgata, torg, park, smug, transitt område (stoppesteder for kollektivtransport) og parkering. Og ut ifra dette valgte vi disse fem områdene, vist i kart i *Figur 9*.

1. Parkeringshuset under posten
2. Smuget fra Kirkegata til Kulturhus
3. Stavanger Katedralskole
4. Bussholdeplass nr. 8 og nr. 9

Datainnsamlingen var basert på befaring av de fem områdene i Stavanger sentrum, med fokus på design/fysisk utforming og observasjon av menneskelig aktivitet i to ulike tidsperioder.

Formålet med registrering av fysisk utforming/design var å kunne identifisere designelementer som kan ha betydning for opplevd trygghet på stedene og kriminalitet. Under befaring i området ble det fokusert på elementer som var identifisert fra teorien til Jacobs og Gehl, samt indikatorer for kriminalitetsreduksjon i henhold til Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk).

*Figur 9: Kart med utvalgte områder (2015).
Laget av Hiba Saeed Idris. større versjon av
kartet er vist i Vedlegg H*

Fysisk utforming/design er uavhengige av stedsbefaringstidspunkt og derfor ble det utført som engangsobservasjon. Registreringen ble utførte ved at man beveget seg rundt på området og registrerte omfanget, uteområder, stier, veier, materialbruk, møbler (sitteplasser), belysning, møteplasser, parkering (sykkel og bil). Observasjoner ble supplert med litteratursøk og kart. Observasjonene av menneskelig aktivitet inkluderte varighet og intensitet av ulike type aktiviteter, og typen aktiviteter varierte ut ifra hvor i sentrum man befant seg og observasjonstidspunkt.

Disse observasjonsstedene muliggjorde registrering av store deler av bevegelse i sentrum. Variable faktorer som var relevant til denne oppgaven, var tidspunkt på døgnet, dag i uken, kalenderdager, spesielle arrangementer, sesong og værforhold.

Menneskelig aktivitet ble observert mandag 9. februar 2015 mellom klokken: 12:00 og 13:30 og fredag 17. april 2015 mellom 21:30 og 23:00. Og tidsperiodene ble valgt for å kunne si noe om forskjell i menneskelig aktivitetsnivå mellom ukedager og helg, dagtid og kveldstid. Observasjonene på hvert sted var utført i tidsperiode på 15 minutter.

5.1.1 Observasjoner:

Observasjonene ble utført mandag 16. februar klokken: 12:00 – 13:30 og fredag 17. april klokken: 21:30 – 23:00.

Parkeringshuset

Foretatt en observasjon av parkeringshuset P-posten, som ligger under posten i Stavanger sentrum og den har en kapasitet på 150 biler. Hver dag mellom klokken 00.00 og 06.00 er parkeringshuset stengt ved enkelt utganger/innganger for gående. Parkeringshuset er vist som nr. 1 på kartet på *Figur 9*.

Den er bygd nedover i bakken, med utganger for gående i hver etasje. Det er 3 etasjer i parkeringshuset i tillegg til parkeringsplasser på to halvetasjer. Parkeringshusets inndeling av etasjene gjør bygningen uoversiktlig, se *Figur 10* og *Figur 11*.

Det er utilstrekkelig med belysning og uoversiktlig område i parkeringshuset. Det er 2-3 meter bred levegg foran trappeoppgangene i hver etasje. I tillegg er det en veg med flere seksjoner ved det nederste utkjøringspartiet. Ved utgangene av parkeringshuset er det plassert

Figur 10: Bildet viser uoversiktlig parkeringshus (2015). Foto: prosjektgruppen

Figur 11: Bildet illustrerer overgang mellom etasjene (2015). Foto: prosjektgruppen

overvåkingskameraene. De 6 første parkeringsplassene ved inngangspartiet er, «Reservert kvinner».

Analyse:

Det er satt opp skilter av kommunen «Reservert kvinner», målet med det var å øke tryggheten til kvinner samt at de skal ha lett tilgang til utgangen dersom noe skulle skje, se *Figur 12*. Og dette er i overenstemmelse med Kfk (KRÅD, 2012) sine anbefalinger, vist i tabell «sentre» i *Vedlegg A*.

Figur 12: Skilt med tekst "Reservert kvinner" (2015). Foto: prosjektgruppen

Parkeringshuset hadde utilstrekkelig med belysning og var lite oversiktlig, og det var noe som bidratt til å påvirke

opplevelsen av trygghet. Den 2-3 meter leveggen ved trappeoppgangen kan brukes som gjemmed, det gjør at man ikke er synlig fra trappen. For de som bruker trappen kan det oppleves som utrygt. Det var også flere utganger, som kunne brukes som flukt vei, i tillegg til at det var muligheter til skjermet, uforstyrret «arbeid» bak parkerte biler.

Parkeringshuset med sitt dårlig oversiktlig het brøt med det overordnede konseptet for CPTED, nemlig naturlig overvåkning gjennom «see and be seen». Parkeringshuset oppleves som utrygt pga. mangel av naturlig overvåkning, utenom overvåkingskameraene ved utgangene.

Det ble observert få folk i begge observasjonene av området, det er få som bevege seg inne i parkeringshuset, bortsett fra de som parkerer bilen der. Parkeringshuset hadde lite aktivitet og kunne derfor oppleves som utrygt, og dette stemmer med Kfk sine sjekklister og Gehl sin teori om den opplevde personlige tryggheten, som den avgjørende faktoren for områder hvor folk ferdes.

Smug

Steinskargata er et smug som går mellom Bakkegata og Kirkegata, vist som område 2 i *Figur 9*. Kartutsnitt av smuget er vist som grønt, *Figur 13*. Smuget avgrenses av trehusbebyggelse på den ene siden og kulturhuset på den

Figur 13: Kartutsnitt område 2, smug er markert med grønt (2015). Laget av prosjektgruppen.

andre. Smuget smalere inn til en meters bredde inn mot Kirkegata, se *Figur 14*. Bak kulturhuset var det 4-5 private parkeringsplasser, og som har kjøretilgang via smuget inn fra bakkegata, vist *Figur 15*.

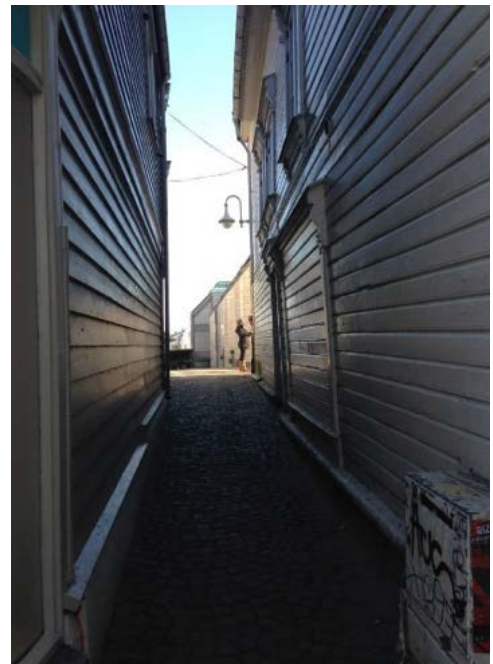
Parkeringsområdet er skjermet for innsyn, fordi kulturhuset har en irregulær form som danner innhukk i fasaden, se kartutsnittet i *Figur 13*. Utenom var smuget oversiktlig.

I første etasje har Kulturhuset en lukket fasade, med unntak av et inngangsparti. Mens trehusbebyggelsen er mye mer åpnere, og har kombinasjon av store utstillingsvinduer, mindre smårutete vinduer og inngangsparti. Kulturhuset er 3-4 etasjer og trehusbebyggelsen er 2 etasjer pluss loft. Gatemøblering var begrenset til et sykkelstativ og gatebelysning. Det var lite aktivitet i området, og utenfor åpningstidene var det gitter foran Kulturhusets inngang og butikkvinduer.

Bygningene var velholdt, med lite forsøpling og uten tagging. Generelt var materialbruk av høy kvalitet, med betong, tre, stein (granitt og travertin), glass, metall og brostein.

Kombinasjon av kulturhus med kino og bibliotek, spisested, utested og butikker, genererer i noen grad bevegelse i smuget både på dag- og kveldstid. Det ble ikke observert overvåkningskamera.

Mandag formiddag var det kun fåtall personer som gikk gjennom smuget. Og de fleste var på vei til/fra Kulturhuset. Mens fredagskveld var en god del, både folk som oppholdt seg utenfor inngangen til Kulturhuset og utenfor utestedet og folk som gikk gjennom smuget, se bilde i *Figur 16*.

Figur 14: Smug, bilder tatt fra Kirkegaten inn mot Bakkegata (2015). Foto: prosjektgruppen

Figur 15: Private p-plasser (2015). Foto: prosjektgruppen

Analyse:

Ut ifra observasjoner ser man at smuget var tilnærmet folketomt på dagtid, mens på kveldstid og helg var det mye mer bevegelse. Kulturtilbudene (kino, restaurant og utested) bidro til mye folk og bevegelse i smuget på kveldstid og helg. Smuget ligger på bakside/bi-inngang for butikkene og var trolig forklaring på at det var lite bevegelse på dagtid. Mangel på opplevelser gjort at man ikke vil oppholde seg der, og det var også mangel av benker.

Figur 16: Bevegelse fredag kveld (2015).
Foto: prosjektgruppen

Ofte er mangel på benker et grep som brukes for å hindre at byens tiggere eller uteliggere å oppholde seg i området. Om dette var årsaken, eller om det var lokaliseringen gjorde det unaturlig er ukjent. Andre årsak til at det ikke var gatemøblering kan også være fremkommelighet til parkering. Kulturhuset hadde sine blomsterkasser, fulle med ugress, og det gir tegn på at ingen bruker balkongene.

Gaten var velholdt til tross for få folk på dagtid, følte man seg trygg.

På fredag kveld var opplevelsen av gaten helt annerledes, det var mye folk på utestedet og folk som beveget seg gjennom gaten ga aktivitet og liv. Smuget framstod som trygt og oversiktlig, som følge av at gaten var godt opplyst. Selv om butikkvinduene hadde gitter, som er et hardt virkemiddel, preget ikke opplevelsen av gaten pga. mye folk.

Park

Domkirken ligger sentralt i Stavanger, vist som område 3 i kartet på *Figur 9*. Det er mye menneskelig bevegelse, godt med sitteplasser og god belysning i parkområdet ned mot Breiavannet. Mens i gaten mellom Domkirken og Stavanger Katedralskole var det få mennesker. Fasaden til Domkirken har mange inntrukne fasader og det var trær og parkerte biler langs

Figur 17: Parkområde (2015). Foto: prosjektgruppen

gaten. Det er godt med belysning i Domkirken og området rundt, som et resultat av et lysprosjekt i regi av Stavanger kommune i 2011, se *Figur 17*.

Analyse:

I parkområdet ned mot Breiavannet var det mye menneskelig aktivitet, da var det lite sannsynlighet for at det skulle skje kriminelle handlinger i området. I samsvar med Gehl er det ingenting som er mer attraktiv enn menneskelig aktivitet, derfor vil et sted med mye aktivitet oppleves som trygg og møteplasser er med å gi et område trygghet og liv. Gehl påpeker også at gater som er folketomme, uoversiktlige hjørner og busker og mangel på aktivitet store deler av døgnet, kan gi motsatt opplevelse. I gaten mellom Domkirken og Stavanger Katedralskole kan busker og trær, inntrukne fasader i Domkirken og parkerte biler bli brukt som skjulesteder, og det var kanskje grunnen til at denne gata ikke ble brukt mye, særlig på kveldstid. Og dette er en av de ti punktene som er nevnt i Kfk, se *Vedlegg A*.

Stavanger Katedralskole

Katedralskole ligger mellom Domkirken, Breiavannet og Torget, vist som nr. 4 på kartet i *Figur 9*. Skolegården er omkranset av bygninger på to sider, smijernsgjerde mot Torget og forstøtningsmur mot Domkirken. Generelt hadde skolegården god belysning, også ved undergang under hovedinngangen. Utfra intervjuene vi hadde, fant vi ut at dette området under hovedinngangen ble brukt som «offentlig toalett». Det var ikke møbler på skolegården, hverken benker eller annen type møblering.

Skolegården var folketom på observasjonstidspunkt både på mandag formiddag og fredag kveld, se bilde i *Figur 18* og *Figur 19*.

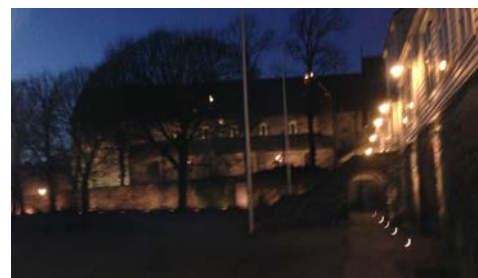
Analyse:

Det var skjulesteder i skolegården, som f.eks. undergang ved hovedtrappen til lærerbygningen, dersom man kommer fra Torget i nordvest, var det umulig å se om det var noe som eventuelt gjemte seg under trappen. Dette kan gi opplevelse av utrygghet. Ifølge Kfk, se *vedlegg A*, er det enklere å utføre lovbrudd i områder der det er lite belysning og skjulesteder.

Grunnen til benkene ble fjernet var at det skulle hindre at folk oppholder seg der på kveldstid og i helgene og hindre at utliggere sover der. Skolegården var lukket og trær og busker ga lite

Figur 18: Skolegården mandag formiddag (2015). Foto: prosjektgruppen

Figur 19: Skolegården fredag kveld (2015). Foto: prosjektgruppen

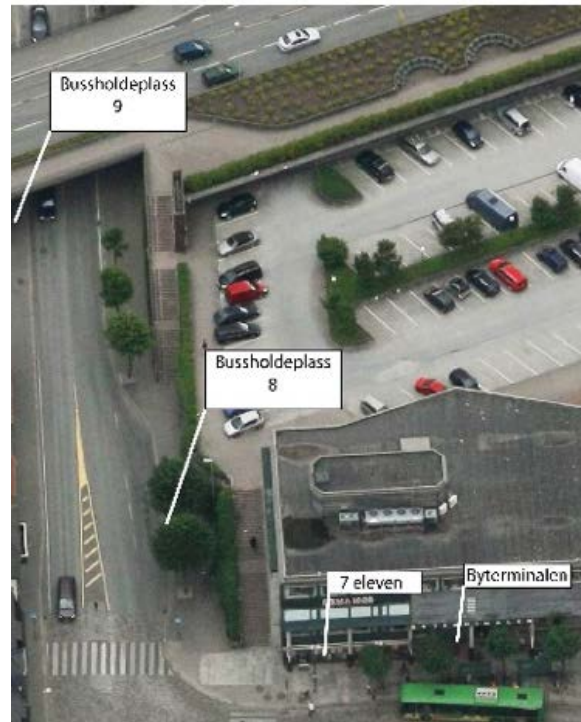
innsyn fra Torget og dette kan gi følelse av ubehagelig og utrygghet, særlig på kveldstid og helgene.

Stoppsteder for offentlig transport

Ved Busstasjonen ligger bussholdeplass 8 og 9, på hver sin side av Kongsgata, vist som område 5 i *Figur 9*. Lokalisering av holdeplass 8 er på side av Byterminalen og holdeplass 9 er lokalisert under riksvei 509, vist i flyfoto over området i *Figur 20*.

Holdeplass 8 har eget busskur og busslomme og bak busskuret går det trapper opp til parkering og matbutikk, se *Figur 20*. Busskuret er utført i glass, der den ene veggen er med reklame. Og ut ifra intervjuene vi hadde ble det informert at dette var en avtale mellom

kommunen og produsenten av busskurene. Bussholdeplassen har godt innsyn og var godt belyst. Bussholdeplass 9, har hverken busskur eller busslomme, og er vindutsatt. Det var mangel av søppelbøtte og hadde mye søppel. Holdeplassen nr. 9 hadde dårlig/middels god belysning. På hver side av busstopp var det trapper opp til riksveien og på sørsiden ved trappen var det store busker. Det så ut som det bodde utliggere der og vi fikk bekreftelse av politiet på den tiden. På begge bussholdeplasser var det noe tagging og søppel, fremstår som dårlig vedlikeholdt.

Figur 20: Lokalisering av bussholdeplasser nr. 8 og 9 i Kongsgata (2015). Foto: prosjektgruppen

Figur 21: Utenfor 7-eleven ved Byterminalen, fredags kveld (2015). Foto: prosjektgruppen

Det var godt opplyst i området rundt Beiavannet og var i bruk store deler av døgnet. 7-eleven som ligger ved Byterminalen er døgnåpen og kollektivtrafikken i sentrum er i drift i tidsrommet 4:50 – 0:30. Noe som kan bidra til aktivitet i området store deler av døgnet. I begge observasjonstidspunktene var det mye folk og bevegelse i området, vist *Figur 21-24*.

Analyse:

Bussholdeplass nr. 8 fremstod som velholdt, og dette var noe som ga følelse av trygghet. Mens bussholdeplass nr. 9 fremstod som tilfeldig plassert og dårlig velholdt. En av informantene bekreftet at bussholdeplass nr. 9 var ikke tiltenkt som busstopp. Kongsgata var en strekning som i stor grad blitt benyttet av de som bodde i nærheten og de som brukte parkeringshus og som skulle til sentrum, bussholdeplass og togstasjon. Ut ifra fredagskvelds observasjon var det stor aktivitet utenfor

Figur 22: Bussholdeplass nr. 8 fredags kveld (2015). Foto: prosjektgruppen

Figur 23: Aktivitet ved bussholdeplass nr. 9 i Kongsgata en fredags kveld (2015). Foto: prosjektgruppen.

7-eleven og Byterminalen, samt at det var en del som brukte busstopp 9. Mens bussholdeplass 8 der var det lite aktivitet og ble observert fåtall personer som brukte strekningen som en gjennomfartsår.

Observasjonene ved bussholdeplass nr. 9 var ikke i tråd med anbefalingene i Kfk om god oversiktighet og nok belysning. Det var ikke observert overvåkningskamera i området.

Figur 24: Holdeplasser nr. 8 og 9 mandag formiddag, sett fra Lagård gravlund (2015). Foto: prosjektgruppen.

Del konklusjon av tidligere arbeid:

Tabell 6: Kvalitetsvurdering av områdene i henhold til Kfk sine anbefalinger (2015), laget av prosjektgruppen. se i vedlegg I

Kfk sine anbefalinger	Utvalgte områder				
	Parkeringshus	Smug	Park v/Domkirke	Stavanger Katedralskole	Bussholdeplass
Enkel, direkte atkomst og gode fluktruter for lovbrysterer	Det er flere alternative fluktveier til fots, men med bil er det kun en	Flere alternative fluktmuligheter til fots og med sykkel. Men eneste fluktvei med bil er via Bakkegata.	Flere alternative fluktmuligheter til fots og med sykkel. Men få fluktveier med bil.	Flere alternative fluktmuligheter til fots og med sykkel. Men få fluktveier med bil.	Flere alternative fluktmuligheter til fots, med sykkel og bil.
Muligheter til skjermet, uforstyrret «arbeid»	Uoversiktlig og dårlig belysning i parkeringshus	Smuget fremstod som velholdt og oversiktlig med unntak av parkeringsområdet.	Med unntak av gaten mellom Stavanger Katedralskole og Domkirke, er parken oversiktlig og godt opplyst.	Oversiktlig og godt opplyst, med unntak av undergangen ved trappen til lærerbygningen.	Lite oversiktlig og ok belysning
Folketomme områder	Området er utsatt pga. bruksfunksjon	Bakgata → lite folk	Attraktiv møteplass og turområde.	Etter skoletid	Området er utsatt pga. bruksfunksjon
Fysisk forfall	Parkeringshuset fremstod ok, var noen tagging og litt søppel	Generelt velholdt området, utenom blomsterkasser med ugress	Godt vedlikeholdt.	Generelt velholdt	Fremstod som dårlig vedlikeholdt, var noe søppel og tagging i området
Lav grad av områdebevissthet og forpliktelse overfor området	Offentlig parkeringshus	Flere eiere gjør at det reduserer den enkeltes ansvarsfølelse og forpliktelse	Det er offentlig områder som styrker tilhørighet til området og øker områdebevisstheten.	Privat område → begrenset brukergruppe	Det er offentlig vei, dermed er det i liten grad av områdebevissthet og forpliktelse overfor området.
Mangel på møteplasser	Det er ikke sted for opphold	Ingen benker	Sitteplasser → benker	Ingen benker	Stoppsted
Totalvurdering					

5.2 Nytt arbeid (2018)

For å se utviklingen i områdene, valgte jeg å ta nye observasjoner av samme områder til samme tidspunkt. Jeg var spent på å se om det hadde skjedd noen endringer i områdene i forhold til fysisk utforming og hvordan det har påvirket tryggheten i området.

Observasjoner

Det ble utført observasjoner mandag 7. mai 2018 klokken: 12:00 – 13:30 og fredag 4. mai 2018 klokken: 21:30 – 23:00

Parkeringshuset

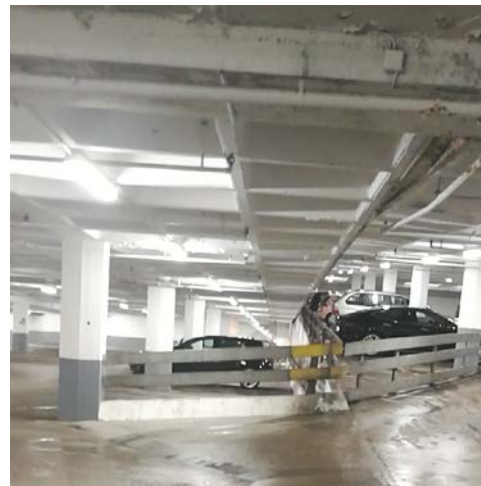
Analyse:

Målet med parkeringsplasser «Reservert kvinner» ved inngangspartiet var å øke tryggheten til kvinner samt at det skal være enkel tilgang til utgangen dersom det oppstår noe. Parkeringsplassene «Reservert kvinner» ble redusert fra 6 til 4, i ettertid fikk jeg vite fra Stavanger parkering at de ikke har redusert på parkeringsplassene, men at skiltene har blitt stjålet, se *Figur 25*.

Figur 25: Redusert fra 6 til 4 "Reservert kvinner" parkering (2018). Foto: Hiba Saeed Idris

Fra tidligere observasjoner ble parkeringshuset framstilt som uoversiktlig og utilstrekkelig med belysning. Og fra de nyeste observasjoner fremstår fortsatt som uoversiktlig, men i motsetning til tidligere observasjoner, er parkeringshuset nå godt opplyst, se *Figur 26*. Inndelingen av etasjer og leveggen ved trappeoppgangen i parkeringshuset gjør bygningen uoversiktlig og leveggen kan brukes som gjemmested. Dette kan oppleves utrygt, men samtidig fordi det er god belysning, gir det mye mer trygghet nå enn tidligere.

Figur 26: Parkeringshuset på fredags kveld, godt opplyst (2018). Foto: Hiba Saeed Idris

Belysning er et viktig element, og her har den bidratt med å øke tryggheten. SLT-koordinator påpekte i intervjuet at det er viktig med god belysning, i tillegg til at det gir trygghetsfølelse kan man også få god vitnebeskrivelse dersom det skulle skje noe. Når det gjelder menneskelig aktivitet er det fortsatt lite aktivitet i parkeringshuset, det er kun de som parkerer bilen her. I begge observasjoner av området ble det observert få folk. På grunn av lite aktivitet kan parkeringshuset oppleves som utrygt.

Smug

Analyse:

Smuget ble brukt en del på dagtid, men på kveldstid var det enda mer menneskelig aktivitet. På dagtid var de fleste på vei til eller fra Kulturhuset. Mens på kveldstid var utestedet og kulturhuset som ga området liv og det ga følelse av trygghet. Gaten er godt opplyst og gjør at smuget fremstår som oversiktlig og trygt. Ifølge Schjelderup har Stavanger kommune hatt mye fokus på lyssetting av smau, slik at snarveiene skal ha nok lys og at de skal bli innbydende trivelig og slik at de ikke blir gjemteplasser. Lyktestolpen/belysning var høyt oppe, slik at man ser ansiktene på andre. Og dette er i tråd med Kfk sine anbefalinger. Smuget hadde en del tagging, ellers var den velholdt. Innhukk i fasaden til Kulturhuset og

Figur 27: Smuget, dag og kveldstid (2018). Foto: Hiba Saeed Idris

parkeringsområdet som er skjermet for innsyn, kan oppleves som utrygt. Men området er nå overvåket og det kan være med å øke tryggheten. De blomsterkassene, fulle med ugress er nå fjernet fra balkongene, da får man ikke lenger inntrykk av at ingen bruker balkongene.

Park

Analyse:

Det er mye menneskelig aktivitet i området, det er god belysning og godt med sitteplasser. Ifølge Gehl vil et sted med mye menneskelig aktivitet være attraktiv og trygt sted. I strekning mellom Domkirken og Stavanger Katedralskole er det lite bevegelse. Gaten er fortsatt uoversiktlig pga. trær og busker og parkerte biler og ikke minst de inntrukne fasader i Domkirken.

Figur 28: Parkområdet (2018). Foto: Hiba Saeed Idris

Stavanger domkirke og Bispekapellet er under gjennomgripende restaurering frem mot kirkens

og byens 900-års jubileum i 2025 (Stavanger kommune). Og dette ødelegger litt for estetikken. I sin helhet oppleves parkområdet (Domkirke og området rundt Breiavannet) som trygt både på dagtid og kveldstid. Mandag (7. mai) ettermiddag var det strålende vær, og det var mange folk som oppholdet seg i området.

Stavanger Katedralskole

Analyse:

Skolegården er velholdt og har god belysning, også ved undergangen under hovedinngangen til lærerbygningen. Undergangen kan brukes som skjulested, dersom man kommer fra Torget i nordvest, kan man ikke se om det er noen som gjemmer seg der, men pga. porten er stengt på kveldstid, og hvis man vil inn i skolegården må man komme fra sørvest og fra der er det mulig å se i god avstanden hva som gjemmer seg under undergangen. Undergangen var ren og godt opplyst. Området oppleves trygt. På dagtid er porten åpen.

Figur 29: Skolegården, mandag formiddag (2018). Foto: Hiba Saeed Idris

Det var ingen menneskelig aktivitet i skolegården på kveldstid, og på dagtid er det observert ganske få folk (studenter og lærere), de bruke den til/fra sykkel, eller bilparkering. Det er fortsatt ingen benker i skolegården og jeg påstår at årsaken er det samme som tidligere at skolen ikke ønsker at tiggere eller uteliggere skal oppholde seg i skolegården på kveldstid og i helgene. Ifølge politiet skiller de mellom de ulike kriminalitetene og uønsket konsekvenser, men mente at det er en sammenheng. Dersom det er mye uønska handlinger, vil det vise på kriminalitet. Det ble også observert at studentene/elevene bruke de benkene som står langs Breiavannet på sørvest av området, se *Figur 30*. Og grunnen er nok at det ikke er sitteplasser i skolegården. Trær og busker har blitt fjernet langs porten, dermed har den blitt oversiktlig og i tillegg har innsyn fra Torget.

Figur 30: Observert studenter bruker benker langs Breiavannet på sør-vest av området (2018). Foto: Hiba Saeed Idris

Stoppsteder for offentlig transport

Analyse:

På begge bussholdeplassene er det noe tagging og søppel. Ellers fremstår bussholdeplass nr. 8 fortsatt som velholdt og man føler seg trygg i området, mens bussholdeplass nr. 9 er i samme tilstand som tidligere, utenom at den har fått både busslomme og sanntidsskjerm se *Figur 31*.

Det ble observert fåtall som brukte bussholdeplassene på fredags kveld, enn mandag ettermiddag.

Ellers var det mye menneskelig aktivitet utenfor Byterminalen og 7-eleven, spesielt ungdommer som hang i grupper. Mengde mennesker ga her motsatt effekt enn trygghet, og det stride med Gehl sin teori om menneskelig aktivitet og trygghet. Ifølge Schjelderup er Stavanger stasjon et av stedene som er utfordrende og mer utsatt for kriminalitet. Schjelderup begrunne det med at det er veldig mange menneske og stor trafikk. Og ifølge politiet er sentrum utsatt for rusmisbruker, og at noe av dette har blitt flytte ut fra sentrum, for å gjør det mindre synlig i sentrum.

Figur 31: Bussholdeplasser sett fra bussstopp nr. 9 og trappen opp til RV.509 (2018). Foto: Hiba Saeed Idris

5.3 Del konklusjon av observasjonene:

Tabell 7: Sammenligning mellom tidligere (2015) og nylig arbeid (2018). Laget av Hiba Saeed Idris.

	Tidligere arbeid (2015)	Nylig arbeid (2018)	Positiv endring/negativ endring
Parkeringshus	<ul style="list-style-type: none"> - Dårlige belysning - 6 «Reserverer kvinner» - Uoversiktlig - Overvåkningskamera - Lite menneskelig aktivitet både på dagtid og kveldstid 	<ul style="list-style-type: none"> - Bra belysning - 4 «Reserverer kvinner» - Uoversiktlig - Overvåkningskamera - Lite menneskelig aktivitet både på dagtid og kveldstid 	<ul style="list-style-type: none"> - Bra belysning - Det er 4 Parkeringsplasser «Reserverer kvinner» igjen. Skiltene ble stjålet
Smug	<ul style="list-style-type: none"> - Bra belysning - Ingen gatemøbler - Ingen overvåkningskamera - Lite menneskelig aktivitet på dagtid, men mer på kveldstid 	<ul style="list-style-type: none"> - Bra belysning - Ingen gatemøbler - Overvåkningskamera - Lite menneskelig aktivitet på dagtid, men mer på kveldstid - Smuget hadde en del tagging 	<ul style="list-style-type: none"> - Overvåkningskamera - Smuget hadde en del tagging
Park v/Domkirken	<ul style="list-style-type: none"> - Bra belysning - Mye menneskelig bevegelse både på dagtid og kveldstid - Sitteplasser 	<ul style="list-style-type: none"> - Bra belysning - Mye menneskelig bevegelse både på dagtid og kveldstid - Sitteplasser - Domkirken under arbeid 	<ul style="list-style-type: none"> - Domkirken under arbeid: svekke litt estetikken
Skolegård	<ul style="list-style-type: none"> - Godt opplyst og oversiktlig - Ingen menneskelig aktivitet på kveldstid (stengt for publikum) - Ingen benker og ikke tilrettelagt for å oppholde seg der - Undergang kan oppleves som utrygg - Trær og busker med inngangen dekke for innsyn fra Torget 	<ul style="list-style-type: none"> - Godt opplyst og oversiktlig - Ingen menneskelig aktivitet på kveldstid (stengt for publikum) - Ingen benker og ikke tilrettelagt for å oppholde seg der - Undergang kan oppleves som utrygg - Godt innsyn fra Torget 	<ul style="list-style-type: none"> - Trær og busker fjernet, slik at man har innsyn fra Torget
Bussholdeplass	<ul style="list-style-type: none"> - Ok belysning - Lite oversiktlig - Noe tagging og søppel- dårlig vedlikeholdt - Stoppested nr. 9 har hverken busskur eller busslomme 	<ul style="list-style-type: none"> - Ok belysning - Lite oversiktlig - Noe tagging og søppel- dårlig vedlikeholdt - Sanntidsskjerm på begge stoppesteder - Stoppested nr. 9 har fått busslomme 	<ul style="list-style-type: none"> - Sanntidsskjerm - Busstopp nr. 9 har fått busslomme

DISKUSJON
&
KONKLUSJON

6

6 Diskusjon og konklusjon

I dette kapittelet vil jeg diskutere resultatene fra datainnsamlingen opp mot plan- og bygningsloven (pbl), valgte teoretikere og Kfk (kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) sine anbefalinger.

Hovedfokuset i oppgaven er kriminalitetsforebygging, arealplanlegging og fysisk utforming slik det er formulert i oppgavens problemstilling:

«Hvordan forebygge kriminalitet gjennom arealplanlegging?»

Hva er kriminalitetsforebygging? Og hvorfor er det viktig?

Fra 1. juli 2009 fikk plan- og bygningsloven (pbl), kriminalitetsforebygging som et selvstendig hensyn (§ 3-1 bokstav f) og stiller dermed tydelig krav til hvilke vurderinger norske kommuner må ta i sine planprosesser:

Ifølge pbl har fylker og kommuner blitt pålagt å inkludere kriminalitetsforebygging i sine planarbeid. I paragraf 3-1 ble det tydeliggjort kommunens oppgave som samfunnsutvikler. Den skal fremme befolknings helse og motvirkes sosiale helseforskjeller, samt bidra til å forebygge kriminalitet. Spørsmålet er da, har det blitt tatt hensyn til i planprosessen?

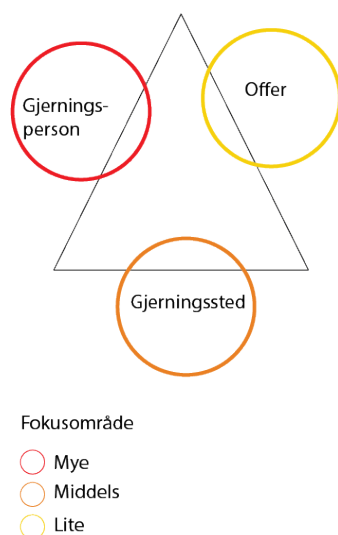
Med bakgrunn i forskningen som er satt for oppgaven, ønske jeg her å legge fram funnene som er gjort og svare på de tre hovedforskningsspørsmålene.

1. Hva innebærer planlegging etter plan og bygningsloven → prosessen?
2. Hva er kriminalitetsforebyggende design, og hvordan kan fysisk utforming av byer og tettsteder spille en rolle i å forebygge kriminalitet?
3. I hvilken grad har Stavanger kommune tatt hensyn til kriminalitetsforebygging i planprosesser?

Mitt viktigste funn fra intervjuene med informantene og spørreskjemaundersøkelsene, viser at fokuset på kriminalitetsforebygging i arealplanlegging er generell svak i Norge. Ut ifra en kortidserfaring (ca. ett år) jeg jobbet som saksbehandler (arealplanlegger) i kommunen (ikke Stavanger kommune), var ikke kriminalitetsforebyggende aspekter direkte diskutert i behandling av planene. Ettersom de fleste som jobbet i avdelingen hadde byplanlegging eller arkitekt som bakgrunn, ble kanskje dette temaet tatt hensyn til på en indirekte måte, ved å ha

fokus på aktive og åpne fasader, funksjonsblanding, byrom etc. Men min oppfatning var at dette ikke var en bevisst planlegging med tanke på kriminalitetsforebyggende aspekter. Når vi sammenligne dette med nabolandet Danmark som har klart å integrere god kriminalitetsforebygging tiltak inn i kommunal planlegging. Dette komme frem i bl.a. i kommuneplanstrategien fra 2014 «Den sammenhengende by» som fremgår at Københavns kommune har fokus på det kriminalitetsforebyggende og trygghetsskapende arbeidet med en rekke sikker by innsatser. Og disse innsatsene bidrar til å skape sosial sammenheng og bygge bro mellom ulike kvarterer i byen. De har også fokus på sikring av sosial og fysisk sammenheng mellom utsatte lokalområder og resten av byen, slik ingen områder blir isolerende og oppleves som utrygge. Københavns kommune har også etablert «trygghetspartnerskaber» for å skape større trygghet og bekjempe kriminalitet i utsatte områder og dette inngås på tvers av bydeler og lokalområder, via et sterkt samarbeide mellom de sosiale myndigheter i kommunen, politiet, kriminalforsorgen, skolene og boligforeninger. Københavns kommune har vært vellykket i arbeidet med de ulike kriminalitetsforebyggende aspektene i samfunnet, både når det gjelder å legge til rette for trygge sosiale miljøer, og gjennom den fysiske utformingen av omgivelsene.

Basert på intervjuene og spørreskjemaundersøkelsene kom det fram at styrken her ligger mer på å sikre gode og trygge oppvekstvilkår. Det vil si at fokusområdet i kriminalitetstriangelen ligger på *gjerningsperson- området* og mindre fokus på *gjerningssted- området*.

Figur 32: Her viser fokusområdet, som er "gjerningsperson". Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (Balchen, 2004)

Gjennom studien i masteroppgaven blir innholdet i plandelen av plan- og bygningsloven, kriminalitetsforebygging og fysisk utforming belyst i teorikapittelet. I kapittelet kommer en fram at det er en sammenheng mellom kriminalitet og fysisk utforming/design, og blir presisert noen kriminalitetsforebyggende tiltak, og dette er i overens med informantene sine oppfatning. I intervjuene med kommunale planleggere (Stavanger kommune) kom det fram at det er sammenheng mellom kriminalitet og design og at det er noe man må være bevist på i alle ledd, fra overordnede planlegging og ned til et byggeprosjekt. Dette er også i overenstemmelse med mine observasjoner som ble gjort i Stavanger sentrum.

Men samtidig kom det også fram av de samme informantene at kommuneplan og sentrumsplan er overordnede planer og derfor blir det ganske bredt i forhold til kriminalitetsforebygging innen fysisk utforming. Enklere sagt, kriminalitetsforebygging innen fysisk utforming går mer på detaljplaner (reguleringsplan) enn på kommuneplan. Det ble nevnt på at det ikke har vært direkte diskusjon om i forbindelse med sentrumsplanen, men at det har ligget implisitt i og med at Stavanger kommunen har fokus på byrom. Med dette vil jeg konkludere at kriminalitetsforebygging innen fysisk utforming er i liten grad inkludert i de overordnede planene. Noe Københavns kommune har lykkes bedre med.

Gjennom spørreskjemaundersøkelsen kom det fram at Kristiansand kommune kommer bedre ut i forhold til de 3 andre kommunene i Norge (4 av 7 kommuner besvarte spørreskjemaet), som deltok på undersøkelsen og i forhold til Stavanger kommune. Kristiansand kommune har utarbeidet egen *Kriminalitetsforebyggende plan* og i tillegg har de lagt en lenk på hjemmesiden til veilederne kriminalitetsforebyggende sjekklister (Kfk sine anbefalinger), som planleggere kan bruke som veiledning. På spørsmålet om kjennskap til veilederne kriminalitetsforebyggende sjekklister (Kfk-sine anbefalinger), var svaret fra mer enn halvparten av nøkkelinformantene, at de hadde lite eller null kunnskap om veilederen.

Tabellen under viser hvor mye kunnskap de ulike aktørene hadde om Kfk- sin sjekklister.

Tabell 8: Kunnskap om Kfk. Laget av Hiba Saeed Idris

Kjennskap til Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk) sine anbefalinger for fysisk planlegging.			
	Full kunnskap	Lite kunnskap	Null kunnskap
Informant 1: Stavanger kommune			X
Informant 2: Stavanger kommune		X	
Informant 3: SLT-koordinator	X		
Informant 4: Politi	X		
Fylkeskommune			X
%	40%	20%	40%

Fokusområdet

«Hvorfor oppstår kriminalitet?» - Kaj Lea (kommuneplanlegger)

Er et viktig stikkord som ble omtalt av flere av informantene, og viktigheten av å ta det med i en tidlig fase, ble påpekt. Som det ble nevnt i begynnelsen av kapitlet, har kriminalitetsforebygging om sosiale forhold, årsaker og konsekvenser av kriminalitet har generelt et større fokus på i alle offentlige etater. Men med tanke på min oppgave som går på kriminalitetsforebygging gjennom fysisk planlegging, blir ikke dette tatt så mye opp til diskusjon. Men jeg skal nevne kort hva informantene fokusert på, det ble blant annet nevnt å forhindre utenforskap, at det er $\frac{3}{4}$ av elevene som gjennomfører, mens $\frac{1}{4}$ av elevene faller ut fra videregående skole. Dette kan føre til at en del av de personene får en uheldig utvikling. I forbindelse med dette kom det frem at det har vært en økning i ungdomskriminalitet i forhold til tidligere.

Det har vært mye snakk om ungdomskriminalitet i det siste, spesielt i Oslo, i Groruddalen området. Men disse problemene går helt tilbake til 1960- 1970- årene, når drabantbyene fortsatte å bevege seg oppover i høyden. Høyblokkene i Groruddalen ble da kritisert for å være «et miljø som la forholdene til rette for hærverk, passivitet og nederlag», kritikerne mente at bebyggelsen var stor og befolkningen for ensartet og at det manglet variasjoner og i tillegg ga det dårlig vilkår for trygghet og fellesskap. Dette kan føre til at beboerne mister tilhørighet/eierskap til området. Drabantbyene i Oslo har noen fellestrekk med Pruitt-igoe

prosjektet. Ifølge Newman oppleves et område som trygg når folk har en følelse av eierskap og ansvar for den delen av samfunnet (Newman, 1996), noe Pruitt-igoe ikke lyktes med. Dette er også i overensstemmelse med CPTED og Kfk- sjekklister. Men såklart Groruddalen er ikke så ille som Pruitt-igoe-prosjektet og ifølge Jon Guttu (Kjølleberg, 2013) mente han at Groruddalen var bedre enn sitt rykte og hevder at ingen andre har lyktes like bra som Norge med drabantbyer.

I intervju med en av informantene kom det fram at det har vært utfordringer med Badedammen (Stavanger), og at dette kanskje henger sammen med boligstørrelse og at folk flytter ut og at det mangler sterk tilknytning til stedet og har påvist at det har vært levekårutfordringer. Dette er noe vi ser fra Pruitt-igoe og drabantbyer.

I intervjuene kom det fram kriminalitetstyper ungdommene omgås med, som er blant annet rusmisbruk (narkotika salg), vold, brudd på alkoholloven, ordensforstyrrelser, trafikk etc. Disse forbrytelser er stort sett knyttet til spisestedene, utestedene og torget (Stavanger sentrum), der det er stort oppsamling av folk og mye beruselser. Dette er ofte kvelds- og nattetid problematikk, særlig helgene. Vinningskriminalitet har også blitt nevnt som den tradisjonelt høyeste når det gjelder enkelte saker, men dette er hovedsakelig dagtidsproblematikk.

De aller fleste utestedene i Stavanger sentrum har stengt rundt 03:00 – 03:30, og hvis alle besøkende skal slippes ut samtidig i et så trangt sentrum vi har i dag, er det da ikke unaturlig at det skjer mye vold og ordensforstyrrelse og diverse kriminelle handlinger. Hvis man ser på andre byer i Danmark eller i Nederland, ser vi at de har ulike åpningstider/stengetider på utestedene, og dette gjør at folkemengde flytter ut og da blir det mindre oppsamling av beruset folk og kan føre til mindre vold. Jeg sier ikke at det er mindre vold der, men det er en metode vi kan bruke her i Stavanger sentrum for å redusere noen type kriminalitet.

Sentrumsutforming (Stavanger) ble omtalt fra informantene, som uoversiktlig og at det var mangel på tydelige koblinger, derfor er det vanskelig å ha kameraovervåking i hele sentrum. Det kom også fram at sentrum har utmerket seg mest i nesten all typekriminalitet, dette kan skyldes at det er veldig mange mennesker, stor trafikk, mange fra/til området og mange bytter og mange treffe hverandre. Stavanger sentrum har tiltrukket til seg en del utfordringer, som taxi-problematikk og rusmisbruk ifølge politiet, og noe av dette har blitt flyttet ut fra sentrum, spesielt

når det snakk om rusmisbrukere (narkotika), begrunnelsen for bruk av denne metoden er får å gjør det mindre synlig i sentrum.

Men problemet er kanskje ikke løst, dersom man bare forskyver den til et annet sted. Man kan gjøre noe med alle åstedene for å redusere noe av dette, men det vil jo såklart være ressurskrevende.

Det har vist seg at rusmisbruker og andre type utfordringer er ofte sosiale problemer som ligge til grunn for handlingene, og disse kan man ikke løse med fysisk utforming, men man kan redusere det. Det kan gjøres med enkle tiltak som lyssetting, øke sosialkontroll, unngå skjulesteder, skape eierskap og tilhørighet, skape gode møteplasser og skape aktivitet i større deler av døgnet. Stavanger kommune har fokusert mye på funksjonsblanding (mix-use) for å skape aktivitet i større deler av døgnet og dette har blitt tatt med i planene. Dette vil være med å øke trivsel og trygghet i byen.

Kriminalitet av type terror har vært lite omtalt av informantene, noen av de påpekte at det har vært lite fokus på dette feltet av kriminalitet. Men det ble informert at det skulle komme blomsterkasse som skal sikre mot terror i Stavanger sentrum. I intervjuet med Stavanger kommune kom det fram at det er beredskapsavdelingen som jobber med terror i forhold til folkemengde og arrangementer. I forbindelse med internasjonale fartøy er det satt ISPS-gjerder (terror gjerder) langs havnen, og dette har blitt lagt inn i sentrumsplanen.

Det kom fram fra teorikapittelet om kriminalitet av type terror, at overfylt steder (crowded place), som er lett tilgjengelige for publikum er attraktiv for terrorister.

Flere av informantene mente at ved å sikre seg for mye mot terror, kunne man skape mer frykt blant folk.

Dette er et godt argument, men kunsten med design og fysisk utforming, er som nevnt tidligere, det å ha godt utformet barrierer som er til for å hindre eks. kjøretøy angrep, skal være diskret og godt blanda inn i det naturlige gatebildet, samt godt tilpasset til det eksisterende landskapet. Med andre ord skal det være integrert løsning. F.eks. de første blomsterkassene/betongringer som ble satt ut for å hindre terrorangrep med kjøretøy i Karls Johans gate i Oslo, er et godt eksempel på dårlig terrorsikring, dette framheve hvorfor sikringen er utplasser og vil skape mer frykt blant folk, se på *Figur 33*.

Figur 33: Blomsterkasser for å hindre terrorangrep, i Karl Johans gate (bildet tatt av Håkon Mosvold Larsen/NTB Scanpix).
Kilder: <https://www.nrk.no/kultur/reagerer-pa-stygg-terrorsikring-1.13770163>

Mens Figur 34 og Figur 35 viser gode eksempler på terrrorsikring.

Figur 34: Betongblokker har blitt omgjort til gigantiske lego i Barcarès (France) (kilder: Sharing.Lab).
Kilder: <https://medium.com/we-research-and-experiment-with-how-the-sharing/how-can-public-spaces-act-against-terrorism-and-still-be-hospitable-3aa6d7795208>

Figur 35: Ny benker fra Dansk produsent Out-sider.
Kilder: <https://medium.com/we-research-and-experiment-with-how-the-sharing/how-can-public-spaces-act-against-terrorism-and-still-be-hospitable-3aa6d7795208>

Lene Bjerg Kristensen, prosjektledere i København, forklarte i Magasinen KBH:

«Idèen med at forskønne dem er, at vi ikke vil have dem til at skæmme eller oppleves som barrierer. Vi vil gerne have, at de præger bybilledet så lidt som muligt, og at de har flere funksjoner, så de ikke kun er terrrorsikring, men også fungerer som siddemøbler eller cykelparkering og kan bidrage til byen med noget positivt» - Lene Bjerg Kristensen (Koefoed, 2018)

Med dette forklarer Kristensen hvordan kan offentlig rom fungerer mot terrorisme og samtidig være gjestfrie.

Vi har også gode eksempler her i Stavanger sentrum, vist *Figur 36*.

Figur 36: "steinblokker" foran Stavanger Katedral skole, er flerfunksjonell. Foto: Hiba Saeed Idris

Observasjon: Sikringsgraden av terror på 17 mai i Stavanger sentrum:

I forbindelse med sikring mot muligens terror, valgte jeg å utføre observasjon på nasjonaldagen, torsdag 17. mai klokken: 15:30 – 17:00 i Stavanger. Dette tidspunkt ble valgt pga. da gikk det folkeetog, toget med mest folk. Av den observasjonen ønsket jeg å finne ut tiltakene som ble gjort for å sikre folket. Det jeg observert var blant annet at veiene inn til sentrum var stengt for bilbrukere og en del veier inn til toget ble sperret fysisk med f.eks. busser. Ellers var sentrum lett tilgjengelig for gående. Det var også plassert store blomsterkrukker og frivillige beredskap var tilstede. Men jeg savnet politiet i sentrum. I ettertid tok jeg kontakt med politiet, og de bekreftet at de var tilstede i alle 17 mai togene, både med kjøretøy og personell, men poenget var at de ikke skulle være synlig for publikum. Og dette har de absolutt lyktes med, for jeg la ikke merke noe til politiets tilstedeværelse. Dette er et godt eksempel på terrorsikring.

Figur 37: Terrorsikring i Stavanger ifm. 17. mai. Foto: Hiba Saeed Idris

Tverrfaglig samarbeid

Ifølge plan- og bygningsloven kapittel 5. *Medvirkning i planleggingen* er det krav for at enhver som fremmer et planforslag skal legge til rette for medvirkning. I denne sammenheng er de offentlige etater, samt private aktører som er de samarbeidspartnere, med sine unike kunnskaper og erfaring om det lokale kriminalitetsbildet. Nøkkelinformantene representerer ulike aktører innen byutvikling og kriminalitetsforebyggende arbeid, kombinert med lokal kunnskap.

Fra intervjuene med informantene kom det fram at det tverrfaglig samarbeid mellom de ulike aktørene er til en viss grad god. I forbindelse med dette, ble det nevnt *trygghetsvandring* som SLT-koordinator arrangerer 1-2 gang i året og ved behov. Dette går ut på at ulike aktører (SLT-koordinator, politiet, kommunen, skjenkekontroll, park og vei-avdelingen, natteravnene og de som representerer handelsnæring i sentrum) går i lag rundt i byen (Stavanger), observerer og diskuterer hva som kan forbedres. Dette er en metode som gjør at de ulike aktørene kan veksle mellom kunnskap og erfaring som kan føre til bedre resultat.

Ifølge § 3-2. *Ansvar og bistand i planleggingen*, tredje ledd:

[...]

Alle offentlige organer har rett og plikt til å delta i planleggingen når den berører deres saksfelt eller deres egne planer og vedtak og skal gi planleggingsmyndighetene informasjon som kan ha betydning for planleggingen. Dette gjelder også for Sametinget (plan- og bygningsloven, 2008, § 3-2).

Loven tydeliggjøre plikten og retten de offentlige organer har i forhold til deltakelse i planarbeidet som berører deres ansvarsområde.

Men er de offentlige aktørene inkludert i planprosessen?

I intervjuet med politiet kom det fram at de gir merknader til områder som berører deres ansvarsfelt. Blant annet er politiet flinke på å involvere seg i høringer, og saker som går direkte mot politiets jobb eks. skjenkerettslinjene i sentrum. Men når det gjelder større nybygg, restaurer og sentrumsprosjekt, mener informanten at de er til en viss grad involvert og tror heller ikke at alt blir sendt til dem. Informanten mener at han har lite kjennskap til den sivilingsprosessen som skjer i kommunen, men ut ifra informantens synspunkt kan det være at det er en del som politiet skulle uttale seg til ikke når politiet, eller pga. politiet får så mange at de blir litt «spammet» ned med uttalelse, eller politiet ikke klarer å fange de sakene de burde uttale seg i. Dette er et område som politiet erkjenner at de har et forbedringspotensial på. I spørsmålet om politiet har gitt innspill til sentrumsplanen, var informanten usikker. Men informanten fra kommunens sin side bekreftet i ettertid at de ikke har mottatt merknader fra politiet. SLT-koordinator ble spurt samme spørsmål, og bekreftet at de har gitt innspill til sentrumsplanen, men ellers er de i veldig liten grad inkludert i planarbeidet i de overordnede planene. Dette viser at kommunikasjonen og samarbeid mellom de ulike aktørene ikke er så bra og at det her er et forbedringspotensial.

Når det gjelder den interne kommunikasjon og samarbeid i politiet, erkjenner informanten at det er noe svakhet ved den, grunnen er at det er folk som holde på forskjellige avdelinger uten at de nødvendigvis snakker sammen, det mente han kan være et stort problem og at det er svakhet i systemet. Informanten begrunne det med at noen tror at det ikke har relevans for andre, og dermed får ikke de riktige personene informasjonen, og muligheten til å gi faglig råd. Videre hevdet informanten at dersom politiet skal gjør et grundig arbeid med sentrumsplan, kreves det mye ressurser og mye innsats, for det er tungt stoff man skal sette seg inn i og man skal ha

kompetanse. Informanten mener at for mange politifolk kan det være vanskelig å se hva problemet er, pga. litt usikkerhet og mangel på kompetanse. Dette er noe som kom fram fra intervjuet med politiet, at de har arbeid å gjøre for å styrke kommunikasjon og samarbeid intern og eksternt.

Mens i intervju med kommunen, kom det fram at de har et nokså godt samarbeid både intern og eksternt, men selvfølgelig kunne det bli bedre. F.eks. i den kommunedelplan (KDP) for sentrum har de brukt mye medvirkning, forskjellige metoder for å diskutere med andre interessenter, private aktører eller utbyggere. Det har også vært mange store og åpne møter der de diskuterte forskjellige temaer f.eks. Matbyen Stavanger. Kommunen har også et eget prosjekt som heter «beboerlyst», prosjektet skal jobbe med å finne de gode, engasjerende og framtidsretta metodene for innbyggerinvolvering i Stavanger kommune. Informanten som jobber med sentrumsplanen bekrefte at de har brukt mange nye verktøy i planleggingen, som Minecraft, Cityplanner og VR-briller. Kommunen har vært innovative i forhold til plansammenheng, å bruke nye verktøy for å kommunisere med innbyggere. Kommunen har vært flink til å involvere sine innbyggere, utbyggere og private aktører. Men ut ifra intervjuene med politiet og SLT-koordinator viser det seg at de ikke er like mye inkludert som de burde ha vært. Kommunen bør trekke politiet inn i planarbeidet i en tidlig fase og ikke bare som høringsinstans. Fordi politiet har lite kjent og mye ubrukt samfunnsinformasjon som kan være nyttig i kommunal planlegging. Eksempel på dette kan være blant annet statistikk over kriminalitet.

Basert på intervjuene vil jeg konkludere at det er mangel på samarbeid og kommunikasjon mellom de ulike aktører. Svakheten her er at kommunen som sitter med de overordnede planer kanskje ikke ser nødvendighet med å inkludere blant annet SLT-koordinator og politiet i planleggingsprosessen og at politiet og SLT-koordinator ikke har riktig kompetanse når det gjelder overordnede planer til å gi relevans råd og innspill til kommunen. Sagt med andre ord at det er gjensidig svakhet, som bør jobbes med. Særlig når det snakk om forebygging av kriminalitet gjennom arealplanlegging er det viktig at de ulike aktørene bidra med sine unike kunnskaper om kriminalitetsforebygging, dette vil forsterke forståelse og unngå problemer og forbygget kriminalitet i tidligere stadiet.

Observasjoner

Mine nye observasjoner er basert på de tidligere observasjoner fra prosjektet i faget SAM 500 (Infrastruktur og Sårbarhet). Mitt viktigste funn fra observasjonene viser at menneskelig aktiviteter og fysisk utforming er avgjørende for hvordan områder oppleves. Dette har Jacobs og Gehl hevdet i sine teorier, nemlig det at plasser med mye menneskelig aktivitet oppleves tryggere enn plasser som er folketomme. Dette er også i samsvar med CPTED- prinsippet for naturlig overvåkning. Fra tidligere observasjoner observerte vi at parkeringshuset og området mellom Stavanger Katedralskole og Domkirken er de to stedene med minst menneskelig aktivitet og er også de to stedene som oppleves utrygg. I området ved Domkirken motvirkes utryggheten noe av bra belysning. Med dette ser vi at menneskelig aktivitet ikke alene bestemmer opplevelsen av et sted. Et eksempel på steder med mye folk, men hvor man likevel kan oppleve utrygghet er holdeplassene ved Byterminalen. Dette kan forklares med at det er en del ordensforstyrrelse og mange alkoholpåvirket mennesker på kveldstid og helgene. Dette viser at det ikke nødvendigvis er likhetstegn mellom menneskelig aktivitet og trygghet som Gehl og Jacobs hevdet. Fra de nyeste observasjonene kan vi se at det har skjedd lite utvikling i området.

Videre tyder resultatene fra tidligere observasjoner på at det er en sammenheng mellom funksjonsblanding (mix-use) og aktivitetsnivå. Ut ifra funnene er det holdeplassene og smuget som er i område med funksjonsblanding. På begge stedene så vi og ser fortsatt at funksjonsblanding bidrar til aktivitet store deler av døgnet. Funnene om funksjonsblanding er i overenstemmelse med Gehl og Jacobs, som legger vekt på funksjonsblanding i et områdes måte å skape attraktivitet med mye aktivitet i uteområdene, og som kan fungere som kriminalitetsforebyggende. Dette har Stavanger kommune mye fokus på.

Etablering av møteplasser med gode sitteplasser for å øke aktiviteten i et byrom er ifølge Gehl et viktig moment. Fra tidligere observasjoner kunne vi se at benkene var fjernet fra skolegården til Stavanger Katedralskole. Det kom fram av informanten at årsaken til dette, var å unngå utliggerer sover i skolegården. Fra de nyeste observasjoner kan jeg se at benkene er fortsatt borte og jeg påstår at årsaken er fortsatt det samme.

I dette tilfelle ser man at design kan både ha negative og positive effekter. Der man ser at Stavanger Katedralskole vektlagt de negative effektene mer enn de positive. Og ut ifra de nyeste

observasjonene viser det at studentene ikke oppholder seg i skolegården, årsaken kan være pga. mangel på sitteplasser.

Som kriminalitetsforebyggende tiltak vektlegger Kfk viktigheten av oversiktighet og få skjulesteder. Dette har Byparken og Skolegården benyttet gjennom god belysning for å minske skjulesteder. I smuget har også belysning hatt en positiv effekt. Den store endringen som ble funnet fra tidligere og nyeste observasjoner er belysning på parkeringshuset. Fra tidligere observasjoner kunne man se at det var utilstrekkelig belysning og dårlig oversiktighet i området, mens fra de nyeste observasjoner kan man se at området er godt opplyst. Selv om det er fortsatt uoversiktlig der pga. dårlig planløsning, kan vi se at god belysning bidrar til økt trygghet i området. Belysning er også en viktig faktor i kontrollen av kriminalitet.

Områdene Byparken, smuget og skolegården er de områdene som fremstår godt vedlikeholdte og med lite forsøpling. Derimot er områder rundt bussholdeplassene, særlig busstopp nr. 9 er det en del forsøpling og tagging. I overenstemmelse med Kfk og «Broken Window»- teorien stemmer dette med vurderingene av områdene, hvor tagging, forsøpling og andre synlige tegn på forfall gir grunnlag for utrygghet i området og økt kriminalitet.

Forbedringspotensialet

Disse punktene er informantens forslag til forbedring:

Kommunen:

- Stavanger kommune skal ansette en som skal jobbe direkte med kriminalitetsforebygging, dette vil være med å øke bevisstheten rundt kriminalitetsforebyggende arbeid.
- Når det gjelder enkelte tiltak: Vedlikeholde i den grad det gjelder kommunes bygg, et bygg som kommunen forvalte, spesielt i de sentrale områder, at kommunen ordne opp.

SLT- koordinator:

- Å få tilgang til gode kriminalitetsanalyse fra politiet
- Samarbeide med alle som jobber med kriminalitetsforebygging
- Jobbe med gruppene som begår kriminelle handlinger

Politiet

- Tverrfaglig samarbeid
- Mer tilstedeværelse av politi
- Forbedre silingsleddet i kommunen, at de kompetente personer som sitter med sakene/planene, forsikre at de enkelte saker går til riktige aktører. Det som ikke er relevant blir tatt vekk og viktig ting sendes videre til riktige aktører.
- Fora i politiet: Politiet kunne f.eks. hatt en vurderingsgruppe i 3-4 fagfelt, og de ser på planen sammen, både med trafikk, kriminalitet og barn og unge. Og 4-5 personer som kan mye om de forskjellige fagfeltene sitter sammen og diskuterer sakene/planene, på den måten kan man få breiere vurdering, mer kompetent tilbakemelding til kommunene.
- Det er mange som jobber med kriminalitetsforebygging og mange som vet om det, men de rette folkene kommunisere ikke med hverandre eller har rutiner for det. Dette er noe som må jobbes mer med, mente Politiet.

Fylkeskommune

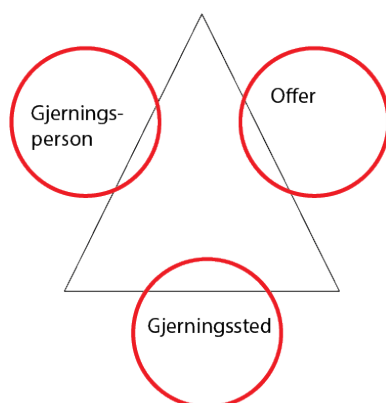
- Påstod at kommunen i stor grad overlate til utbyggere å lage svære områder inkludert offentlig byrom og dette skape utfordringer. Og derfor bør kommunen ta en aktiv rolle i bygging av offentlig rom for å beholde kvaliteten i byrommene.

Med arealplanlegging skal man skape fysiske rammer som skal gjøre det vanskeligere å begå kriminalitet. Hensynet til kriminalitetsforebygging må legges vekt ved utarbeidelse av de overordnede planer. Mens i planinitiativ er der kommunen kan fastsette rammer og forutsetninger for planen og det videre planarbeidet og stiller klare forventninger til hvordan kriminalitetsforebyggende hensyn skal ivaretas. Dermed har planavdeling i kommunen et ansvar om å kontrollere at planforslaget er komplett, og er i tråd med plan- og bygningsloven. Kommuneplanen er kommunens overordnede politiske styringsdokument og skal styre all planleggingen i kommunen. Med dette som grunnlag er det viktig at kriminalitetsforebygging innen fysisk planlegging blir godt integrert og står tydelig og klart i de overordnede planene. Og at Kfk- sine anbefalinger blir tatt med som en del av planleggingsprosess og integreres i kommuneplanstrategi og kommuneplanen. Med dette kan de framtidige reguleringsplanene ha

et godt grunnlag å gå ut ifra. Og kan kreve av utbyggeren å ivareta disse kravene bedre i planforslaget. Jeg vil påstå at dette vil også redusere konflikten mellom ulike parter (kommunen, utbyggere) og kan føre til effektive planprosesser og at utforming og behandling av reguleringsplaner ikke tar lenger enn fristen og ikke minst få et bedre resultat.

Det er mange som jobber innen det kriminalitetsforebyggende feltet, og mange vet om det, men som det ble nevnt ovenfor det er mangel på kommunikasjon og samarbeid mellom de ulike aktørene. Det kom fram grunnen til at fokuset på fysisk planlegging er lite, er fordi det tverrfaglig arbeid som ble gjort under oppvekst, og de mekanismene som er rundt individer er såpass bra at dette har vært med på legger en dempe på kriminalitetsutviklingen. Grunnen til at det ikke har vært fokus på fysisk planlegging i Norge, kan være at det føles såpass trygt og det er lite kriminalitet sammenlignet med de andre industrialiserte land. Men når vi sammenligne det med de få mennesker som bor i Norge og den gradvis økning av noen typer kriminalitet de siste årene, er det viktig å øke fokuset på og forbedre oss innen alle felter av kriminalitetsforebygging.

Derfor må vi jobbe mer med den fysiske delen av forebygging. Og for å oppnå forebyggende effekt er det nødvendig å iverksette skreddersydde tiltak mot minst to av faktorene i triangelen (Scott, 2000)

Fokusområde

○ Mye

Figur 38: Best resultat. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av (Balchen, 2004)

Man vil få best resultat dersom man klarer å fokusere på alle de tre områdene av kriminalitetstriangelen like mye, men dette vil være nesten umulig og ressurskrevende. Men å fokusere på to områder av triangelen (gjerningsperson og gjerningssted) vil også gi bra resultat, og dette er det kommunen bør vurdere å fokusere på ut ifra sitt arbeidsfelt i samfunnet.

Jeg vil avslutte dette kapittelet med kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk) sin definisjon av kriminalitetsforebygging:

«Kriminalitetsforebygging handler om å satse systematisk på å unngå kriminalitet i stedet for å reparere. Det handler om å analysere hvor og hvordan problematisk atferd og kriminalitet oppstår, for deretter å sett inn konkrete tiltak rettet mot årsakene til problemene.» (Kfk, 2015)

6.1 Oppsummering

Her er det kort oppsummert av de 3 hovedforskningsspørsmålene som ble satt for oppgaven;

1. Hva innebærer planlegging etter plan og bygningsloven?

Plan- og bygningsloven (pbl) er et redskap for å ivareta et vidt spekter av hensyn og oppgaver bl.a. samfunnsinteresser og forvaltning av arealer. Loven har hele tiden vært i endring som en følge av samfunnsutviklingen (Klima- og Miljødepartementet, 2008). Forslaget bak gjeldende plan- og bygningsloven (pbl) som ble vedtatt 27. juni 2008 og iverksatt i 1. juli 2009, var at forrige pbl har foretatt en rekke endringer i loven ettersom behovene har oppstått, og den nye lovens formål er å styrke det offentliges evne til å finne gode helhetsløsninger (Klima- og Miljødepartementet, 2008). Kriminalitetsforebygging ble tatt med som et selvstendig hensyn når pbl ble iverksatt 1. juli 2009, og den står sammen med en rekke andre oppgaver og hensyn i lovens § 3-1. Med dette tydeliggjøre loven kravet til hvilke vurderinger norske kommuner må ta stilling til i sine planprosesser.

Lovens formål

Ifølge formålsparagrafen (§1) skal loven fremme bærekraftig utvikling, samordne offentlige oppgaver, sikre at byggetiltak er i samsvar med loven, og sikre at planleggingen og vedtak blir forsvarlig med blant annet muligheter for medvirkning. I tillegg skal det tas hensyn til universell

utforming, barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivelsene (plan- og bygningsloven, 2008, §1).

Lovens oppbygning:

Loven består av fem hoveddeler: Det står mer detaljert i teorikapittel (kapittel 2) om dette.

Første del: Almennelig del

Andre del: Plandel

Tredje del: Gjennomføring

Fjerde del: Bygningsdel

Femte del: Ulovlighetsoppfølging (Klima- og Miljødepartementet, 2008, s. 8).

Arealplaner

Planleggingssystemet i Norge er bygd opp som et hierarki fra et høyere nivå som skal være rammer og retningslinjer for planer på et lavere nivå i systemet. Det var viktig at ny plan og bygningslov la til rette former for samarbeid mellom statlig nivå, fylkeskommunen og kommuner for å oppnå en mer effektiv og samfunnsmessig ønsket løsning på kommuneoverskridende utfordringer i henhold til planlovutvalget (Klima- og Miljødepartementet, 2008). I den nye plan- og bygningslov ble det forsøkt å rette dette opp, ved å tydeliggjøre ansvar og oppgavefordelingen. Statlige retningslinjer skal gi føringer for utarbeidelse av regionale planer og kommunale planer. Regionale planer skal gi grunnlag for utarbeidelse av kommunale planer, som videre vil gi ramme for reguleringsplaner. Reguleringsplaner skal gi ramme for utforming av byggeplaner og prosjekter (Fiskaa, 2012)

Planlegging

Målet med planlegging etter loven er at planene skal fremme helhet ved at sektorer, oppgaver og interesser ses seg i sammenheng med deltakerne i planleggingen i alle sektorer og dekke alle interesser (Foreningen Næringseiendom, 2011). Planleggingen skal lede til en samordning av offentlig virksomhet, beslutninger og samarbeid, både vertikalt mellom forvaltningsnivåene og horisontalt mellom de forskjellige myndighetene og sektorer. Samordningen skjer både ved at planene blir et felles grunnlag for senere vedtak om gjennomføring, samt at de ulike interessene og hensynene kommer fram og avveies i planprosessen (Klima- og Miljødepartementet, 2008).

2. Hva er kriminalitetsforebyggende design, og hvordan kan fysisk utforming av byer og tettsteder spille en rolle i å forebygge kriminalitet?

Ved bruk av fysisk rammer som forebygging av kriminalitet, bestemmer man om det blir en arena for kriminalitet og utrygghet, eller en arena for trivsel og sosialt felleskap.

Kriminalitetsforebyggende design, er design som brukes for å redusere kriminalitet, med andre ord vil det si ved bruk av arkitektoniske grep kan man redusere kriminalitet og øke trygghetsfølelsen i offentlig byrom.

Ifølge Jacobs vil et aktivt gateliv kunne være med å redusere mulighetene for kriminalitet. For de fleste kriminelle handlinger som er begått i offentlig områder er pga. gjerningsmannen kunne se muligheter. Mulighetene kan være f.eks. dårlig belysning, skjulesteder, lett tilgang, uoversiktlig, og at det ikke er tydelig skille mellom offentlig og privat områder og planter som skjuler andres nærvær.

Ut ifra observasjonene viser det seg at menneskelig aktiviteter og fysisk utforming er avgjørende for hvordan man opplever området. Og dette er i samsvar med Jacobs og Gehl sine teorier, der de hevdet at plasser med mye menneskelig aktivitet oppleves tryggere enn plasser som er tomme.

Mitt viktigste funn fra de fem observasjonsområdene er at design både kan ha positive og negative effekter. For eksempel Stavanger Katedralskole fjernet benkene for å unngå at uteliggere sover i skolegården, men samtidig fører det å fjerne benkene, reduserende mulighet til å oppholde seg i området, og at det blir mindre attraktiv for folk/elevne å oppholde seg der, bl.a. observert jeg at elevene valgte andre alternativ som f.eks. å bruke de sitteplassene langs Breievannet. Selv om skolegården er oversiktlig, ryddig og godt opplyst, har området mangel på møteplasser som gjør at ingen mennesker oppholde seg der, og dette kan gi følelse av utrygghet og kan oppfordre til kriminalitet spesielt på kveldstid. Det å være utliggere eller tigger regnes ikke som kriminelle handlinger, men er uønsket adferd/handling og dersom det er mye av dette vil det vise i kriminalitet, i henhold til politiet. Og dette er det Katedralskolen fryktet. Vi ser også fra observasjon av parkeringshuset at belysning hadde positivt effekt for tryggheten i forhold til tidligere observasjonene fra stedet, der det var dårlig belysning. Belysning har vist seg å være en viktig faktor i kontroll av kriminalitet.

Basert på intervjuene med informantene og spørreskjemaundersøkelsene, kom det frem at det er lite fokus på kriminalitet av type terror.

Med dette ser man at det er sammenheng mellom kriminalitet og fysisk utforming/design, og dette var informantene enige i, spesielt i forhold til hvordan man utformer de offentlige felles byrommene. Det ble også påpekte at man må være bevist på dette i alle ledd, fra overordnede planlegging og ned til et byggeprosjekt.

3. I hvilken grad har Stavanger kommune tatt hensyn til kriminalitetsforebygging i planprosesser?

Basert på intervjuene med informantene i de ulike etatene; Stavanger kommune, politiet, SLT-koordinator, fylkeskommune, funnene fra spørreskjemaundersøkelse, samt min erfaring som saksbehandler i kommune, viser at kriminalitetsforebygging gjennom fysisk planlegging generelt har lite fokus. Fokuset er heller mer rettet mot «hvorfor oppstår kriminalitet», «gjerningsperson»-området i kriminalitetstriangelen og mindre i «gjerningssted»- området. Kriminalitetsforebygging innen fysisk utforming blir ikke direkte diskutert i planprosesser. Men med tanke på at Stavanger kommune fokusere på å skape attraktive byrom, med fokus på funksjonsblanding (mix use) og bra belysning, som er kjennetegn for kriminalitetsforebygging gjennom fysisk utforming, som også er nevnt i veilederen til Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk), har de på en ubevist måte fokus på problemstillingen. Et annet funn var at det var få som hadde kunnskap om denne veilederen, som har en god beskrivelse til hvordan man kan forebygge kriminalitet gjennom fysisk planlegging.

Dette viser at kunnskap og forskning innen fysisk planlegging med fokus på kriminalitet, som allerede eksisterer ikke er i like stor grad i bruk, bla. Kfk- veilederen.

Ut fra informantens forslag til forbedring, ble det blant annet nevnt om å styrke den tverrfaglig samarbeid mellom de ulike aktørene som jobber med kriminalitetsforebyggende arbeid. Jobber mer med å samarbeide og kommunisere både internt og eksternt i de ulike arbeidsplassene. Rett og slett å øke bevissthetsgraden innen fysisk planlegging med tanke på kriminalitetsforebygging.

KILDER
TABELL LISTE
FIGURLISTE

Kilder

- Andersen, G. *Kvalitative intervjuundersøkelser*. Hentet 28.05.2018, fra <https://ndla.no/nb/node/57095?fag=27>
- Amdam, R. (2011). *Planlegging og prosessleing: korleis lykkast i utviklingsarbeid*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Balchen, P. C. (2004). *Innføring i problemorientert politiarbeid*. Hentet fra https://www.politilederen.no/dokumenter/Avtaleverket/Innforing_i_POP.pdf
- Benum, E. (rev. 2017). *Oslo får drabantbyer*. Hentet 12.04, 2018 fra <http://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/artikler/1840-oslo-far-drabantbyer.html>
- Blaikie, N. (2009). *Designing social research: the logic of anticipation*. Cambridge, Polity Press.
- Blomsterkasser for å hindre terrorangrep med kjøretøy i Karl Johans gate. (2017). Hentet 22.04, 2018 fra <https://www.nrk.no/kultur/reagerer-pa-stygg-terrorsikring-1.13770163>
- Bjørge, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Oslo: Universitetsforl.
- Crowe, D. T. (2013). *Crime prevention through environmental design*. Amsterdam: Elsevier.
- Christophersen, M. U. O. J. (1998). *Bedre planlegging færre farer: Kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD)*.
- Conquhoun, I. (2004). *Design out crime: creating safe and sustainable communities*. Amsterdam: Elsevier
- Community Design Analysis. (2009). *Defensible space*: Hentet 22.3, 2018, fra <http://www.defensiblespace.com/book.htm>
- Donnelly, G. P. (2010). Newman, Oscar: *Defensible space theory*. Hentet 14.03, 2018 fra https://ecommons.udayton.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1026&context=soc_fac_pub
- Det kongelige kunnskapsdepartement. (2012-2015). *Kunnskap for en felles framtid: Revidert strategi for utdanning for bærekraftig utvikling (2012-2015)*: Hentet 15.04, 2018 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/uh/rapporter_og_planer/strategi_for_ubu.pdf
- Fiskaa, H. (2012). *Fysisk detaljplanlegging*. Trondheim: Norges teknisk- naturvitenskapelige universitet.
- FN- sambandet. *Bærekraftig utvikling*. Hentet 20.5.2018, fra <https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>
- FN- sambandet. (2018). *FNs bærekraftsmål*: Hentet 11.05, 2018, fra <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>
- Foreningen Næringseiendom. (2011). *Planlegging, vern og utbygging – En introduksjon til plan- og bygningsloven* (Vol. Hefte 1).
- Forskningsetiske Komiteer. (2007). *Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi*. Hentet 04. 2, 2018, fra <https://www.etikk.no/FBIB/Introduksjon/Metoder-og-tilnærminger/Kvalitativ-metode/>
- Gehl, J. (2007). *Livet mellom husene: udeaktiviteter og udemiljøer*. København, Arkitektens Forslag
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington: Island Press.
- Hauge, R. (1996). *Straffens begrunnelser*. Oslo: Universitetsforl.
- Home Office. (2014). *Protecting Crowded Places: Design and Technical Issues*. Hentet fra https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/302016/DesignTechnicalIssues2014.pdf
- Institute for economics peace (IEP) (2017). *Global peace index*: Hentet 01.05, 2018 fra <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/06/GPI17-Report.pdf>
- JaneJacobswalk. (2015). *Jane Jacobs walk*. Hentet 18.05, 2018, fra <http://www.janejacobswalk.org/about-jane-jacobs-walk/meet-jane-jacobs/>
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tuft, P. A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Oslo: Abstrakt.

- Jørgensen, A., Hvidt, A., Jensen, E., Partoft, M. (2010). *Byplanlægning: et produkt af tiden: dansk byplanlægning 1945-2010*. København: Dansk Byplanlaboratorium Geografforlaget.
- Kjølleberg, E. (2013). Groruddalen – fra moderne idyll til «drabantbytragedie». Hentet fra <https://www.nrk.no/dokumentar/norges-mest-utskjelte-dal-1.10858325>
- Klima- og Miljødepartementet. (2008). *Ot.prp. nr. 32 (2007-2008)*: Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-32-2007-2008-/id500508/sec1>
- Koefoed, E. (2018). Kæmpekrukker og genbrugsgranit beskytter byens pladser. Hentet fra <https://www.magasinetkbh.dk/indhold/terrorsikring-koebenhavns-pladser>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (u.å.). *Veiledning om enkeltbestemmelsene for medvirkning i planlegging etter plan- og bygningsloven*: Hentet 01.05, 2018 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/plan/medvirkningsveileder/medvirkning_veileder_juridisk.pdf
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2014). *Medvirkning i planlegging*: Hentet 01.05, 2018 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/plan/medvirkningsveileder/h2302b_veileder_medvirkning.pdf
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2015). *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging*. Hentet 25.03. 2018, fra https://www.regjeringen.no/contentassets/2f826bdf1ef342d5a917699e8432ca11/nasjonale_forventninger_bm_ny.pdf
- Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (Kfk). (2015). *Hva er kriminalitetsforebygging?* Hentet 13.04, 2018, fra <http://kriminalitetsforebygging.no/veiviser-til-kriminalitetsforebygging/hva-er-kriminalitetsforebygging/>
- Kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD). (2012). *Tryggere nærmiljøer*: Hentet 05.05,2018 fra http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2016/07/KRÅD_tryggere-nærmiljø.pdf
- Kråkevik, K. B., P.K., Lillelien, E. & Haug, P. N. (2012). *Lys på stedet- Utendørsbelysning i byer og tettsteder*.
- Larice, M. & E. Macdonald (2013). *The urban design reader*. London: Routledge.
- Lego bricks. (2018). Hentet 22.04, 2018 fra <https://medium.com/we-research-and-experiment-with-how-the-sharing/how-can-public-spaces-act-against-terrorism-and-still-be-hospitable-3aa6d7795208>
- Miljøverndepartementet. (2009). *Planlegging etter Plan- og bygningsloven*. Hentet 02.05, 2018 fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/md/vedlegg/veiledninger-og-brosjyrer/t-1476.pdf>
- Newman, O. (1971). *Architectural Design for Crime Prevention*. Washington D.C. u.s. Government printing office.
- Newman, O. (1972). *Defensible space: Crime prevention through urban design*. New York: Macmillan.
- Newman, O. (1996). *Creating defensible space*. Washington D.C: U.S Department of Housing and Urban Development.
- NOU 2003:14. (2003). *Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven II*: Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/a8cb45e34aeb40cd8fae53343158a172/no/pdfs/nou200320030014000dddpdfs.pdf>
- Norges forskningsråd. (2003). *Tverrsektoriell planforskning*. Hentet fra https://www.forskningsradet.no/csstorage/vedlegg/Tverrsektoriell_planforskning_utredning_2003.pdf
- Nye benker fra Dansk produsent Out-sider. (2018). <https://medium.com/we-research-and-experiment-with-how-the-sharing/how-can-public-spaces-act-against-terrorism-and-still-be-hospitable-3aa6d7795208>
- Olaussen, L. P. (1995). *Beruselse, utelivsdeltakelse og utsatthet for vold*. PHS forskning 1995:3: Politihøgskolen.
- Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling*. 27 juni 2008 nr. 1. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71/KAPITTEL_1-1#KAPITTEL_1-1
- Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling*. 27 juni 2008 nr. 3. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71/KAPITTEL_2-1-1#KAPITTEL_2-1-1
- Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling*. 27 juni 2008 nr.5. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71/KAPITTEL_2-1-3#KAPITTEL_2-1-3

Security, C. Hentet 18.05, 2018, fra http://www.cptedsecurity.com/cpted_design_guidelines.htm

Sekne, I. (2015). *Han forandret Oslo*. Oslo: Gaidaros Forlag AS.

Scott, M. (2000). *Problem-Oriented Policing: Reflections on the first 20 Years*. Washington, DC: Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice.

Skouen, T. (1999). *Den trygge byen: kriminalitetsforebyggende planlegging*. Oslo: Norsk form.

Thorsen, L. R., Lid, S. & Stene, R. J. (2009). *Kriminalitet og rettsvesen 2009*. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa110/sa110.pdf>

Wikström, P. H., Tseloni, A. & Karlis, D. (2011). Do people comply with the law because they fear getting caught? *European Journal of Criminology*, 8 (5) 401-420. doi: 10.1177/1477370811416415

Yin, R. K. (2009). *Case study research: design and methods*. Thousand Oaks: Clif, Sage.

Figurliste

Figur 1: Planformene etter plan- og bygningsloven (Fiskaa, 2012 s. 41)	13
Figur 2: Kriminalitetstriangel (kilde: Balchen, 2004, s. 8). Kilder: https://www.politilederen.no/dokumenter/Avtaleverket/Innforing_i_POP.pdf	24
Figur 3: Integret design i offentlig rom (kilde:Home Office, 2014, s. 27-36). Kilder: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/302016/DesignTechnicalIssues2014.pdf	27
Figur 4: 3 arenaer (Kfk, 2015). Kilder: http://kriminalitetsforebygging.no/veiviser-til-kriminalitetsforebygging/hva-er-kriminalitetsforebygging/	29
Figur 5: Her viser kommunens fokusområde. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (kilde: Balchen, 2004) ..	55
Figur 6: Her viser fokusområdet til SLT-koordinator. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (kilde: Balchen, 2004) ..	58
Figur 7: Her viser politiets fokusområde. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (kilde: Balchen, 2004) ..	63
Figur 8: Fokusområdet. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (kilde: Balchen, 2004) ..	69
Figur 9: Kart med utvalgte områder (2015). Laget av Hiba Saeed Idris. større versjon av kartet er vist i Vedlegg H ..	70
Figur 10: Bildet viser uoversiktlig parkeringshus (2015). Foto: prosjektgruppen ..	71
Figur 11: Bildet illustrerer overgang mellom etasjene (2015). Foto: prosjektgruppen ..	71
Figur 12:Skilt med tekst "Reservert kvinner" (2015). Foto: prosjektgruppen ..	72
Figur 13: Kartutsnitt område 2, smug er markert med grønt (2015). Laget av prosjektgruppen.	72
Figur 14: Smug, bilder tatt fra Kirkegaten inn mot Bakkegata (2015). Foto: prosjektgruppen ..	73
Figur 15: Private p-plasser (2015). Foto: prosjektgruppen ..	73
Figur 16: Bevegelse fredag kveld (2015). Foto: prosjektgruppen ..	74
Figur 17: Parkområde (2015). Foto: prosjektgruppen ..	74
Figur 18: Skolegården mandag formiddag (2015). Foto: prosjektgruppen ..	75
Figur 19: Skolegården fredag kveld (2015). Foto: prosjektgruppen ..	75
Figur 20: Lokalisering av bussholdeplasser nr. 8 og 9 i Kongsgata (2015). Foto: prosjektgruppen ..	76
Figur 21: Utenfor 7-elleven ved Byterminalen, fredags kveld (2015). Foto: prosjektgruppen ..	76
Figur 22: Bussholdeplass nr. 8 fredags kveld (2015). Foto: prosjektgruppen ..	77
Figur 23: Aktivitet ved bussholdeplass nr. 9 i Kongsgata en fredags kveld (2015). Foto: prosjektgruppen ..	77
Figur 24: Holdeplasser nr. 8 og 9 mandag formiddag, sett fra Lagård gravlund (2015). Foto: prosjektgruppen ..	77
Figur 25: Redusert fra 6 til 4 "Reservert kvinner" parkering (2018). Foto: Hiba Saeed Idris ..	79
Figur 26: Parkeringshuset på fredags kveld, godt opplyst (2018). Foto: Hiba Saeed Idris ..	79
Figur 27: Smuget, dag og kveldstid (2018). Foto: Hiba Saeed Idris ..	80
Figur 28: Parkområdet (2018). Foto: Hiba Saeed Idris ..	80
Figur 29: Skolegården, mandag formiddag (2018). Foto: Hiba Saeed Idris ..	81
Figur 30: Observert studenter bruker benker langs Breiavannet på sør-vest av området (2018). Foto: Hiba Saeed Idris ..	81
Figur 31: Bussholdeplasser sett fra busstopp nr. 9 og trappen opp til RV.509 (2018). Foto: Hiba Saeed Idris ..	82
Figur 32: Her viser fokusområdet, som er "gjerningsperson". Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av Figur 2 (Balchen, 2004) ..	86
Figur 33: Blomsterkasser for å hindre terrorangrep, i Karl Johans gate (bildet tatt av Håkon Mosvold Larsen/NTB Scanpix). Kilder: https://www.nrk.no/kultur/reagerer-pa-stygg-terrorsikring-1.13770163 ..	91
Figur 34: Betongblokker har blitt omgjort til gigantiske lego i Barcarès (France) (kilder:Sharing.Lab). Kilder: https://medium.com/we-research-and-experiment-with-how-the-sharing/how-can-public-spaces-act-against-terrorism-and-still-be-hospitable-3aa6d7795208 ..	91
Figur 35: Ny benker fra Dansk produsent Out-sider. Kilder: https://medium.com/we-research-and-experiment-with-how-the-sharing/how-can-public-spaces-act-against-terrorism-and-still-be-hospitable-3aa6d7795208 ..	91
Figur 36: "steinblokker" foran Stavanger Katedral skole, er flerfunksjonell. Foto: Hiba Saeed Idris ..	92
Figur 37: Terrorsikring i Stavanger ifm. 17 mai. Foto: Hiba Saeed Idris ..	93
Figur 38: Best resultat. Illustrert av Hiba Saeed Idris på grunnlag av (Balchen, 2004) ..	99

Tabell

Tabell 1: Viser plan- og utredningskrav, hvilke planer skal utarbeides ved behov og de ulike myndigheters sentrale ansvar i planleggingen. (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015, s.9)	13
Tabell 2: Målgruppe (Kfk, 2015). Kilder: http://kriminalitetsforebygging.no/veiviser-til-kriminalitetsforebygging/hva-er-kriminalitetsforebygging/	29
Tabell 3:Kriminalitetsstatistikk. Kilder: Uttrekk fra Pal for Strasak 1.1 2014- 31-12 2016 (kilder: Stab for virksomhetsstyring, Sør-Vest politidistrikt). Større versjon vist i Vedlegg K	64
Tabell 4: Kriminalitetsstatistikk. Kilder: Uttrekk fra Pal Strasak 1.1 2017- 31.12 2017 (kilder: Stab for virksomhetsstyring, Sør-Vest politidistrikt). Større versjon av tabellen er vist i Vedlegg G	65
Tabell 5:Kriminalitetsstatistikk over alle bydelene i Stavanger (tall fra 2017). (kilder: politiet)	65
Tabell 6: Kvalitetsvurdering av områdene i henhold til Kfk sine anbefalinger (2015), laget av prosjektgruppen. se i vedlegg I	78
Tabell 7: Sammenligning mellom tidligere (2015) og nylig arbeid (2018). Laget av Hiba Saeed Idris.	83
Tabell 8: Kunnskap om Kfk. Laget av Hiba Saeed Idris	88
Tabell 9: Kfk/KRÅD sine anbefalinger	111

VEDLEGG

Vedlegg

Vedlegg A

Tabellen nedenfor viser til de ti kjennetegn for fysiske planlegging som er laget av Norges Byggeforskningsinstitutt på oppdrag fra Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging, som har endret navnet sitt fra Det kriminalitets forebyggende råd (KRÅD). Tabellene er hentet fra rapporten «Tryggere nærmiljøer» (KRÅD, 2012)

Tabell 9: Kfk/KRÅD sine anbefalinger

	Type	Kommentar
1	Enkel, direkte atkomst og gode fluktruter for lovbyteren	Ofte vil en lovbyter se etter et skjulested nær åstedet for å forberede handlingen. Kort og uhindret tilgang til veier som har flere og en skjermet «lomme» med overblikk over åstedet, er til god hjelp for lovbyteren. Da er det lett å forberede seg, forlate stedet og vanskelig for andre å vite hvilken retning lovbyteren har valgt.
2	Muligheter til skjermet, uforstyrret «arbeid»	Muligheter til å utføre lovbrudd usett og uforstyrret er avgjørende. Forhold som gir ly er: trær og busker, ingen eller lite belysning og lite eller intet innsyn
3	Preg av anonymitet	Områder uten særpreg og egenart er oftere utsatt for kriminalitet. Det vil si områder hvor det ikke er synlig at noen, offentlige eller private, har vilje til å gi området et særpreg.
4	Folketomme områder	Der det er lite folk er det lett å begå lovbrudd usett og uforstyrret. Skjermede eller avsides gang- og sykkelveier, parkeringsanlegg og T-banestasjoner på kveldstid, samt deler av parker og friområder kan være utsatt.
5	Fysisk forfall	Områder preget av dårlig vedlikehold og fysisk forfall, som forsøpling, fraflyttede hus, knuste vinduer, tomme butikklokaler, tagging og andre synlige tegn på forfall eller vandalisme gir grunnlag for utrygghet og angst. Fysisk forfall gir signal om at ingen bryr seg. Det senker terskelen for skadeverk og andre lovbrudd.
6	Dårlige materialer	Materialkvaliteter som er bestandige og holdbare har betydning for i hvilken grad gjenstander eller bygninger blir utsatt for skadeverk.
7	Lav grad av områdebevissthet og forpliktelse overfor området	Opplevelse av ikke å høre til i et område kan svekke ansvarsfølelsen. Generelt kan vi si at en god plan, med presise og vel definerte soner, bidrar til å underbygge områdebevissthet. Organisert nabohep, beboermøter og annen informasjon om området kan også bidra til å styrke tilhørigheten til et område.
8	Uklare eierforhold	Områder med uklare eierforhold er oftere utsatt for skadeverk og annet forfall. Randsoner, hvor det er uklart om grunnen tilhører kommunen eller er i privat eie, er et typisk eksempel. Ofte viser det seg at dårlig vedlikeholdte områder i tettbygde strøk har uklare eierforhold.
9	Svake skiller mellom ulike funksjonelle deler av et område	Svake skiller mellom privat, halvprivat, halvoffentlig og offentlig areal skaper uklarhet om eierforhold. Dette vanskeliggjør også uformell sosial kontroll i området.
10	Mangel på møteplasser	Mangel på møteplasser reduserer mulighetene for å bli kjent. Få som kjenner hverandre i et område svekker mulighetene for uformell sosial kontroll.

<p>Hvor skjer lovbruddene?</p> <p>Innbrudd og tyveri er de vanligste formene for kriminalitet i boligområdene. Utfordringen for planleggere er å legge til rette for uformell sosial kontroll. Oversikten nedenfor viser de vanligste typer kriminelle handlinger knyttet opp mot arealtype.</p>		
Overfall og ran	Skadeverk og tilgrising	Tyveri og innbrudd
<ul style="list-style-type: none"> • Samleveier • Friområder • Parker • Gangveier • Veier mellom friarealer og boligområder er mer utsatt enn adkomstveier og gangveier som går gjennom bebyggelse 	<ul style="list-style-type: none"> • Offentlige områder med lite innsyn og dårlig belysning • Falleferdige bygninger eller installasjoner med tydelig mangel på vedlikehold 	<ul style="list-style-type: none"> • Boliger: særlig utsatte er de som ligger nær samlevei, i enden av rekker eller nær holdeplass for offentlig kommunikasjon. • Biler • Garasjeanlegg • Dårlig opplyste parkeringsplasser

Kilder: I rapporten «Tryggere nærmiljøer» s. 27

Senterområder

Type kriminalitet	Hvor skjer det?	Hvordan forebygge?
Innbrudd og ran	Skjermede deler nær, men utenfor «kjernen» av sentret. Endene av kjørbare veier. Vareinnganger	Klare skiller mellom gang- og biltrafikk. «Bufferoner» mellom gang- og kjøreveier. Korte blindgater med adkomst fra gater med miljøprioritert gjennomkjøring (MPG) eller fotgjengergater. Kontroll med etablering av bedrifter, slik at butikker med spesielt attraktive produkter (for eksempel mote, sport, hjemmeelektronikk, medisiner og smykker) ikke legges på utsatte steder. Oversikt fra boligområder som grenser mot senteret
Vold mot personer	Gangveier, parkeringsplasser, parkeringshus.	Blandet trafikk; trafikkseparering kan øke problemene. Tiltak for å trygge brukere av parkeringshus. Særlig kvinner føler utrygghet der. En løsning kan være å reservere plasser nær vakt og spesielle utganger for kvinner.
Skadeverk og tagging	I periferien av senteret, der mange ferdes på dagtid, men få om kvelden og natta	Blandet trafikk, god oversikt fra boligområder som grenser mot sentret.

Kilder: I rapporten «Tryggere nærmiljøer» s. 36

Vedlegg B

Intervjuguide

Informantens navn	
Tittel	
Dato for intervju	XX.XX.2018
Steg	Oversikt over intervjuet
1	<p>Starte intervjuet</p> <ul style="list-style-type: none"> Med å ønske dem velkommen, introduser intervjuerne, kort om oppgaven og deres rolle <p>Tidsrammen for intervjuet</p> <ul style="list-style-type: none"> Det er satt til ca. 1 timen for intervjuet. Dersom det trengs en pause gir meg beskjed eller hvis det er noen spørsmål som ikke er forstått. <p>Forklare hensikt og mål med intervjuet</p> <ul style="list-style-type: none"> Målet med intervjuet er å få et innblikk i hva de ulike aktører har fokus på fysisk planlegging med tanke på kriminalitetsforebygging og hvor godt er kriminalitetsforebygging ivare tatt i de overordnede planer.
2	<p>Jobbrelaterte erfaring</p> <ul style="list-style-type: none"> Jeg vil begynne med å stille et par spørsmål om informantens erfaring rundt temaet kriminalitetsforebygging.
3	<p>Conduct intervju</p> <ul style="list-style-type: none"> Jeg vil stille spørsmål om situasjoner der du har hatt en sentral rolle i forhold til temaet og i tillegg til kunnskap og erfaring rundt det.
<p>De spesifikke spørsmålene stilt til hver av informantene er gjengitt i vedlegg:</p> <ul style="list-style-type: none"> Vedlegg C: Kaj Lea (Stavanger kommune) Vedlegg D: Marthe Schjelderup (Stavanger kommune) Vedlegg D: Elliot K. Jørpeland (SLT-koordinator) Vedlegg E: Politioverbetjent (navnet fjernet etter politiets ønske) (Politi) 	
5	<p>Kandidatens spørsmål</p> <ul style="list-style-type: none"> Etter at jeg har stilt spørsmål, vil jeg gi informanten mulighet til å tilføye informasjon eller komme sine spørsmål som de mener er relevant for oppgaven min.
6	<p>Avslutte intervjuet</p> <ul style="list-style-type: none"> Takke informantene for deres interesse og tid

Vedlegg C

Spørsmålene/svar:

Intervju: Kaj Lea (Stavanger kommune)

1) Hva er ditt syn på sammenhengen mellom kriminalitet og design?

Jeg som er utdannet arkitekt, har tro på at gode rom og god forming har veldig betydning på livet som skjer. Det går ikke bare på formen i seg selv, men også innholdet i programmering i det enkelte byrom og hva som legges i det enkelte bygg og hvordan byggene må integrere med det som skjer i bakken. Så jeg tenker at det er grunnleggende at det har betydning og at det er noe man må være bevisst på i alle ledd, fra overordnede planlegging og ned til et byggeprosjekt.

2) Hvor bevisst har dere vært på kriminalitetsforebyggende perspektiv i planleggingsprosess?

Når jeg jobber på kommuneplan, så jobber vi ganske bredt i forhold til dette feltet, og det er egentlig summen av det hele kommunen består av som gir effekten. På den ene siden er det selvfølgelig den fysiske tilretteleggingen, men det henge jo sammen med de overordna målstrategiene som settes til oss og andre tiltak som kommunen gjør. Kommuneplanen inkluderer alle tjeneste områder. Så vi skal tilrettelegge for en byutvikling, service og tjeneste tilbud som tilsammen gir resultater.

3) I hvor stor grad er kriminalitetsforebygging inkludert i kommunens overordnede planarbeid? Hvor står det?

Det er inkludert på flere måter, det går kanskje tydelig fram av målstrategiene, nå er vi i ny rullering av kommuneplan, som skjer hver 4 år. I den revideringer så er hovedoppgaven blant annet at vi går gjennom alle målstrategiene ta det fra hverandre, rydde opp, forenkle, slå sammen også bygge den opp på en enklere måte. Men du vil se at kriminalitetsforebygging blir jo behandlet på mange måter og vi har lagt et planprogram og en planstrategi i forkant av denne kommuneplan, som peker på mye av utfordring bilde i samfunnet og kommunen. Noe som er viktig stikkord der er «hvorfor oppstår kriminalitet» og ta det på en tidlig fase. Og det som er spesielt oppmerksom på er å forhindre utenforskap, eks. $\frac{3}{4}$ av elevene gjennomfører, mens $\frac{1}{4}$ av elevene faller ut fra videregående skole. Så allerede der er det stor fall på utenforskap, så viss man følge en del av de personene, så kan man se at de kanskje følge en uheldig utvikling.

Levekårsundersøkelse: Stavanger kommune har gjennom mange år utviklet det med levekårsundersøkelsene, og har kommet til nummer 7 i rekken (antall år). De er ganske omfattende dokument som samle inn en del grunnleggende data fra hver enkel grunnkrets. En krets mellom 1000-2000 mennesker, slik at det skal være tilstrekkelig anonymisert, men allikevel fra enkel grunnkrets av kommunen, så kan du se ulike tilstander. Vi har 7 bydeler, og 218 grunnkretser. Vi har data fra hver av dem og karakteriserer de utfra levekårs behold, som sosiale forhold, kriminalitet, arbeidsledighet, lønnsnivå, utdanningsnivå etc. alle typer indikatorer. Vi vil si at vi har godt levekår i Stavanger, men det er noen utsatte områder og de forskyves på seg litt og noen grunnkretser sin negative utvikling. Derfor går vi spesielt inn å se på tiltak i de grunnkretsene. Storhaug har vært midt søkelyset, og da har vi fått statlige midler innvilget, levekårsløft for Storhaug (Storhaug løfte). Det er masse innsats som setter i verk, for å forbedre generelt levekår. Det er eget prosjekt, mange millioner fra statlige hold, som går in til dette, det er ikke ferdig programmert er fortatt i startfasen og vil pågå i ett par år. Vi ser en tilsvarende negativ utvikling i Hillevåg. Vi har en sone som strekker seg fra Hillevåg og inn mot sentrum Paradis og mot Storhaug, som en sone hvor det er en vis utfordring.

Det er et viktig grunnleggende arbeid i kommunen, som er forebyggende i tidligstadium, som jeg tenker er veldig viktig virkemiddel for å hindre kriminalitet. For kriminalitet er konsekvenser av mange ting.

4) Har saksbehandlere/ planleggere tilstrekkelig kompetanse innen kriminalitetsforebygging? Er dette i det hele tatt et fokus? Hvem har best oversikt over dette i kommunen? (... kanskje arkitektene på reg.plan?)

5) Har alle saksbehandlere/planleggere felles målforståelse når det gjelder planlegging etter de overordna planene? i så fall hvordan forsikre dere det?

Vi kan aldri bli nok god på det, jeg tenker en organisasjon som Stavanger kommune, med nesten 10000 ansetter, det er mange hundre som driver med grunnleggende planlegginger i kommunen. I kommuneplan er vi veldig opptatt av å forenkle det og fortelle om de ulike hensynene som vi skal ta i kommuneplanleggingen og gå rundt i alle tjenester områdene og prøver å formidle til flest mulig mennesker, men kan ikke forvente at alle skal ha høy kunnskap om det, men vi som legger de viktige grunnlaget bør ha høy kunnskap om det. Jeg vil si at vi er veldig oppmerksom på det, og de fleste av oss som jobber med å planlegge på plan nivå, men også de som jobber i forhold med folkehelse, sikkerhetsberedskap og alle disse formålene, de er ganske godt informert om dette, og jobbes inni gjennom å diskutere tvers. Jeg vil si at bevissthet graden er høy og det er sterk politisk vilje.

6) Er det tilstrekkelig tidsbruk i tidligfasen av planlegging (kommuneplan)?

Det er et viktig overskrift som er på blokk fra starten av og blir fulgt opp gjennom arbeidet.

7) Hvordan er kommunikasjon og rutine i planleggingsprosessen, både intern (i kommunen) og med utbyggere og innbyggere?

Den er på flere nivå, vi har god kontakt med grupperinger av folk utfor organisasjonen, noen gjennom varsel formaliserte prosesser, blant annet bolig forum, noen ganger per semester treffes politikere, utbyggere og andre interesse som driver med utvikling av byområder for å diskutere ulike utfordringer. Det går mye på hvor skal vi bygge og hvor mye vi kan bygge og hvordan vi kan bygge. De møtene kan ha forskjellige karakter, men det er fast møtested, ellers så prøver vi å bli bedre på FB, nettsiden og var tilstede og noen ganger så har vi aksjoner. Vi har også et eget prosjekt om het «beboerlyst».

Vi har vært i alle 7 bydelene, som har sine egne bydelsutvalg, hvor vi har vært i bydelsutvalg møter hvor det har vært ansett offentlig, åpen møter for innbyggere i bydelene for å komme å høre om planen.

8) Har du eksempler på design/fysisk utforming som er valgt med det formål å øke den opplevde tryktheten og redusere kriminaliteten i Stavanger sentrum? Hvilke tiltak er mest benyttet? (eksempler; lyssetting, møblering)

Generelt er vi opptatt av det, som du på peker kan man gjør enkle tiltak som lyssetting, som gjøres i enkle områder og er et virkemiddel. Men jeg tenker det viktigste virkemiddel er sosialkontroll, sosialtrykthet, og det er på en måte å skape mer liv og aktiviteter som skjer i større del av døgnet. Slik at det er mennesker og aktiviteter i steder der hvor du naturlig ferdes.

9) Har dere foretatt noen sikkerhetsforetak for å hindre ulike typer kriminalitet?

Det er kanskje mer i detalj nivå og ikke i kommuneplan. Vi har egen beredskap sikkerhetsavdeling i kommunen, som jobber nært med planleggingen og som er med å diskutere når vi utforme kommuneplanen og de har jo hatt tett kontakt med andre offentlig aktører, politiet og alle de nødvendige organisasjoner de trenger å kontakte med. Men når det gjelder beskyttelse fysisk av enkelte byggverk, så ligger det mer på byggeier, i den grad at kommunen er byggeier i kommunen vil det pålegge kommunen, samme krav som alle andre.

10) Har det skjedd at enkelte tiltak ikke har hatt ønsket effekt? Hvilke tiltak og hvor? Planer som har virket mot sin hensikt?

Eks. Vi er opptatt at de første etasjene i bygninger nær byområder skal være offentlighet ved seg, at de skal være publikum retta, eks butikker, kafè, etc. (næring). I utkanten av sentrum hvor planen har tilrettelagt at det skal skje noe i de første etasjene, så har det kanskje ikke skjedd. Kan være flere grunner, at folk vil ikke flytte inn eller vil ikke ha kafeen der pga. kanskje det er ikke nok kundegrunnlag. Det er noen tiltak som vi ikke har kommet helt i mål med.

11) Har dere samarbeidet med andre aktører, og eventuelt på hvilke type prosjekt og hvilke nivå?

Ja det gjør vi, eks. beredskap sikkerhetsavdelingen, og andre som jobber med folkehelse.

På ulike nivå tenke jeg. Vi lager i forbindelse med planer, ROS- analyser, og i den type analyser er ofte ulike nødetater involvert, da har vi et helt dagsmøte, hvor de er representert. Men dette er jo krav til henhold til planprosessen til pbl.

12) Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (i rutinen) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer her i Stavanger-regionen? I så fall hvor står det? Og hvordan er dette tatt videre fra evt overordnede plan- og ROS-dokumenter?

Dette har jeg ikke så mye kunnskap om, men vet at det diskuteres tiltak rundt i byen.

Reell sett å ha en trygg by en sikker by, men å skape en beroligende befolkning og ikke enste mennesker unødvendig.

13) Kjenner du til kfk (kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) tidligere KRÅD sine anbefalinger for fysisk utforming og hva synes du eventuelt om dem?

Ikke noe spesielt

14) Benytter kommune Kfk sine anbefalinger i valg av fysisk utforming av byrom? Hvordan brukes de?

15) Hva tror dere Stavanger kommune kan gjør får å minske de ulike kriminalitet i området?

- Psykisk helse er viktig faktor
- Vedlikeholde: I den grad det gjelder kommunes bygg, et bygg som kommunen forvalte, da vil jeg tro spesielt i de sentrale områder, at kommunen ordne opp.

16) Hva synes du om å aktivere innbyggere/private til å delta i planleggingen? Har dere en ordning for dette? Der kommunen komme med penger/utstyr og private med arbeidskraft? Eks. Vedlikeholde nabolaget, lekeplasser etc. (dugnader). Hvis det finnes slik ordning, hvordan informere dere om det? Hvordan engasjere dere innbyggere/private til å delta?

Når det gjelder kommunale boliger, da er det å opprette eget foretak for det, parallelt med det Stavanger utvikling. De har eget bolig foretak som forvalter alle kommunens boliger, de kjøper, selger, har oppfølgingsansvar og vedlikeholdsansvar. Uten at jeg har kunnskap til alle boligene som forvaltes, er det ganske mange. Så vet jeg at det har blitt gjort tiltak i flere av de boligområdene for å løfte opp, med både uterommene, male fasade, skifte vinduer etc.

17) Hvilke typer design er å foretrekke og hvorfor ved:

- (i) Parker?
- (j) Parkeringsplasser?
- (k) Kollektivtransport stopp
- (l) Smug

Det vil bli stedsavhengig.

Krav til byområde, uteområde skal ha mangfold og skal kunne gjøre mange ulike aktiviteter. Det er ikke sikker at alle deler og alle måler kan tilfredsstillende det du indikere. Men kanskje der du må ferdes, der det er mest folk og der hvor du ferdes fra stoppesteder, til/fra byen, bolig, skole. Der hovedstrømmingen med flest folk, gående og syklende skal være trygge områder. Alt kan ikke bli opplyst og åpen. Men de områdene du naturlig ferdes i og som er endel av din hverdagsreise skal være trygge og tilstrekkelig åpne og tilstrekkelig befolket.

Vedlegg D

Spørsmål/svar

Intervju: Marthe Schjelderup (Stavanger kommune)

1) Hva er ditt syn på sammenhengen mellom kriminalitet og design?

Jeg tenker at det er sammenheng, at det er sammenheng i forhold til hvordan spesielt utforme de offentlige felles byrommene, om de føles trygge

2) Hvor bevist har dere vært på kriminalitetsforebyggende perspektiv i planleggingsprosessen i sentrumsplanen?

(Utarbeiding av sentrumsplanen startet i 2012)

I prosessen jeg har vært med fra 2016, der jeg jobbet mye med Holmen-området og Stavanger stasjonsområde som arkitekt. Vi har ikke diskutert det veldig direkte, men det ligger som implisitt i at vi har prøvd å ha fokus i 3. høringsrunden på byrom. Og viktigheten av å skape gode byrom, det tenker jeg at det er veldig viktig i sammenheng med kriminalitetsforebygging, fordi det har så mye å si hvem som oppholde seg og man føler trygg der. I en overordna plan, så er vi på et overordna nivå, dermed går vi ikke mye i detaljene. Men jeg tenker at det handler om skala, hvor store og utflytende rommene er, evt. Og om man klarer å skape soner, som er trygge. Jeg har jobbet tidligere med en reguleringsplan, områderegulering for Stavanger sentrum, den gamle byen i Stavanger sentrum. Og da jobbet vi mye med lyssetting av smau f.eks. At disse snarveier har nok lys og at de er innbydende trivelige, slik at det ikke blir lett å gjemme seg vekk.

3) Hvordan er kommunikasjon og rutine i planleggingsprosessen, både intern (i kommunen) og med utbyggere og innbyggere?

Det er mange forskjellige metoder vi bruker, men i den KDP for sentrum har man jo brukt veldig mye medvirkning, altså forskjellige metoder for å diskutere med andre interessenter, private aktører eller utbyggere. Jeg vet at de hadde veldig mange store og åpne møter der de diskuterte forskjellige temaer, feks. Mat byen Stavanger. Det var masse tema, der man hadde åpne møter om, også begynte man å spisse det litt etterhvert inn mot noen planforslag. I sentrumsplanen har man brukt veldig mange verktøy som er nye i planlegging, blant annet brukt minecraft, som er rettet mot barn i alder 12-14 åringer, også har de hatt VR-briller, slik at du kan gå inn i byen og se hvordan det blir og i den siste høringsrunder testes noe som het Cityplanner, det er 3D modell som man har tilgang fra mobilen eller ipaden eller data, og man kan komme med tilbakemelding i den løsningen. Vi synes vi har vært innovative i forhold til plansammenheng, å bruke nye verktøy for å prøve å kommunisere med folk. vi har også veldig mye møter med utbyggerne, som ønsker å diskutere en tomt, og da skal vi alltid være på tilbudssiden og tar imot alle som ønske å snakke med oss. I noen faser av planarbeidet, må man lukke seg litt inne og produserer.

Men alle de forslagene som har vært internt, har gått gjennom mange prosesser. For vi er et stort prosjektgruppe som består av forskjellige fagfelter, landskapsarkitekt, arkitekt, planleggere, transportplanleggere osv. Som sitter sammen og diskuterer løsningene.

4) Har alle saksbehandlere/planleggere felles målforståelse når det gjelder planlegging av sentrumsplanen? i så fall hvordan forsikre dere det?

I prosjektgruppen så har vi definert mål i planen, og de må vi jo bli omforente om i størst mulig grad. Så viss det er uenigheter, da har vi diskuterte det og prøvd å finne mål formulering som alle kan bli enige i.

5) Hvilket område i Stavanger sentrum er mest utsatt for kriminalitet? Hvorfor?

Det er ikke noe jeg vet, eller kan så mye om. Men jeg vet at vi har hatt utfordringer med badedammen og vi som jobber med plan, har tenkt at det henge nok sammen med boligstørrelse og at det er for mye gjennomtrekk, at folk flytter fort ut, og at man ikke har sterk tilknytning til stedet. Vi vet at det har vært levekårsutfordringer.

Jeg tenker at Stavanger stasjonen er utsatt, for der kommer veldig mange mennesker, det er stort trafikk, mange til/fra området, og at det er veldig utflytende dårlig sted, jeg oppleve det dårlig, det er ikke strukturert, det er ikke tydelig hvor man skal gå.

Og kanskje området her (kommunebygget), det er for få koblinger til sentrum. Det kunne ha vært mer tydeligere og bedre koblinger feks. Trapper, ramper, fine sykkelveier.

Han på park-avdelingen har fokusert ganske mye på de koblingene, hvor viktige de er, hvordan man kan enkelt bevege seg, og at det er tydelig kobling, og for ting til å henge sammen på en god måte. Dette vil være med å skape bedre overordna oversiktlig by.

I Stavanger stasjonen, har vi jobba mye med fokus på hvor mye volum bør vi ha og har også fokusert mye på å skape mest mulig grønt i mellom bygningene. Vi har tenkt mye på byrommene, hvordan man kan koble det sammen med museumshøyden og at det kobles seg sammen med teateret, koble seg sammen ned til breievatnet og inn mot sentrum. At det blir mer tydelig koblinger, hvor du skal gå og er det kjekt å oppholde seg, at du får fint byrom som du kan oppholde deg i også må det oppleves trygg.

6) Har du eksempler på andre tiltak enn design som er brukt for å øke trygghetsfølelsen?

Det handler også om programmering, hvordan vi skal klarer å programmere et sted feks. passe på at man har liv hele døgnet, at man ikke stenger ned et område kl 16:00 fordi da går alle hjem fra jobb, så er det ingen som bor der, eller andre type aktiviteter. Da vil man få et dødt område og kan bli utfordrende. Derfor er det veldig viktig hvordan vi tenker i programmeringen og at vi blander funksjoner.

Det har langt i sentrumsplanen, at det skal være funksjonsblanding og at det skal var publikumsretta fasader i førsteetasje (eks. næring og tjenesteyting).

7) Kjenner du til kfk tidligere KRÅD sine anbefalinger for fysisk utforming og hva synes du eventuelt om dem?

Nei, ikke som jeg kjenner til

8) etter terror angrep 22. juli. 2011, har det blitt gjort endringer (i rutinen) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer her i Stavanger-regionen? I så fall hvor står det? Og hvordan er dette tatt videre fra evt overordnede plan- og ROS-dokumenter? Har kriminalitet av type terror tatt hensyn til i sentrumsplanen?

Vi har områder med ISB gjerdet (terror gjerde), langs havnen, viss det er internasjonale fartøy, da må man sette disse gjerdene: dermed er det lagt inn i planen.

Når det gjelder store folkemengde og arrangementer, det er beredskap-avdelingen og en park-avdelingen som jobber med arrangementer og slik tiltak i forhold til det. Eks. at man sette barriere, for at man ikke kan kjøre i folkemengde.

Det er avveining og en balansegang, mellom hvor mye man kan sikre seg og at det ikke skal skape unødig frykt blant folket. Fordi man kan ikke sikre seg mot alt, derfor må det være en balansegang der.

9) Hvilke typer design er å foretrekke og hvorfor ved:

Parker?

Parkeringsplasser?

Kollektivtransport stopp

Smug

Det handler jo om skaler, at man kan jo ha store og små plasser, men viss man skal føle seg komfortabel så kan det kanskje må ha noe som skaper noen soner. Jeg mene jo at vi burde ha mer grønt og vegetasjon inne i byen, det skape bra og urbane byrom. Og at man har tydelig koblinger, at man kan lese området godt, at man forstå hvordan ting henger sammen. Også trur jeg at vi kan gjør mye med spennende belysning. Materialitet er viktig, hva slags material vi bruker, at det ikke blir kaldt, stort og upersonlig. Det er viktig å ha skala som menneskene kan forholde seg til, viss de skal trives i.

10) Har du eksempler på områder/offentlig områder i Stavanger sentrum som er vellykket og som ikke er rammet av kriminalitet? Hva er årsaken til det?

Arneageren er et rom som alle trekke fram som et positivt rom. Grunnen til at det fungerer er fordi, det er noe med størrelsen og at det er oversiktlig og åpent, men samtidig intimt. Også er det godt klima der, det er godt skjerma for den verste vinden.

Geoparken og Ajaxparken: de er godt programmert, lett å lese også er det gode å var i, selv om du ikke skal leke. Nytorget har veldig stort potensialet, men trenger man å strukturere noen ting.

11) Har politi gitt innspill til sentrumsplanen?

Nei.

Vedlegg E

Spørsmål/svar

Intervju: Elliot K. Jørpeland (SLT-koordinator)

1) Hva type kriminalitet er det? Og hvilken type kriminalitet opplever dere i dag i Stavanger sentrum?

Vi opplever alt mulig kriminalitet!

- Type kriminalitet:
- Ikke mye innbrudd
- Hærverk som tagging
- Skadeverk
- Vinningstyverier
- Nasking fra butikkene er utbredt
- i forbindelsen med natteliv, er det vold i sentrum
- orden forstyrrelser
- folk som drikke alkohol i gatene
- folk som forfalsker sine legitimasjoner for å komme inn i utestedene
- oppsamling av ungdommer som krangler og skaper utfordringer - de siste helgene
- rusmisbrukere, salg og utveksling varer (narkotika) → i området rundt domkirken, breievatnet og med byterminalen

2) Har du sett noen utvikling eller forandring av kriminaliteten i området? Hvis ja, hva tror du denne utviklingen eller forandringen kommer av?

Svakheten er at politiet har gitt oss litt for dårlig analyse av kriminaliteten. Vi har litt for dårlig oversikt av den registrerte kriminalitet, derfor har vi hatt for dårlig statistikk og analyse til å sammenligne fra år til år og se hele bildet.

Politiet jobber med en analyse, om hvordan kriminaliteten har vært siste året, som skal være klar snart, og dette vil være et godt arbeidsverktøy for oss.

Det er litt vanskelig å si presis om akkurat det, men mye av den registrerte kriminaliteten handler om hvor stor innsats politiet gjør, og ikke hvor mye faktisk er av kriminalitet.

Men det ser ut at det er mindre vold i sentrum, og at det har vært positivt utvikling. Men kanskje har det blitt mer ungdomskriminalitet enn det har vært tidligere, og litt mer bruk av narkotika.

De ungdommene som faller ut, klarer ikke å nå opp til resten, dermed blir avstanden så stor. Det blir en slags «klasse skille samfunn» mellom ungdommene.

3) Har dere sett et slags mønster av de ulike kriminalitetene?

Hypighet
Lokalisering

- Vi har med vold, og tidspunkt på døgnet, i forhold til hvor der skjer
- Skjenketider

- Nasking : vi har en del oversikt på hvem som pågår, hvor og hvordan, men det er ikke alltid det blir anmeldt
- 4) Hva tror dere om sammenhengen mellom fysisk planlegging og kriminalitet? Noe dere er bevisst på?**
- Da har vi nok en forbedringspotensialer, å jobbe med den fysiske planleggingen og se det i sammenheng med kriminaliteten.
 - Opplever at de private/utbyggere er flinkere å innhente bistand fra folk som er anelse (ekspert i kriminalitetsforebygging), når de skal planlegge selv i sentrum, at de tar stilling til dette. Og kommunen har nok en viss grad anelse, i forhold til trafikk.
 - Belysning er det fokus på →som trygghetsopplevelse
 - Det er potensiale for at vi kan være enda flinkere til å tenke kriminalitetsforebygging når vi planlegge, men er litt usikker på hvordan vi kan gjør det på en praktisk og god måte.
 -
- 5) Har dere vært i kontakt med politi, kommunen eller andre for utforming av eventuelle tiltak (ekspert hjelp til kriminalitetsforebyggende tiltak)?**

Ja, eksempel når vi skal ha trygghetsvandring

- 6) I hvor stor grad er dere i samarbeid med Stavanger kommunen? Er du/dere inkludert i de enkle planene (reguleringsplaner) eller kun i de overordna planer (kommuneplan, folkehelsearbeidet? Og hvor tidlig i planprosessen?**

Veldig liten grad

- 7) Planforslag for sentrumsplan for Stavanger sentrum, har blitt lagt til høring, i hvor stor grad har dere blitt inkludert i den planen? Hvor tidlig i planprosessen? Og har dere kommet med innspill til planforslaget?**
- Veldig lite
 - Det ene innspillet handler om at, ungdommene skal kunne gå fra/tilbake bussholdeplasser (transitt område), kinoen og de områdene ungdommer ferdes på, uten å måtte gå forbi utesteder, at de skal holdes vekk fra områder som foregår skjenking.
- 8) Hvem tar kontakt med hvem? Er det kommunen som spør etter råd og innspill fra dere, når de har behov for det, eller er dere en del av prosessen og blir jevnlig oppdatert av kommunen og deres planer (både store og små planer)?**
- Nei lite
 - Jeg tror det er andre i kommunen som har ansvar for dette, for jeg jobber mer med ungdomskriminalitet.
- 9) Hvilke forhold som har vært avgjørende for at visse handlinger har blitt kriminalisert?**
- 10) Hvilket område i Stavanger sentrum er mest utsatt for kriminalitet? Hvorfor?**
- Nei, kanskje nærmere torget, sentrum, og rundt havnene → har vært mest vold
 - Vold er nok mest i sentrum
 - På vei hjem fra byen
 - Butikkene
- 11) Har plassen/ (ene) hatt noen tidligere historie om å være utsatt for kriminalitet?**
- 12) Ble det gjort noen tiltak for å forebygge disse tiltakene som fortsatt eksisterer på området i dag?**

F. eks. på torget, der er det sterkt lys, som man kan settes på kvelden, og som gir flom belysning. Og dette gjør at folk blir roligere, og viss det skulle skje noe, kan man få god vitnebeskrivelse.

13) Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (rutiner) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer her i Stavanger-regionen?

Det skal komme blomsterkasser som skal sikrer mot terror.

14) Har du eksempler på områder/offentlig områder i Stavanger sentrum som er vellykket og som ikke er rammet av kriminalitet? Og hva er årsaken til det?

15) Kjenner du til CPTED (Crime Prevention Through Enviromental og kfk (Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) tidligere KRÅD sine anbefalinger for fysisk utforming og hva synes du eventuelt om dem?

Kjenne ikke til CPTED - prinsippene, men har kjennskap til Kfk og teorien om «broken window tehory»

16) Benytter dere CPTED og kfk tidligere KRÅD sine anbefalinger i valg av fysisk utforming av byrom?

Lite.

17) Hva trur du Stavanger kommune kan gjør får å minske kriminalitet i området?

- Viktig med gode analyse fra politiet
- Samarbeide med alle som jobber med kriminalitetsforebygging
- Jobbe med gruppene som begår kriminalitet
- Det som folk melder inn som utfordring og det vi ser selv

18) Hva innebærer trygghetsvandring? Hva effekt har den? Og hvor ofte skjer dette?

- Vi går sammen med natteravnene, politiet, skjenkekontrollen, kommunen, de som representerer handelsnæring i sentrum og park og vei- avdelingen. Vi går rundt i byen og diskutere hva som kan gjøres annerledes og utbedringen
- Vi skriver referat og dokumentere hva vi har sett og snakket om. Deretter tar vi det med på våras arbeidsplasser og formidle videre den kunnskapen. Tilslutt fordeler vi ansvaret for de tingene som vi ble enige om å gjøre, til de folk som er ansvarlige. Eksempel Trygve Pettersen, var ansvarlig får å ordne med belysning.
- SLT- Koordinator: for min del er ansvaret, å samordna og koordinere arbeidet som fins. For folk til å treffes på den måten. For folk til å samarbeide og utveksle informasjon, passe på at folk gjør jobben sin i de forskjellige arbeidsplasser.
- Sist lørdag var vi på befaring
- Befaring 1-2 gang i året

Ekstra info:

- Det jeg synes er spennende er at jeg blir utfordra på det arbeidet vi gjør, måten vi tenker på. Og at Norge er ikke flinke i forhold til andre land, når det gjelder kriminalitetsforebygging.
- Barna representer er mye mer inkludert i de enkle planene og har vært involvert i sentrumsplanen.
- Unngår å ha løse gjenstander liggende rundt, f.eks. løse brustein og flasker som kan brukes til skade→ skal være utilgjengelig.
- I forbindelse med sentrumsplan, har ungdommer blitt involvert→ vært workshop → eks. innspill til lekeapparater.
- BREEAM
- Kriminalitetstriangelet: viss man gjør noe med et åsted, går de bare til et annet åsted. Vi klarer ikke å gjør noe med alle åstedene. Men de åsteder som gjentar seg ofte, jobber vi målrettet med design og belysning. F. eks. på torget, der er det sterkt lys, som man kan settes på kvelden, og som gir flom belysning. Og dette gjør at folk blir roligere, og viss det skulle skje noe, kan man få god vitnebeskrivelse.
- Område som er mer utsatt av kriminalitet:
- Storhaug har blitt mye bedre nå. De har vært flinke med bosetting av folk og planlegging.

- Områder der det er sosiale boliger, eks. Lindeveien (tasta)
- Områder der det er kommunale boliger, kan skape utfordringer, er kanskje dårlig vedlikeholdt, og kanskje for dyrt for kommunen å vedlikeholde.
- Forbedringspunkter: gjort av private
- Stimuleringsordning: f.eks. de for dekke malingen viss de fikse sitt eget hus. Får til en felles dugnad.
- Eks. På Byhaug en kommunal lekeplass, som var i dårlig tilstand og det var naboer som engasjerte seg og fikk andre med seg (var ca. 50 pers) og fikk penger fra kommunen, til å gjør det fint i området.

Vedlegg F

Spørsmål/svar

Intervju: Politioverbetjent (navnet fjernet etter politiets ønske) (Politi)

1) Hvilke typer kriminalitet er mest utbredt i Stavanger sentrum, (hva er det knyttet flest anmeldelser til)?

Vinningskriminalitet og mindre vinningssaker, viss du tenker flest antall saker som tyveri, tyver fra butikker. Det er mye mørketall og mange registrerte saker, i iallfall viss man tenker dagtid problematikk. Tenker man kvelds- og nattestid problematikk, så er det lovbrudd som går mer på offentlig uro og orden (eks. Drikke på offentlig sted, urinering, vold, ordensforstyrrelser, forbud på alkoholloven, trafikk). Men vinning er den tradisjonelt den høyeste når det gjelder enkelte saker.

2) Hva vurderer dere i politiet som sammenhengen mellom kriminalitetsforebygging og planlegging, inkl. fysisk utforming av byrom? Er det en sammenheng? I hvilken grad er dere bevisst på det? Har dere eksempler på hvordan påvirker utforming av byrom/fysisk design deres arbeid.

Jeg tror at politiet er bevisst på enkelte saker som er lette å forholde seg til (som belysning, inngangsparti, videoovervåking, logistikk i forhold til trafikk, trafikksikkerhet osv.). Enkle og konkrete saker er politi nok så ganske flinke på og vi vet hvem som skal behandle de sakene. Men når det gjelder mer overordna planer, større prosjekter, større private prosjekter, som vi kanskje ikke bør involvere for tett på, så er det nok litt på kapasitet og kompetanse som gjør at vi ikke går i dybde som vi kunne har gjort for å få enda mer effekt.

3) Har dere foretatt noen sikkerhetsforetak for å hindre ulike typer kriminalitet?

- **I så fall hvilke?**
- **Hvilke type kriminalitet skal de ulike tiltakene forhindre?**
- **Har de hatt noen virkning?**

Noen gang kan vi få politiet syn inn i retningslinjene eller i politietsvedtaktene eller skjenkerettslinjene der politiet kan f.eks. for inn at det ikke skal bli utested i nærheten av barnehage, det er åpenlyst at alkohol og barn ikke passe sammen, da er vi inne å påvirke det. Trafikksikkerhet er vi flinke på å regulere, det er flinke folk som kan det med trafikksikkerhet, alt fra stengte veier til skiter, enveiskjøring osv. Det mener politiet noe i stort sett i alle saker. Vi har også ulike samarbeidsfora, spesielt det med belysningen, vi går på befaringer sammen med kommunen og lyse osv. for se mørke plasser i forhold til trygghetsfølelse i sentrum på nattestid; dette kan være eksempler på de konkrete saker vi er ute å jobbe med. Enkle og åpenlyse problemstillingen er vi ganske flink på, men har endel å gå på de kompliserte og større prosjekter.

4) Har dere sett et slags mønster av de ulike kriminalitetene?

- **Hyppighet**
- **Lokalisering**

Stavanger regnes som storby, så du har litt økt forekomst av storby problematikk. Og sentrumsutformingen er jo litt komplisert i Stavanger både i forhold til logistikk, trafikk, tetthet, menneskemengde på lite areal. Det er så klart vanskelig areal å jobbe forebyggende i, fordi det er så lite slingringsmann i forhold til hva du kan være med å påvirke, det er litt låst, vi har f.eks. Kjempe problem med taxi, logistikken med køer og at de står i kollektivfelt

og at det er trafikk farlig. Men hvor kan vi gjør med taxiene, det er ingen god måter å snu de på og få bedre logistikk, sentrum er såpass låst med bygninger og veier, vi sliter med å gå gode løsninger. Noe kan vi gjør noe med, mens andre er krevende.

Vi samarbeide med SVV, kommunen og trafikkavdelingen og taxi-næring → vi har holdte på 10-15 på løsning på disse problemene taxi-problem

Begrunnelsen: det er to delt, den ene er selve sentrumsutformingen og den andre er mer politisk, antall løyver, at det er f.eks. for mange taxier, som gjør det kanskje kø-dannelse

5) Er det spesifikke plasser i Stavanger sentrum som blir utsatt for kriminalitet? Hvor og hva type kriminalitet er det snakk om?

Butikker, kjøpesenter med mye billige og små varer er mer utsatt for tyveri. F eks. H&M sin sminkeavdelingen, når vi snakke om vinning så er det veldig utsatt. Snakke vi om f.eks. Vold, ordensforstyrrelser, natteproblemer så er det stort sett knyttet til spisestedene, torget, i knytning til utestedene, der det ferdes mye folk samla og mye beruselse. Der ser vi selvfølgelig mønsteret på hvor kriminaliteten skjer. Vi prøver jo å gå inn å regulere, men politikerne har jo sine andre mål med næringspolitikk, sysselsetting som gjør det vanskelig å regulere kanskje den bransjen. Men f.eks. korte åpningstider, for det er sysselsetting, kulturtilbud og andre mekanisme som også spille inn, uten kriminalitetsforebygging.

Det er mye narkotika i Stavanger sentrum, grunnen kan være f.eks. at byterminalen er knutepunkt, mange stopper, mange bytter, mange treffe hverandre, så det er veldig «hot spot» når det gjelder ulike problemstillinger. Tidligere har hatt lar, der de deler legemidler, sprøyter via metadol. og det har vært i sentrum som tiltrekker endel til seg endel utfordringer. Nå har jo noe av det blitt flyttet ut fra sentrum. Og det er en måte å gjør det på å gjør de mindre synlig i sentrum.

Sentrumsutforming er vanskelig å ha oversikt på, fordi utformingen er veldig kringlete og krokete. Det går ikke an å ha kameraovervåking i hele sentrum, det er ikke ren kvartaler, slik det er i endel storbyer, slik at du kan følge personen gjennom hele byen, pga. at det er rene linjer i byen, men her er det ikke. Det er slik ting som gjør det utfordrende og lettere for de som ønske å drive med den virksomheten.

6) Ble det gjort noen tiltak for å forebygge disse tiltakene som eksisterer på området i dag?

Vi prøver å ha tett dialog med kommunen og f.eks. Stavanger sentrum (næringscenter), bransjen. Vi har endel treffpunkter ulike på dagstid Sølberg eller nattestid. så vi prøver jo at aktørene som bruker sentrum at vi snakkes ganske jevnlig og prøver å opparbeide til felles situasjonsforståelse og ut ifra det kan vi til vis grad prøve å sette litt tiltak, ofte begrense tiltak, prøve å gjør med ting som er åpenbart og kan gjør noe med også er det endel ting som er fastlåst og er vanskelig å gjør noe med det. Føler vi jobber denne veien.

Vi har nå en ny stilling, blant annet den stillingen jeg har, som er veldig knyttet til Stavanger kommune, som skal samarbeide med kommunen tett i all kriminalitetsforebygging. Jeg tror vi har blitt litt bevist på det i senere tiden og at vi er på rett vei.

7) I hvilken grad benyttes integrert sikkerhetsreducerende tiltak i fysisk utforming?

Stavanger kommune har gjennomgått et belyningsprosjekt i sentrum, som ble ferdig i fjor. Der har politiet vært med i en prosjektgruppe og kommet med innspill og valg av alt fra feks. lyskilder til hvor det er naturlig å ha økt belysning, hva klokke på døgnet skal belysningen være kunstnerisk og hva klokke på døgnet skal være hvit og trygghetsbelysning

Er det kommunen som be dere om innspill og råd fra dere, eller motsatt? Jeg tror det går begge veier, fra sak til sak, og andre gong blir vi glemt. De sakene som åpenlys som kommunen tenker at politiet kunne vært interessert, tror nok vi blir involvert i

8) Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (rutiner) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer her i Stavanger-regionen?

Usikker om informasjonen er tilgjengelig for offentligheten.

Men det har vært og er prosjekter på det.

Men det er generelle tiltak som er iverksatt også er det konkrete prosjekter som går på sentrum.

Informasjonen kunne ikke deles med meg (sensitiv)

9) Har det blitt gjort endring i design for å redusere kriminalitet eller øke trygghet, for eksempel etter overfallvoldtekst og 22. juli?

Det er vanskelig å gjøre forandring i design, for det handle jo mer om å øke oppdagelsesrisikoen og det handle litt om at sentrum skal bli brukt av jo flest vanlige folk, slik at det skal oppleves trygg og at folk har ønske å bruke sentrum, og det i seg selv vil være kriminalitetsforebyggende. Når det gjelder på konkrete tiltak som belysning og videoovervåking, kan politiet være med å påvirke og det har vi et bevist forhold til.

Ja vi er massiv tilstede og, spesielt i helg, men ellers er vi ikke nok tilstede i ukedagene. Og det er fordi politiet har mange oppgaver og da blir kanskje ikke sentrum alltid prioritert. Vi er ikke tilstede hele uken.

10) Er dere i kontakt med planleggere i kommunen, private arkitekter eller andre i arbeidet med å utforme overordnede planer, byrom eller mindre tiltak.

Ja til en viss grad, i forhold til privat aktører ønsker politiet å være litt passive, pga. privat interesser og litt i forhold til kanskje politiet ønske at det skal komme via kommunen, slik at politiet ikke skal ha tett dialog med aktører, fes. Viss dere gjør sånn og sånn, for de kan etterkant bruke politiet sa det.

Når det gjelder kommunen så skal jo politiet etter PBL uttale seg. Så jeg tror at det er et stort arbeid for politiet i forhold til ressurs situasjonen også er det jo ganske komplisert fagfelt og gjerne omfattende arbeid.

Men saker som går på trafikk er vi flinke på å involvere oss i høringer, og saker som direkte går mot politiets jobb eks. skjenkerettslinjene i sentrum, men når det gjelder større nybygg, restaurere og sentrumsprosjekt, så tror jeg vi er til en vis grad involvert og tror heller ikke at alt blir sendt til oss. Den silingsprosessen som skjer i kommune, jeg kjenner ikke godt til den, men det kan jo være at det er endel som politiet skulle uttale seg til ikke når politiet. Eller pga. at vi får så mange at vi blir litt spammet ned med uttalelse og kanskje saker som vi burde uttale oss på, klarer ikke vi fange det opp. Der tror jeg at det er forbedringspotensialet.

11) Er deres organisasjon rigget til å gi innspill til planer som er på høring? Gjør dere det? Eksempel sentrumsplan

Så vidt jeg vet at det har blitt gjort, men hvor nøye det har blitt gjort kan jeg ikke svare på.

12) Hvordan er samarbeidet intern i politiet?

Det er som er problemet til politiet, og det belyst Grete, at det er folk som holde på i forskjellige avdelinger uten at det er nødvendigvis snakker sammen. Og det kan være et stort problem og det er svakhet i systemet. Det kan være at noen tror at det ikke er relevans for andre. Men det handler jo og viss du skal gjør et grundig arbeid med sentrumsplan for politiets side, så krever det mye ressurser og mye innsats, fordi det er tunge ting du skal sette deg inn i og du skal ha kompetanse til en vis grad, for mange politifolk kan være vanskelig å se for seg hva kan være problemet med det., pga. litt usikkerhet og mangel på kompetanse, så jeg tror nok at vi kan bli bedre på det. Også er det spørsmål hvor mye vi skal involvere oss i det, fordi det er jo prioriteringsspørsmål.

13) Er dere vært i kontakt med planleggere/arkitekter, kommune, SLT-koordinator, fylkesmannen eller andre aktører for utforming av eventuelle større eller mindre planer eller tiltak (eksperthjelp til kriminalitetsforebyggende tiltak)?

Vi har tett dialog med SLT-koordinator, men på byggesak og prosjekter tror ikke vi er så flink på det.

14) Hva er det dere skiller mellom kriminelle handlinger og uønsket adferd? For eksempel forbudt å sove ute (uteliggere).

Det er endel politiet må jobbe med, som er mer et samfunnsproblem, så vi prøver jo å skille mellom det som er alvorlig kriminalitet, mindre alvorlig kriminalitet og det som er uønska konsekvenser eller handlinger. Men det henger jo selvfølgelig sammen er det mye uønska handlinger, så vil det jo vise på kriminaliteten. Så vi prøver jo

å jobbe kunnskapsbasert og prøve å bygge opp en retning, og se trender og utviklingsmønster for å kunne jobbe målretta forebyggende. Tanken er i iallfall at vi skal være flinke på det underveis, så jeg tror nok i framtiden, inn i den nye politi reformen, skal satse kraftig på forebyggende arbeid, jeg vil jo antatt at vi blir flinkere på det, det komme til å bli mer ressurser og mer dedikerte folk som jobber med dette her.

15) Kjenner du til Kfk (kompetansesenter for kriminalitetsforebygging) sine anbefalinger for fysisk utforming og hva synes du eventuelt om dem?

Ja

Slik som vi er organisert så har vi fagavdelingen som strekke seg over hele politiet distriktet som skal være ressurs personer på forebyggende arbeid. de skal på en måte gi oss råd, vi som jobber i geografisk områder i distriktet Stavanger eller Sandnes osv. Vi skal på en måte få hjelp viss vi er i tvil på metode vi skal bruke som er lurt å bruke. Endel i politiet er veldig flinke også er det endel som utfører arbeidet, jeg er midt i mellom, er både vurderer, men også er ute å jobbe med forebygging. Vi prøve å jobbe kunnskapsbasert og vi bruke andre kompetanse personer viss vi lurer på hva som er lurt å gjør i de forskjellige utfordringene.

16) Har dere oppdatert analyse av hvordan kriminalitet har vært det siste året?

Ja, men det er noe vi jobbe med å bli bedre.

Den registrerte kriminalitet blir analysert (antall straffbare saker i ulike aspekter). Så har du mer den som viser trender og utvikling, der jobber vi forså vidt ganske bra, men der har vi mer å gå på for å være oppdaterte. Ofte er politiet litt for sent hele tiden, vi ligger et par måneder etter utviklingen. Vi samarbeide med andre politistasjoner, men det tar tid. Vi jobber med å bli flinkere i det. De kriminelle de utvikle seg litt i forkant av politiet, de kommer med nye metoder og vi må hele tiden prøve å ta de igjen.

Drone i terror sammenheng:

Eks. neste generasjon terrorister kan feste sprengstoff på en drone. Da må det skje 2-3 ganger før samfunnet skjønner at det er et problem. For hvis det ikke ha skjedd i Norge, så jobber vi ikke med problemstillingen heller.

17) Kan du si litt om kriminalitetstriangelen? Hvor dere har styrken og svakheten i trekanten (gjerningsperson, offer, gjerningssted)? Mitt fokus her er gjerningsstedet, hvordan man kan vanskeliggjøre å begå kriminelle handling i et sted- hvordan kan det gjøres? Har du kommentar til dette?

Det med å bygge fysisk barriere for å forhindre det.

Jeg tror nok at det sivile næringscenter og sivile apparater, de har mer fokus på det fysiske, bygg og barrierer og kjenner kriminalitet mer enn politiet. Så jeg tror at politiet er sterkest på det menneskelig individplanen, på oppfølging, forebyggende straff, tiltak ovenfor individer, tror at vi er flinkere på det, enn på fysisk sikring, med mindre det er konkrete tiltak vi jobber med, der er vi flinke på. Men på de skjulte problemstillingen så er vi mindre flinke.

Jeg tror at det tverrfaglig arbeid som ble gjort under oppvekst, de mekanismene som er rundt individer er bra, men såklart kan det være mye bedre. Men tror at det er med på legger en dempe på kriminalitetsutviklingen. Og det med velstandssamfunn, kan jo også skape stor klasse skille.

18) Hvilken innsats gjør politiet for å redusere og/eller vanskeliggjøre kriminalitet i Stavanger sentrum?

Det er tverrfaglig samarbeid, tilstedeværelse av politi, de to viktigste faktorene.

19) Hva innebærer trygghetsvandring? Hva effekt har den? Og hvor ofte skjer dette?

Faste møter og faste vandringer. Sammensetting av grupper er mye bedre nå, det er de rette folk som er med i gruppen. Som trygghetsvandring sitte igjen som inntrykk skal jo tas videre i ulike sporene alt etter om det er et kommunalt problem eller et politi problem, det går videre til politiråd som er et organ, der vi kan se på endel utfordringer felles, tror vi er tålig bra der.

Trygghetsvandring: min. 2 ganger i året, så har vi kontinuerlig prosess som går parallelt med de faste vandringer

Terror

Vi har jo i Stavanger mange store arrangement, og jeg jobbet ganske mye med de store arrangementene. Politiet prøver til en vis grad å tenke på det verstefall teorier. Men det er vanskelig å ta inn over seg, for du vet ikke helt hvor du skal begynne, og hvor mye du skal gjør i forhold til publikumstrygghetsfølelse. Du ser at noen byer setter blomsterkasse, sperregater. Men hvor mye det skal var og hvor synlig det skal var, vi egentlig frykte det litt. Så må vi jo stole på PST sine trusler, høye eller lave, men er vanskelig arbeid, for det kan skje på fotballkamp, 17-mai, gladmat eller på en vanlig lørdag. Eks. slik det skjedde i Tyskland på en vanlig dag, på uteservering, at en lastebil kjørte i folkemengde. Og dette kan lett skje her og. på Det er veldig vanskelig å forebygge alt, men noen enkle grep og noen små justering kan du gjør, men så blir det alltid at man håpe at ting går greit og at det ikke skjer i vår by. For man skal ikke drive med skremsel heller.

Ekstra info:

- Manglende samhandling: Mange som jobbe med det og mange som vet, men de rette folkene snakke ikke sammen eller har rutiner for det.

Kommunen:

Forbedre silingsleddet i kommunen, at de kompetente personer som sitter med sakene, og at de vet hvor de enkelte sakene går til riktig aktører. Det som ikke er relevant blir tatt vekk og viktig ting sende videre til riktig aktører.

Politiet: fora i politiet

Vi kunne f.eks. Hatt en vurderingsgruppe i 3-4 fagfelt, og de så planen sammen, både med trafikk, kriminalitet barn og unge. 4-5 personer som kunne mye om de forskjellige fagfeltene, da ville du fått mer breiere vurdering, mer kompetent tilbakemelding til kommunene.

Vedlegg G

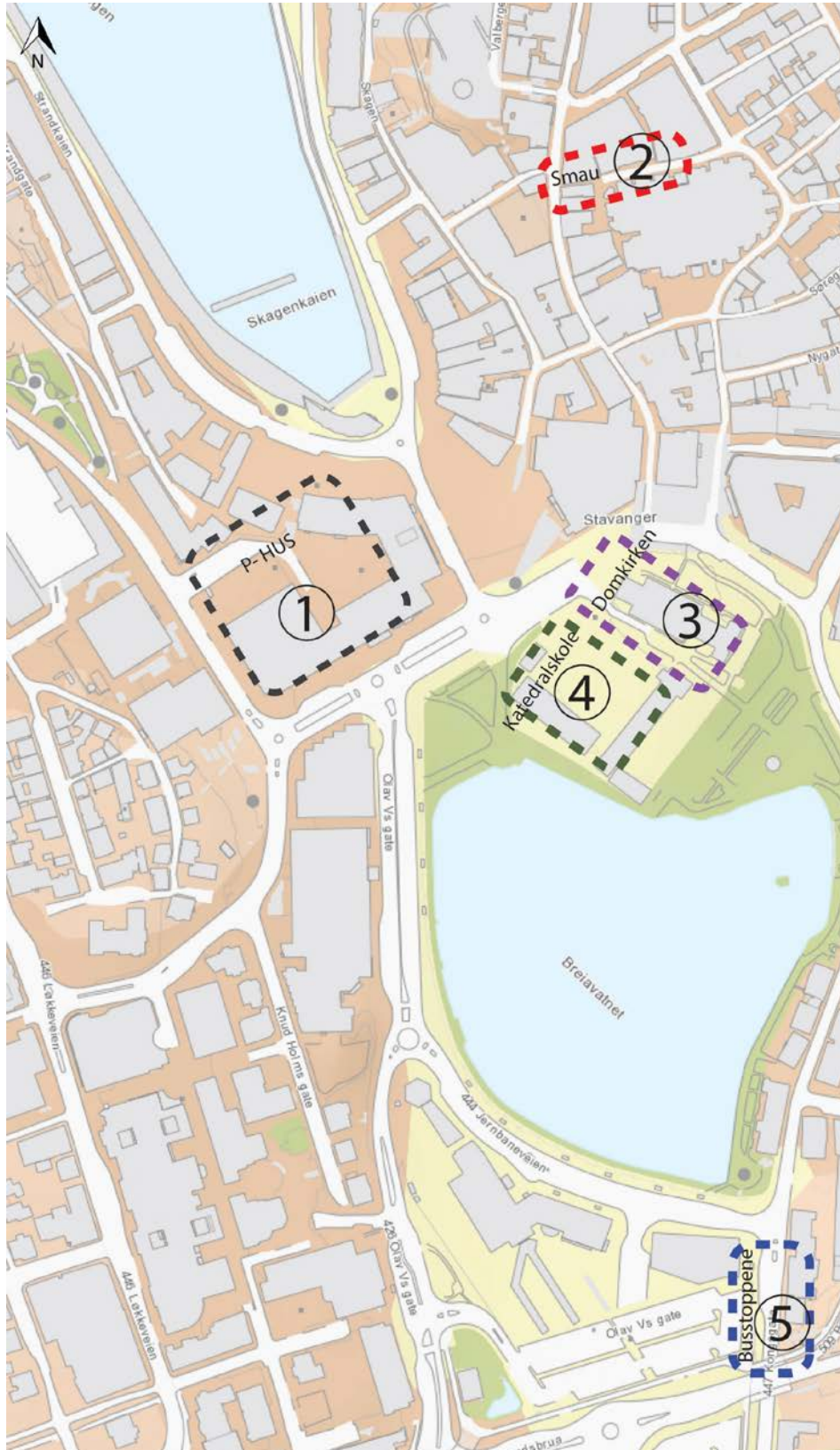
Kriminalitetsstatistikk

Tabellen under viser de ulike kriminalitet i Stavanger sentrum og nærliggende områder som Eiganes/Våland og Storhaug. Fikk tabellen fra politiet i Stavanger.

Hovedpolitistone	Politistone	Annen	Arbeidsmiljø	Miljø	Narkotika	Sedelighet	Skadeverk	Trafikk	Undersøkkelsessaker	Vinning	Vold	Økonomi	Totalsum	Totalsum %	Innbyggertall	Kriminalitet per innbygger i %
Eiganes/Våland	Eiganes	54	1	1	73	23	59	47	7	309	39	37	649	36,8	2105	30,8
	Kampen	41	1	1	51	3	54	20	4	156	30	27	387	21,9	1810	21,4
	Stokka	4			10	3	9	8	4	70	3	21	132	7,5	689	19,6
	Våland	62	1	1	137	12	44	74	23	166	54	21	594	33,7	5511	10,8
sum												1762				
Sentrum	Parken	18	1	1	19	5	35	7		130	23	5	243	13,4		
	Skagen	163			54	6	12	8	3	373	143	12	774	42,8		
	Straen	60			26	3	14	3	2	189	78	10	385	21,3		
	Sølvberget	33	4	4	32	3	23	4	3	256	32	16	406	22,5		
sum												1808				
Storhaug	Byøyene	3			2	2	3		7	1	6	3	27	1,7	1261	2,1
	Storhaug Nord	112		1	176	9	85	61	22	460	87	68	1081	67,1	2042	52,9
	Varden	57	2	2	53	8	41	30	10	241	32	30	504	31,3	1383	36,4
sum												1612				
Totalsum		607	10	1	633	77	379	262	85	2351	527	250	5182			

Vedlegg H

Kart over Stavanger sentrum og de fem områder for stedsbefaring. Kartet ble laget av Hiba Saeed Idris

Vedlegg I

1.1 Observasjoner

Det ble utført observasjoner mandag 16. februar klokken 12.00-13.30 og fredag 17. april klokken 21.30-23.00.

1.1.1 Parkeringshuset

Det ble foretatt en observasjon av parkeringshuset P-posten, som ligger under posten i Stavanger sentrum. Parkeringshuset har en kapasitet på 150 biler. Parkeringshuset er stengt ved enkelte utganger/innganger for gående hver dag mellom kl. 00.00 og kl. 06.00. Parkeringshuset er markert som nr. 1 på kartet i Figur 2.

Parkeringshuset er bygd nedover i bakken, med tilhørende utganger for gående i hver etasje. Etsajene i parkeringshuset er fordelt på 3 etasjer i tillegg til parkeringsplasser på to halvetasjer. Inndelingen av etasjer i parkeringshuset gjør bygningen uoversiktlig, se Figur 3 og Figur 4.

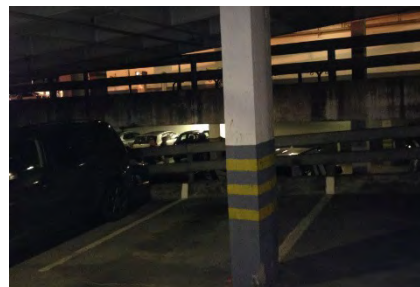
Parkeringshuset har utilstrekkelig belysning og uoversiktlig områder. I hver etasje er det en 2-3 meter bred levegge foran trappeoppgangene. Ved det nederste utkjøringspartiet er det en veg med flere seksjoner. Det er plassert overvåkningskameraene ved utgangene av parkeringshuset.

Ved inngangspartiet er de seks første parkeringsplassene reservert kvinner, se Figur 5.

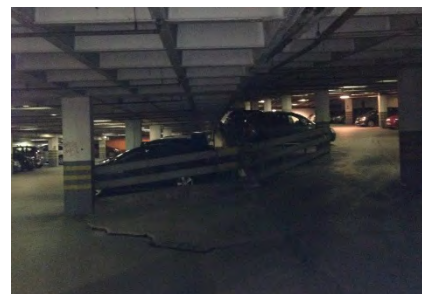
Analyse

Politisjef sier at skiltet «Reservert kvinner» er satt opp i regi av kommunen, og at målet med skiltene er å øke tryggheten til kvinner samt at de skal ha lett tilgang til utgangen dersom noe skulle skje, se Figur 5. Dette er i overensstemmelse med KRÅD sine anbefalinger, vist i tabell «sentre» i Vedlegg A.

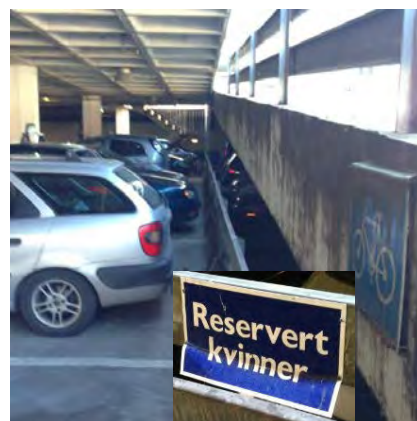
Parkeringshuset er lite oversiktlig med utilstrekkelig belysning, noe som bidrar til å påvirke opplevelsen av trygghet. Leveggen ved trappeoppgangen kan fungere som gjemmede, slik at man ikke er synlig fra trappen. Dette kan oppleves utrygt for de som bruker trappen. I resten av parkeringshuset er det muligheter til skjermet, uforstyrret «arbeid» bak parkerte biler og det er langt til flere av utgangene. Det er ikke lett og se langt i parkeringshuset og heller ikke bak eller mellom tett parkerte biler med det neddempede lyset som er i parkeringshuset. Dårlig oversiktighet bryter med det overordnede målet for CPTED, nemlig naturlig overvåkning gjennom «Se og bli sett». Dette gjør at parkeringshuset kan oppleves utrygt fordi det mangler naturlig overvåkning utenom overvåkningskameraene ved utgangene.

Figur 1: Bildet viser hvor uoversiktlig parkeringshuset er.

Figur 2: Bildet illustrerer overgang mellom etasjene

Figur 3: Skilt med teksten «Reservert kvinner»

I KRÅD sin sjekkliste er parkeringshus definert som folketomme områder, noe som stemmer overens med de utførte observasjonene av parkeringshuset, se vedlegg A. Det er ikke mange som beveger seg inne i parkeringshuset utenom de som parkerer bilen der. Det ble observert få folk i begge observasjonene av området. Ifølge Gehl er det den opplevde personlige tryggheten den avgjørende faktoren for områder hvor folk ferdes. Parkeringshuset har lite aktivitet og kan derfor oppleves som utrygt. Informanten mente også at områder som er plassert unna folk er mer utsatt for opplevd utrygghet.

1.1.2 Smug

Befaring:

Steinskargata er et smug som går mellom Kirkegata og Bakkegata, markert som område 2 i Figur 2. Kartutsnitt av snauet, markert med grønt, er vist i Figur 6. Smuget avgrenses av kulturhuset på den ene siden og trehusbebyggelse på den andre. Inn mot Kirkegata smaler smuget inn til vel en meters bredde, se Figur 7. Det er 4-5 private parkeringsplasser bak Kulturhuset, som har kjøretilgang via smuget inn fra bakkegata, vist i Figur 8.

Kulturhuset har en irregulær form som danner innhukk i fasaden og parkeringsområdet er skjermet for innsyn, se kartutsnittet i Figur 6. Ellers er smuget oversiktlig. Kulturhuset har lukket fasade i 1 etg, med unntak et inngangsparti. Trehusbebyggelsen er åpnere, med en kombinasjon av store utstillingsvinduer, inngangsparti og mindre smårutete vinduer. Trehusbebyggelsen er i 2 etg.+ loft og kulturhuset i 3-4 etg. Gatemøbleringen er begrenset til gatebelysning og et sykkelstativ, og det er lite aktivitet her. Utenfor åpningstidene er det gitter foran butikkvinduer og kulturhusets inngang.

Bygningene er velholdte, uten tagging og med lite forsøpling. Unntaket er blomsterkassene i fasaden på Kulturhuset. Disse er fulle av ugress. Materialbruken er generelt av høy kvalitet, med tre, betong, stein (travertin og granitt), metall og glass og brostein.

Kombinasjon av butikker, spisested, utested og kulturhus, med kino og bibliotek, genererer i noen grad bevegelse i smuget både på dagtid og kveldstid. Lengst åpningstider har Kulturhuset, hverdager fra 8-22, lørdag 10-23 og søndag 12-22. Også restaurant Renaa og utestedet Crazy sikrer bruk utover butikkens åpningstider. Det er ikke observert noen overvåkningskamera.

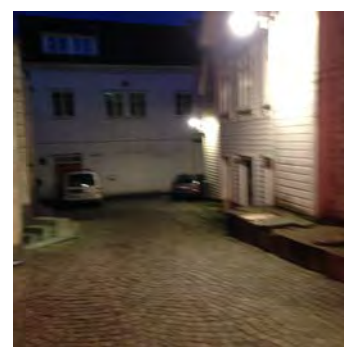
I observasjonstidsrommet mandag formiddag var det kun et fåtall personer som gikk gjennom smuget. De fleste var på vei til eller fra Kulturhuset. Noen stoppet opp og kikket i butikkvindu. Fredag kveld var det derimot en god del mennesker her, både folk som oppholdt seg utenfor utestedet Crazy og utenfor inngangen til Kulturhuset og folk som gikk gjennom smuget, se bilde i Figur 9.

Figur 4 Kartutsnitt område 2. Smug markert med grønt.

Figur 5: Smug. Bildet tatt fra kirkegaten inn mot Bakkegata

Figur 6 Private p-plasser med innkjøring fra smuget

Analyse

Smuget er et flerbruksområde med åpningstider store deler av døgnet, hverdag og helg. Observasjoner viser imidlertid at smuget er tilnærmet folketomt på dagtid, mens det er mye mer bevegelse på kveldstid helg. På kveldstid i helg bidrar kulturtilbudene (restaurant, kino og utested) til mye folk og bevegelse i smuget. Dette er bakside/bi-inngang for butikkene og er trolig forklaring på at det er lite bevegelse på dagtid. Mangel på opplevelser gjør at man ikke oppholder seg her, noe fravær av benker understreker.

Figur 7 Bevegelse fredag kveld

Mangel på benker er ofte et grep som brukes for å hindre at byens uteliggere eller tiggere oppholder seg i området. Det er ukjent om dette er årsaken her, eller om lokaliseringen gjør det unaturlig å plassere benker i denne gaten. Også fremkommelighet til parkeringsplassen kan være en årsak til at det ikke er gatemøblering.

Gaten er velholdt og det gjør at man føler seg trygg på dagtid til tross for få folk. Kulturhuset sine blomsterkasser, fulle med ugress, gir imidlertid inntrykk av at ingen bruker balkongene.

Opplevelsen av gaten er helt annerledes fredag kveld. Mye folk på utestedet Crazy, og folk som beveger seg gjennom gaten gir aktivitet og liv i smuget. Gaten er godt opplyst, og gjør at smuget fremstår trygt og oversiktlig. Det er belysning høyt oppe, slik at man ser ansiktene på andre. Dette er i tråd med KRÅD sine anbefalingene. Butikkvinduene hadde gitter, som er et hardt virkemiddel. Mye folk gjorde imidlertid at dette ikke preget opplevelsen av gaten.

1.1.3 Park

Befaring:

Domkirken ligger sentralt i Stavanger, markert som område 3 i kartet på Figur 2. I parkområdet ned mot Breiavannet, er det mye menneskelig bevegelse, god belysning og godt med sitteplasser. I gaten mellom Stavanger Katedralskole og Domkirken er det få mennesker. Det er trær og parkerte biler langs gaten og fasaden til Domkirken har mange inntrukne fasader. Domkirken og området rundt er godt opplyst, som et resultat av et lysprosjekt i regi av Stavanger kommune 2011, se Figur 10.

Analyse:

I parkområdet ned mot Breiavannet er det mindre sannsynlighet for at det skal skje kriminelle handlinger pga. all den menneskelig aktiviteten som skjer i området. I følge Gehl er ingenting mer attraktiv enn menneskelig aktivitet, derfor vil et sted med aktivitet oppleves tryggere. Møteplasser er også med på å gi området liv og trygghet. Men samtidig sier Gehl at gater som er folketomme, mangler aktivitet store deler av døgnet, uoversiktlige hjørner og busker, kan gi motsatt opplevelse. I gaten mellom Stavanger Katedralskole og Domkirken kan trær og busker, parkerte biler og inntrukne fasade i Domkirken bli brukt som

Figur 8: Parkområde

skjulesteder, og det er kanskje grunnen til at denne gata blir lite brukt spesielt på kveldstid. For i områder med lite folk og gode gjemmesteder er det lett å begå lovbrudd usett og uforstyrret. Dette er en av de ti punktene som er nevnt i KRÅD, se *Vedlegg A*.

Belysning er et viktig element, og med å øke trygghet rundt Domkirken. Ifølge informanten er det viktig at lysprosjektet ikke blir for iøynefallende, for da kan de gi motsatt effekt.

1.1.4 Stavanger Katedralskole

Skolen ligger mellom Breiavannet, Domkirken og Torget, markert som nr. 4 på kartet i figur 2. Skolegården er omkranset av bygninger på 2 sider, forstøtningsmur mot Domkirken og smijerns- gjerde mot Torget. Skolegården har generelt god belysning, også ved undergang under hovedinngangen. Dette området har vært brukt som offentlig toalett, ifølge driftsleder ved Stavanger Katedralskole. I skolegården er det en allé, som fører fra porten til lærerbygningen, vist i Figur 11. Alleen er opplyst med lys nedfelt i bakken. Skolegården er ikke møblert, hverken med benker eller annen type møblering.

Figur 9: Skolegården mandag formiddag

Både på observasjonstidspunktet mandag formiddag og fredag kveld var skolegården folketom, se bilde i Figur 11 og Figur 12.

Analyse

Ifølge driftsleder er målet med best mulig belysning og minst mulig skjulesteder å unngå kriminalitet. Men man kan fortsatt finne små skjulesteder i skolegården, som f.eks. undergang ved hovedtrappen til lærerbygningen, hvis man kommer fra Torget i nordvest, kan man ikke se om det er noen som gjemmer seg under trappen. Dette kan gi en ubehagelig følelse og skape utrygghet. Dette har blitt

Figur 10 Skolegården fredag kveld

nevnt i KRÅD, se *vedlegg A*, områder der det er lite belysning og skjulesteder er det lettere å utføre lovbrudd. I skolegården er benkene fjernet for å unngå at folk oppholder seg her på kveldstid og i helgene og for å unngå at utliggere sover her. Som helhet er skolegården lukket og busker og trær gir lite innsyn fra Torget. Dette kan gi en følelse av utrygghet, spesielt om kveldene og helgene.

1.1.5 Stoppesteder for offentlig transport

Bussholdeplass 8 og 9 ligger ved Busstasjonen, på hver sin side av Kongsgata, vist som område 5 i Figur 2. Holdeplass 8 er lokalisert på siden av Byterminalen og holdeplass 9 under riksvei 509, vist i flyfoto over området i Figur 13.

Figur 11 Lokalisering av busstopp 8 og 9 i Kongsgata.

Holdeplass 8 har egen busslomme og busskur. Bak busskuret går det trapper opp til parkering og matbutikk på Jernbanelokket, se Figur 13. Busskuret er utformet i glass, med reklame på en av veggene. Reklamene er ifølge informanten en avtale mellom kommunen og produsenten av busskurene. Bussholdeplassene er godt belyst og har god innsyn.

Bussholdeplass nr. 9 har verken busslomme eller busskur, og plassen er vindutsatt. Busstoppet mangler søppelbøtte og det er mye søppel her. Holdeplassen har dårlig/middels god belysning. Belysningen er plassert i to ulike høyder fordelt jevnt under brua. Høyden på belysningene er henholdsvis 57 cm og 117 cm over bakken. Det er trapper på hver side av busstoppet opp til riksveien. Ved trappen på sørsiden er det store busker: Her ser det ut som det bor uteliggere, noe politisjef bekreftet.

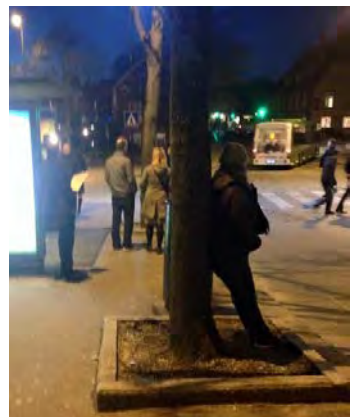
Området rundt Breiavannet er godt opplyst og brukes store deler av døgnet. I tillegg er det en døgnåpen 7-eleven ved Byterminalen og kollektivtrafikken i sentrum er i drift i tidsrommet 4:50 og 0:30. Begge deler bidrar til aktivitet i området store deler av døgnet. Det var mye folk og bevegelse i området på begge observasjonstidspunktene, vist i Figur 14-17. Ut fra dette og generell kjennskap til området bekrefter dette at det er mye aktivitet rundt Breiavannet og Byterminalen store deler av døgnet.

Analyse:

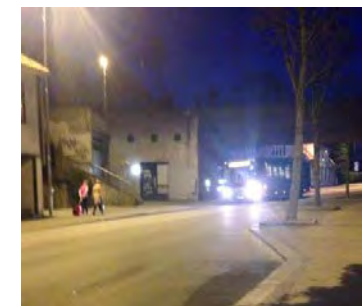
Bussholdeplass 8 fremstår som velholdt, noe som gir en følelse av trygghet. Holdeplass 9 derimot fremstår som dårlig velholdt og tilfeldig plassert. Informanten bekreftet at dette området ikke var tiltenkt som busstopp. Kongsgata er en strekning som i stor grad blir benyttet av de som bruker parkeringshuset eller bor i nærheten og skal til sentrum, togstasjon eller bussholdeplass. Ved en ny observasjon foretatt en fredagskveld kunne vi bekrefte at de tidligere observasjonene stemmer overens. Det var stor aktivitet utenfor 7 eleven og Byterminalen, og en del som benyttet bussholdeplass 9. Bussholdeplass 8 var det lite aktivitet, det ble observert et fåtall personer som benyttet strekningen som en gjennomfartsåre.

Figur 12: Utenfor 7-eleven ved Byterminalen fredags kveld.

Figur 13: Bussholdeplass 8 fredags kveld, sett fra bussholdeplass 9.

Figur 14: Aktivitet ved bussholdeplass 9 i Kongsgata en fredagskveld.

I denne forbindelse stemmer observasjonene overens med teoriene til Jan Gehl og Jane Jacobs. Derimot er ikke observasjonene ved bussholdeplass 8 i tråd med anbefalingene til KRÅD om nok belysning og god oversiktighet. Det er ikke observert overvåkningskamera i området.

Figur 15: Holdeplass 8 og 9 mandag formiddag, sett fra Lagård gravlund.

Vedlegg J

Spørreskjemaundersøkelser

	Oslo kommune
1. Hva tenker du på når du hører begrepet «kriminalitetsforebyggende» arealplanlegging?	Jeg tenker at det handler om et stort felt som rommer mange ulike typer tiltak, for eksempel planlegging for belysning, vegetasjon, og utforming av uteområder og byrom på en måte som gir god sosial kontroll.
2. I hvilken grad vil du si at man er bevisst på kriminalitetsforebygging i arealplanlegging (kommuneplan, områdeplan, reguleringsplan) i din kommune?	Her i Oslo er vi bevisst på dette, og har det med som viktig tema i mange sammenhenger. Kommuneplanens tittel er «Smart, trygg, grønn».
3. Har dere sjekklister eller andre hjelpemidler til å gjøre dere bevisst på dette?	Jeg jobber ikke direkte med saksbehandling, men det tror jeg nok vi har.
4. Har du konkrete eksempler på fysiske tiltak/arealplangrep som har blitt gjort nylig mtp kriminalitetsforebygging i din kommune?	Det er gjennomført en rekke fysiske sikringstiltak (mot terror), mest synlig langs Karl Johans gate. Dette er også et viktig tema i forbindelse med å gjøre Oslo mer bilfri.
5. Har dere dialog med politiet eller annen kompetanse på kriminalitetsforebygging ift arealplanlegging?	Det er i første rekke Beredskapssetaten i Oslo kommune som har kontakt med politiet.
6. Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (i rutiner i planleggingsprosess) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer i kommunen din?	Ja, det er blant annet utarbeidet en prinsipplan for gatebruk og grunnsikring (2014, et samarbeid mellom Oslo kommune og Staten) som beskriver felles målsetninger for hvordan sikringstiltak bør gjennomføres.

	Eigersund kommune
1. Hva tenker du på når du hører begrepet «kriminalitetsforebyggende» arealplanlegging?	Dette vil kunne gjelde både kommunens overordnede planlegging gjennom kommuneplan samt sektor og temaplaner. Videre vil det også gjelde fro kommunens detaljplanlegging i reguleringsplaner. Jeg tenker at dette i stor grad dreier seg om å ha en tankegang i planleggingen som ivaretar flere hensyn.
2. I hvilken grad vil du si at man er bevisst på kriminalitetsforebygging i arealplanlegging (kommuneplan, områdeplan, reguleringsplan) i din kommune?	Vi har det med oss som en av mange hensyn som vi prøver å ta hensyn til – vi prøver gjennom en helhetlig samfunnsplanlegging å ivareta mange hensyn samtidig. Det vi gjør på et felt vil ha konsekvens og efekt for andre felt også. Særlig i sentrumsplanlegging. Vår kommune er liten og kriminalitet er i liten grad et problem.

3. Har dere sjekklister eller andre hjelpemidler til å gjøre dere bevisst på dette?	Nei
4. Har du konkrete eksempler på fysiske tiltak/arealplangrep som har blitt gjort nylig mtp kriminalitetsforebygging i din kommune?	Nei, ikke direkte, men vi har mange eksempler på at ved å ta hensyn til f.eks. å ha lyse og trivelige ute og oppholdsareal vil det både ivareta hensynet til å være forebyggende for kriminalitet samt at det er godt i forhold til universell utforming, trivelig for banr og unge å oppholde seg etc.
5. Har dere dialog med politiet eller annen kompetanse på kriminalitetsforebygging ift arealplanlegging?	Vi involverer Barm og unges representant i planleggingen samt benytter Folkhelsekoordinatoren. Vi kan ikke se at det lokale politiet har kompetanse på arealplanlegging.
6. Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (i rutiner i planleggingsprosess) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer i kommunen din?	Nei

	Kristiansand kommune
1. Hva tenker du på når du hører begrepet «kriminalitetsforebyggende» arealplanlegging?	Et utgangspunkt for å planlegge områder som oppleves som trygge for alle, og som tema kan det gjerne linkes opp mot universell utforming (at alle kan bruke byen osv)
2. I hvilken grad vil du si at man er bevisst på kriminalitetsforebygging i arealplanlegging (kommuneplan, områdeplan, reguleringsplan) i din kommune?	Kriminalitetsforebygging er tema som inngår både i kommuneplan og område-/ detaljreguleringer. I område-/ detaljreguleringer (som er mitt fagfelt) er det et av svært mange tema som skal omtales i planbeskrivelsen, se våre maler for planbeskrivelse her: https://www.kristiansand.kommune.no/teknisk-og-eiendom/planer/skal-du-utarbeide-en-detaljregulering/#maler Kommuneplanens samfunnsdel omtaler ikke direkte begrepet kriminalitetsforebyggende planlegging, men har fokus på trygge byrom og sosiale møteplasser. I tillegg er det utarbeidet egen kriminalitetsforebyggende plan 2016-2020, Sammen om en tryggere hverdag (link: https://www.kristiansand.kommune.no/globalassets/sammen-om-en-tryggere-hverdag--kristiansand-kommune.pdf.pdf). Dette er ikke en plan etter pbl
3. Har dere sjekklister eller andre hjelpemidler til å gjøre dere bevisst på dette?	Når det utarbeides reguleringsplaner må forslagsstiller omtale kriminalitetsforebygging i planbeskrivelsen. På vår nettside «skal du utarbeide detaljregulering», er det lenke til veilederne Kriminalitetsforebyggende sjekklister for planleggere og trygge nærmiljø som forslagsstillerne kan bruke som veiledning. https://www.kristiansand.kommune.no/teknisk-og-eiendom/planer/skal-du-utarbeide-en-detaljregulering/#diverse-lenker .

	<p>I planprosessen diskuteres sakene i teknisk sektors samarbeidsgruppe. Her deltar også by- og samfunnsenheten, hvor kommunens kriminalitetsforebyggende koordinator arbeider. Er det saker som er relevante mtp. kriminalitetsforebygging, diskuteres dette med koordinatoren.</p>
<p>4. Har du konkrete eksempler på fysiske tiltak/arealplangrep som har blitt gjort nylig mtp kriminalitetsforebygging i din kommune?</p>	<p>Det er utarbeidet krav til utendørs belysning der ansiktsgjenkjenning og opplysning av sideterreng har hatt fokus mtp. å skape trygge byrom for alle. I tillegg har man fått større fokus på beplantning/ buskfelt i grøntanlegg mtp. potensielle skjulesteder. Mitt inntrykk er at hvorvidt et område oppleves som trygt eller utrygt på mange måter handler om «de små» detaljene. Det er også gjennomført trygghetsvandring i ulike sentrumsnære områder. Funn og innspill fra disse spilles inn til planprosessene.</p>
<p>5. Har dere dialog med politiet eller annen kompetanse på kriminalitetsforebygging ift arealplanlegging?</p>	<p>Jf. to punkt over har kommunen en egen kriminalitetsforebyggende koordinator. Hun har jevnlig møter med politiet. I utforming av gatebruk deltar også politiet i en utvidet samarbeidsgruppe, da primært mtp. trafiksikkerhet.</p>
<p>6. Etter terrorangrep 22. juli, har det blitt gjort endringer (i rutiner i planleggingsprosess) eller gjort noen tiltak for å forebygge at slik hendelse ikke skjer i kommunen din?</p>	<p>Jeg er usikker på når temaet kriminalitetsforebygging kom inn i våre maler for planbeskrivelse, men sannsynligvis etter 2011. (har sjekka to saker fra før 2011 hvor temaet ikke er omtalt). Beredskapssjef i kommunen har påbegynt et arbeid i etterkant av hendelsene. Dette arbeid er tverrfaglig (inkl. ingeniørvesenet, parkvesenet, politiet, mm).</p>

	Københavns kommune
<p>1) hvor stor grad er kriminalitetsforebygging inkludert i kommunens overordnede planarbeid (kommuneplan, sentrumsplan, detaljplan)? Hvor står det?</p>	<p>I kommuneplanstrategien fra 2014 « Den sammenhengende by» fremgår det, at Københavns kommune har fokus på det kriminalitetsforebyggende og trygghetsskapende arbeidet med en rekke sikker by innsatser. Innsatsene bidrar til å skape sosial sammenheng og bygge bro mellom forskjellige kvarterer i byen.</p> <p>Selv om København er inn i en positiv utvikling, når det gjelder kriminalitet og trygghet, er det stadig områder i København, som noen innbyggere opplever som utrygge å bo og ferdes i. Derfor er det fortsatt behov for å sikre sosial og fysisk sammenheng mellom utsatte lokalområder og resten av byen, slik ingen områder blir isolerende og oppleves som utrygge.</p> <p>Strategiens overordnede fokus på en sammenhengende by med blandede funksjoner som yrke, butikker, idrett, kultur mv. I boligkvarterer kan også har trygghetsskapende effekt.</p> <p>Du kan lese mer i kommuneplanstrategien på s. 38 her. https://www.kk.dk/sites/default/files/uploaded-files/Kommuneplanstrategi%202014%20-%20endeligt%20vedtaget.pdf</p>
<p>2 Har dere eksempler på design som er valgt med det formål å øke den opplevde tryggheten i København sentrum? Hvilke tiltak er mest benyttet? (ex. lyssetting, møblering)</p>	<p>Københavns kommune er oppmerksom på, at tryggheten i byen (ikke kun i sentrum) kan økes med mindre, lokale innsatser som bedre belysning, beskjerping av beplantning, ny gatemøbler, opprydding og liknende - såkalte «tryghedsløft». De seneste år har derfor tildelt midler til slik forbedringer forskjellige steder i kommunen. I 2017 fikk 54 steder et tryghedsløft. I overføringssaken fra mars 2018 har borgerrepresentanter tildelt ytterligere 1 mill. Kr til tryghedsløft.</p> <p>Du kan lese mer om det spesifikke tryghedsløft fra 2017 her:</p> <p>https://www.kk.dk/indhold/borgerrepraesentationens-modemateriale/27042017/edoc-agenda/cee905b3-947f-4770-946c-4f0e3833e545/0abc50f3-14be-4e32-86f7-be5a757babda</p>
<p>3 Har dere/(du) eksempler på andre tiltak enn design som er brukt for å øke trygghetsfølelsen?</p>	<p>Københavns kommune jobber kontinuerlig med å sikre koordinasjon og skape synlighet omkring kriminalitetsforebyggende og trygghetsskapende innsatser. Det skjer blant annet gjennom trygghetspartnerskaper, som inngås på tvers av bydeler</p>

	<p>og lokalområder via et sterkt samarbeide mellom de sosiale myndigheter i kommunen, skolene, politiet, kriminalforsorgen, boligforeninger</p> <p>Trygghetspartnerskaperne skal styrke koordinasjon mellom partnerskapets deltagere, etablere nye trygghetsskapende tiltak samt støtte eksisterende aktiviteter, den fungerende trygghetsskapende og kriminalitetsforebyggende. Partnerskaperne skal dermed bidra til den overordnede utvikling av områdene som trygge og attraktive boligområde.</p> <p>Kan lese mer om trygghetspartnerskaperne og de enkle innsatser</p> <p>https://www.kk.dk/artikel/tryghedspartnerskaber</p>
<p>4 Har dere samarbeidet med andre aktører (ex.politi), og eventuelt på hvilke type prosjekt og hvilke nivå?</p>	<p>Københavns kommune har et stort og profesjonelt tilbud av kriminalitetsforebyggende og trygghetsskapende innsatser, det retter seg mot forskjellige målgrupper, lokalområder og problemstillinger. Kommunens størrelse betyr samtidig, at vi må gjøre vårt ytterste for å sikre systematisk kunnskapsdeling og sammenheng på tvers av aktører og forvaltninger. Det krever samarbeid og involvering av flere forskjellige parter å få skapt eksempelvis trygghet i et lokalområde eller å ta med et ungt menneske på rett kurs igjen.</p> <p>For å sikre overblikk over og samarbeide mellom kommunens forskjellige kriminalitetsforebyggende og trygghetsskapende innsatser vedtok borgerrepresentanter 1 mars 2018 en ny Sikker By strategi.</p> <p>Sikker By strategien skal blant annet medvirke til å understøtte og styrke samarbeidet på tvers av tradisjonelle forvaltningsskel (administrativ grenser) og med eksterne samarbeidspartnere. Det kan f.eks. være politiet, SSP, private virksomheter, boligorganisasjoner, områdefornyelser, sivilsamfunnsaktører mv. Derved får vi bedre muligheter for å tilrettelegge helhetsorienterte innsatser til fordel for den enkelte borger, familie eller lokalområde.</p> <p>Les mer om Sikker By strategien: https://www.kk.dk/sikkerby</p>

Vedlegg K
Kriminalitetsstatistikk fra 2014-2016

Hovedpolitistone		Politistone		ANNEN ARBEIDSMILJØ		MILJØ		NARKOTIKA		SEDELIGHET		SKADEVERK		TRAFIKK		UNDERSØKELSESSAKER		VINNING		VOLD	
2014	Eiganes/Våland	Eiganes		65				79		7	27	80	16	281	24						
		Kampen		51	1	1	82	39	5	24	195	21									
		Stokka		13		20	5	8	100	3											
		Våland		106	2	193	87	21	296	48											
		Sentrum	Parken	23		105	7	3	183	24											
			Skagen	248		60	5	5	610	109											
			Straen	122		58	10	3	290	63											
			Sølvberget	42		58	8	1	316	25											
		Storhaug	Byøyene			1			5	2											
			Storhaug Nord	128	2	288	12	20	579	80											
		Varden	59		192	7	14	275	29												
			857	5	1135	51	101	407	3130	428											
2015	Eiganes/Våland	Eiganes		47	2	1	67	41	11	25	260	42									
		Kampen		34	2	69	23	6	130	25											
		Stokka		4		7	4	2	60	3											
		Våland		89	4	161	89	32	261	58											
		Sentrum	Parken	27		46	8	3	201	23											
			Skagen	234		63	7	1	557	113											
			Straen	101	1	56	14	3	309	60											
			Sølvberget	36		56	11		312	49											
		Storhaug	Byøyene	3		1	1		2	4											
			Storhaug Nord	109	4	226	18	11	525	77											
		Varden	35	3	64	5	14	186	27												
			719	16	815	77	83	319	2803	481											
2016	Eiganes/Våland	Eiganes		42		57	10	15	281	37											
		Kampen		48	1	72	23	10	190	28											
		Stokka		6		12	12	4	87	10											
		Våland		69	1	164	76	19	205	74											
		Sentrum	Parken	27		23	10	1	184	28											
			Skagen	201		43	6	5	469	154											
			Straen	79	1	43	10	1	258	72											
			Sølvberget	31		31	21	8	274	40											
		Storhaug	Byøyene	1		1	3	14	6	1											
			Storhaug Nord	83	5	219	17	14	492	109											
		Varden	54		89	6	12	209	37												
			641	7	754	64	95	294	2655	590											
			641	7	754	64	95	294	2655	590											

